

TAAANTA

PROCEEDINGS OF THE
DUTCH ARCHAEOLOGICAL AND HISTORICAL SOCIETY

Series Editors:

J.P. Stronk and M.D. de Weerd

Executive Editorial Board:

J.G. de Boer, A. Bruyns, D.W.P. Burgersdijk, R. Dijkstra, V.V. Stissi,
R.L. Telling, and F.C. Woudhuizen (secretary)

Corresponding Members:

V. Blažek, H.A.G. Brijder, R.F. Docter, N. Ergin, Sv. Hansen, J.M. Kelder, A. Kotsonas,
R.D. Rees, G.R. Tsetschladze, W.J.I. Waal, and F.M.J. Waanders

Books for review and manuscripts for TALANTA as well as larger manuscripts for the *Series* or the *Publications* should be sent to: J.G. de Boer, Secretary of the Dutch Archaeological and Historical Society, c/o Oetewalerstraat 109, NL-1093ME Amsterdam, The Netherlands, or by e-mail to the secretary of the Editorial Board, <editors@talanta.nl>.

Administration and subscription: <administration@talanta.nl>.

Back issues: single issues from current and previous numbers are available from the Dutch Archaeological and Historical Society at the current single issue price.

TALANTA

numbers 1 (1969)-14/15 (1982/1983) and 20/21 (1988/1989)-24/25 (1992/1993), sold out
numbers 16/17 (1984/1985)-18/19 (1986/1987) and 26/27 (1994/1995)-45 (2013), available
Pdf's of all back issues of Talanta are available for free on the website: <www.talanta.nl>.
From numbers 46/47 (2014/2015) onwards: premium content only available by subscription
on continuation; for the current rate contact us on <administration@talanta.nl>.

Monographs published and available from the Dutch Archaeological and Historical Society:
Kluiver, J. 2003: *The Tyrrhenian group of Black-Figure Vases*. Studies of the Dutch Archaeological and Historical Society, New Series, Volume 1, edited by R.F. Docter, J.P. Stronk, and M.D. de Weerd. Amsterdam/Ghent, € 80,-.

W. Achterberg, J. Best, K. Enzler L. Rietveld, and F. Woudhuizen 2004: *The Phaistos Disc: A Luwian Letter to Nestor*. Publications of the Henri Frankfort Foundation, vol. 13, edited by Maarten de Weerd. Amsterdam, sold out.

Woudhuizen, Fred C. 2016: *Documents in Minoan Luwian, Semitic, and Pelasgian*. Publications of the Henri Frankfort Foundation, vol. 14, edited by Maarten D. de Weerd and Jan P. Stronk. Amsterdam (www.talanta.nl).

Woudhuizen, Fred C. 2017: *The Language of Linear C and Linear D from Cyprus*. Publications of the Henri Frankfort Foundation, vol. 15, edited by Maarten D. de Weerd and Jan P. Stronk. Amsterdam (www.talanta.nl).

Woudhuizen, Fred C. 2019: *Etruscan as a Colonial Luwian Language: The Comprehensive Version*. Publications of the Henri Frankfort Foundation, vol. 16, edited by Maarten D. de Weerd and Jan P. Stronk. Amsterdam (www.talanta.nl).

TAVANTA

PROCEEDINGS OF THE
DUTCH ARCHAEOLOGICAL AND HISTORICAL SOCIETY
VOLUME LI (2019)

Series editors:
J.P. Stronk and M.D. de Weerd

2019

Pre press: Beatrice de Fraiture
Print: Ipskamp Drukkers, Enschede

© 2019 individual articles: the authors

© TALANTA Dutch Archaeological and Historical Society
No part of this book may be translated or reproduced in any form, by print, photo-print,
microfilm, or any other means, without written permission from the publisher

ISBN: 978-90-72067-24-1

ISSN: 0165-2486

NUR: 683

INTRODUCTION

to our jubilee volumes 50 (2018) and 51 (2019)

Sometime in 1968, a group of Dutch scholars (among them *inter alios* J.G.P. Best, M.F. Jongkees-Vos, and H.W. Pleket) felt the need to found a society with as its aims to study ancient cultures situated around the Mediterranean as well as Roman provincial societies through bringing about a synthesis of archaeological and historical evidence. The society these scholars founded was the Nederlands Archeologisch-Historisch Genootschap (“Dutch Archaeological and Historical Society”). One of the means to further their goal (apart from a series of monographs published under the denominator ‘*Publications of the Dutch Archaeological and Historical Society*’) was to establish a journal, *TALANTA-Proceedings of the Dutch Archaeological and Historical Society*, seeking to publish papers related to the main purposes of the Society, preferably written from a multidisciplinary approach of the subject. Papers did not (nor do) necessarily need to follow the beaten track, but do have to provide ample evidence making clear how the author(s) justify his/her/their conclusions. Working in this fashion, a discussion can be started – which in its turn might lead to new insights.

The very first volume of *TALANTA*, introduced by H.T. Wallinga, the Society’s first president, saw the light of day in 1969 and counted 61 pages. In its early days, *TALANTA* was printed at and distributed by commercial publishers like first Wolters and later, e.g., Gieben and Brill’s, but from 1986 onwards the then board of the Society decided to publish *TALANTA* on its own account (the first of that series being volumes XVI-XVII (1984-1985), a practice followed to this day. The goal of the journal was somewhat widened as well and now it is stated on the Society’s website that “the journal focuses on the study of the Ancient world in its widest sense, including Classical and Near Eastern philology, art history and the archaeology and ancient history of the Mediterranean world and the Near East”. Moreover, as integral parts of some volumes of *TALANTA*, “The *Supplementum ponticum* and the *Supplementum Epigraphicum Mediterraneum* offer a range of studies in the archaeology and history of the Black Sea region and the various languages of the Ancient Mediterranean”. Nowadays, the Monograph series *Publications of the Henri Frankfort Foundation*, initiated by Jan Best, is also the editorial responsibility of our Society of which the recent volumes are published on line on the Talanta website.

Today, we celebrate the publication of *TAAANTA* volumes L and LI, together counting well over 450 pages. As always, the editors hope they have assembled an interesting mixture of papers for these volumes.

As announced before (e.g. online), volume L is linked, one way or another, with one of the most controversial modern scholars in the field of Ancient Near Eastern studies, sc. James Mellaart, once celebrated as the excavator of Çatal Höyük in Central Turkey. The first paper, by Eberhard Zangger and Fred Woudhuizen, in which Mellaart features prominently, was already published on line (December 9, 2017), there combined with a direct invitation to react (simultaneously, several colleagues were invited to do so via direct contact or through electronic mail). A number of colleagues took the opportunity to do so, like Michael Bányai, Diether Schürr and Vladimir Stissi, who present their views in this volume. Further research by Eberhard Zangger, makes clear to which extraordinary lengths James Mellaart went to convey his views to the public. Nevertheless, as it appears, Beyköy 2 (the Luwian-hieroglyphic text that Zangger and Woudhuizen first published) in itself has escaped the fate of so much of the other material published (or perhaps even fabricated) by Mellaart, even though much of the ‘noise’ surrounding Beyköy 2 might rouse (serious) scepticism. In a further paper, Zangger and Woudhuizen make clear why *they* (differing from, e.g., Stissi) believe Mellaart did not fabricate, alter, or tamper with this specific text. As things stand, the editors believe the new information provided in the latter paper may as yet convince colleagues to react in a forthcoming volume.

In volume LI the focus is – once again – on the date of the Trojan War in a paper by Giannakos, on the Battle of Marathon in a lengthy contribution in the second and concluding part of Stronk’s ‘From Sardis to Marathon’, on the figure of the Emperor Augustus in the work of Macrobius, an article by Pieper, and – last but not least – on Palmyra on the Silk Road from China to the Mediterranean by Burgersdijk.

The current editors hope that – like in previous volumes of *TAAANTA* – one, several, or even all papers brought together in these volumes will somehow find its/their way to an interested audience. As regards the semi centenarian *TAAANTA* itself: for now, we only can express our hopes: *vivat, crescat, floreat*.

Jan P. Stronk
Maarten D. de Weerd

CONTENTS

Introduction	5
Giannakos, Konstantinos Sp. (Greece), <i>Evidence from the Aegean, Cyprus, Egypt, Levant, Asia Minor and the Possible Dating of the Trojan War (Part II)</i>	9
Stronk, Jan P. (The Netherlands), <i>From Sardis to Marathon. Greco-Persian Relations 499-490 BC: A Review (Part II): The Battle of Marathon and Its Implications</i>	77
Pieper, Christoph (Germany), <i>Orderly Wit: Specimens of Augustan Discourse in Macrobius' Saturnalia, Books 1 and 2</i>	227
Burgersdijk, Diederik (The Netherlands), <i>Palmyra on the Silk Road: terrestrial and maritime trading routes from China to the Mediterranean</i>	246
INSTRUCTIONS TO AUTHORS	258
TRANSLITERATIONS	260

MARTYRIEΣ

ΑΠΟ το ΑΙΓΑΙΟ, την ΚΥΠΡΟ, την ΑΙΓΥΠΤΟ, το ΛΕΒΑΝΤΕ, τη ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΙΘΑΝΗ ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΤΡΩΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ (ΜΕΡΟΣ II)

Κωνσταντίνος Σπ. Γιαννακός

ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ μου ἔδωσαν ἑλληνική·...

Μονάχη ἔγνοια ἢ γλῶσσα μου σὺς ἀμμουδιές τοῦ Ὀμήρου.

Ὀδυσσεύς Ἑλύτης (1979, Βραβείο Nobel Λογοτεχνίας), 2001, *Το Ἄξιον Ἑστί*, [Ἴκαρος], 28, Αθήνα.

Περίληψη

Αυτό το άρθρο – ένα οιονεί Μέρος II του άρθρου Giannakos 2016 – εξετάζει τις διαθέσιμες – γραπτές και υλικές – μαρτυρίες των 15ου-14ου αιώνων π.Χ. που ήλθαν στο φως στις περιοχές του Αιγαίου, της Κύπρου, της Αιγύπτου, του Λεβάντε/Εγγύς Ανατολής και της Μικράς Ασίας σε σχέση με το τεχνολογικό επίπεδο των Μινωιτών και των Μυκηναίων κατά την ίδια περίοδο ώστε να οδηγηθούμε σε επαγωγικά συμπεράσματα για την πιθανή χρονολόγηση του Τρωικού Πολέμου. Τα ευρήματα επίσης συσχετίζονται προς τις γραπτές μαρτυρίες των πινακίδων Γραμμικής Β από την Ελλάδα οι οποίες, συνδυαζόμενες προς τα Χεττιτικά και Αιγυπτιακά γραπτά κείμενα, θα μπορούσαν να μας οδηγήσουν στο να καθορίσουμε το επίπεδο της Μυκηναϊκής ισχύος και επιρροής στο εξωτερικό. Εξετάζονται δύο περίοδοι των Μυκηναϊκών Πολιτειών: α) η περίοδος οικονομικής ευημερίας (πρώιμη-ΥΕ¹)-1350/1320 π.Χ., με απόγειο κατά την περίοδο 1450 έως 1350 π.Χ. οπότε διέθεταν την ικανότητα να εκτελούν υπερπόντιες στρατιωτικές επιδρομές, και β) την περίοδο παρακμής μετά περίπου το 1350/1320 π.Χ. μέχρι το 1200 π.Χ., όταν παρατηρούνται πτωχοποίησή [τους]^{1α} και κατάρρευση της ισχύος [τους]. Χρησιμοποιείται αφαιρετική προσέγγιση για να καθορισθεί ένας ελάχιστος “πυρήνας ιστορικών γεγονότων” στις κλασικές πηγές. Αξιολογούνται κριτικά οι αναφορές περί των Μυκηναίων στα Χεττιτικά και στα Αιγυπτιακά γραπτά κείμενα. Εξετάζονται επίσης οι αρχαιολογικές μαρτυρίες από τα Μυκηναϊκά Ανάκτορα, το Λεβάντε και την Κύπρο (Υστερο-Κυπριακή ΠΑ-ΠΒ, στη συντετμημένη μορφή της ΥΚΠΑ-ΥΚΠΒ) για να επαληθευθεί η υπόθεση εργασίας του συγγραφέα περί πρωιμότερης χρονολόγησης του Τρωικού Πολέμου, στην περίοδο της οικονομικής ευημερίας των Μυκηναϊκών κέντρων. Στο τελευταίο κεφάλαιο επανεξετάζουμε και την παραδοσιακή χρονολόγηση του Τρωικού Πολέμου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ [οι παρακάτω σελίδες αναφέρονται στη σελιδοποίηση του Ελληνικού κειμένου]

Περίληψη	1
Εισαγωγή	2
Οι πηγές – Ελάχιστος Πυρήνας ιστορικών γεγονότων	4
Χεττιτικά Γραπτά Κείμενα για τη Χώρα-των-Αχαιών/Αχχιγιά(βα)	5
Ποιος ήταν ο Ατταρισσίγια;	8
Το ‘Κατηγορητήριο’ εν Περιλήψει	9
Αιγυπτιακά Γραπτά Κείμενα για την Χώρα-των-Δαναών/(Ν)Τανάγια	17
Τροία – Στρώματα Καταστροφής	20
Μυκηναϊκή Επέκταση ‘πέραν-της-θάλασσας’	24
Μυκηναϊκά Ανάκτορα	29
Σύνοψη - Συμπεράσματα I	30
Συμπεράσματα II: Επανεκτίμηση της παραδοσιακής χρονολόγησης της άλωσης της Τροίας	33
Παράρτημα-1: Μυκηναϊκή Τεχνολογία	40
Παράρτημα-2: Χρονολογίες Χετταίων και Φαραώ: μια σύγκριση	45

¹ [Υστερο-Ελλαδική Ι] ΥΕΙ→1600(+)-1500 π.Χ., Shelmerdine 2008, 4-5. Άλλες γνώμες Παράρτημα 3.

^{1α} Υποσημειώσεις με **γράμμα**, π.χ. (2^α), όπως και κείμενα σε αγκύλη, π.χ. [τους], είναι *επεξηγηματικές προσθήκες μόνον στην Ελληνική μετάφραση και δεν υπάρχουν στο δημοσιευθέν αγγλικό κείμενο στα ΤΑΛΑΝΤΑ 2019, τομ. LI*. Αντίθετα, κείμενα σε αγκύλη, π.χ. [Σά]λιγια (βλ. σελ.6), εντός αποσπασμάτων αρχαίων κειμένων υπάρχουν στο Αγγλικό κείμενο και είναι οι επικρατούσες αποκαταστάσεις των κατεστραμμένων περιοχών των αρχαίων αυτών κειμένων

Παράρτημα-3: Χρονολογίες Μεσο-Ελλαδικής και Υστερο-Ελλαδικής περιόδων	47
Προσθήκη/Addendum: Σχόλιο του Εκδότη (Jan Stronk)	48
Απάντηση [του Συγγραφέα] (Κώστας Γιαννακός)	48
Κείμενα και Εκδόσεις	53
Βιβλιογραφία	54

Εισαγωγή²

Στο [άρθρο] Giannakos (2016), εξετάστηκαν οι υλικές μαρτυρίες της Εποχής του Χαλκού για το προωθημένο τεχνολογικό επίπεδο των Μινωιτών/Μυκηναίων κατά τις περιόδους οικονομικής ευημερίας στην Ελλάδα, όταν οι Μυκηναίοι διέθεταν την ικανότητα να εκτελούν υπερπόντιες επιδρομές. Διαχρονικά, οι ‘Μεγάλες Δυνάμεις’ χρησιμοποιούν την τεχνολογία αιχμής για να ‘συλλέξουν πλούτη’, αποκτώντας στρατιωτική υπεροχή μέσω του ανώτερης ποιότητας οπλισμού που διαθέτουν. Η ‘απόκτηση πλούτου’ οδηγεί σε περιόδους οικονομικής άνθησης και επιδεικτικής κατανάλωσης, που χαρακτηρίζονται από την ανέγερση μεγάλης κλίμακας μνημειακών κατασκευών, με χρήση υψηλού επιπέδου οικοδομικής τεχνολογίας και [μεθόδων] διαχείρισης της εργασίας, αλλά και από πολύτιμες προσφορές σε τάφους. Η Μυκηναϊκή τεχνολογία (που παρουσιάζεται συνοπτικά στο Παράρτημα-1) είχε ήδη φθάσει και παρέμενε σε απόγειο, κατά την εποχή των καταγεγραμμένων [στα αρχεία της Χώρας-του-Χάττι/Hatti, βλ. Εικ.2] επιδρομών του Αχαιού Ατταρισσίγια/Attariššiya=Άτρείδη (για τον οποίο παρατίθεται λεπτομερής ανάλυση στο ‘Κατηγορητήριο του Μαντουβάττα’ παρακάτω), όταν ο Τουνταλίγια/ Tudhaliya I/II (1425-1400 π.Χ.)³ βασίλευε στο Χάττι.

Ο συγγραφέας πρότεινε την υπόθεση εργασίας μιας πρωιμότερης χρονολόγησης του Τρωικού Πολέμου (Giannakos 2016): [ο Πόλεμος] άρχισε κατά τη βασιλεία του [Χετταίου Βασιλιά] Μουβαττάλλι/ Muwattalli I (1425(+)⁴ έως 1425)⁴ και τελείωσε περί το 1400 π.Χ., όπως πιστοποιούν μαρτυρίες^{4α} προερχόμενες εκ του στρώματος [καταστροφής] της Τροίας VI/f/g, [ενός στρώματος που προέκυψε από] εκτεταμένο “δραστικό καθάρισμα σπιτιού”, δηλαδή από μια μη-πλήρη⁵ καταστροφή· η ζωή ‘συνεχίστηκε’ [στην Τροία] μετά από καθάρισμα, μπάζωμα, ισοπέδωση και ανακατασκευές, [γεγονότα] τα οποία υποδηλώνουν, πιθανά, μια αλλαγή από φιλο-Χεττιτική σε φιλο-Ελληνική δυναστεία [στην Τροία] (Εικ.1α, ολόκληρα αγγεία “τα οποία κατελήφθησαν επί-τόπου/in-situ” μετά από άλωση [πόλεως]⁶. Εικ.1β, “δραστικό καθάρισμα σπιτιού, μπάζωμα και ισοπέδωση”).

Όμως, το να μεταχειριζόμαστε τα Ομηρικά Έπη ως εάν να βασίζονται σε έναν πυρήνα συγκεκριμένων ιστορικών γεγονότων οδηγεί σε διενέξεις. “Οι γνώμες δίστανται πάρα πολύ για τη σχετική συνεισφορά της Προ-Ανακτορικής,” προ-του-1400 π.Χ., “της Ανακτορικής^{6α}, της μετ-Ανακτορικής^{6β}, της Πρωτο-γεωμετρικής^{6γ}, της Γεωμετρικής, της Ανατολίζουσας και της Αρχαϊκής περιόδων στα Ομηρικά Έπη, ενώ κάποιοι θεωρούν τις ‘προσπάθειες να συσχετισθεί μυθολογικό υλικό με συγκεκριμένες περιόδους της Εποχής του Χαλκού ως καθ’ ολοκληρίαν σπατάλη χρόνου” [γράφει ο] Wiener (2007,7), παραθέτοντας τον Dickinson (2006, 116) ο οποίος όμως, παρ’ όλα αυτά, “δεν διαφωνεί με την άποψη ότι οι ρίζες της Επικής παράδοσης μπορεί να εκτείνονται πίσω [στον χρόνο] μέχρι την πρώιμη-Μυκηναϊκή περίοδο^{6δ}”, αλλά δεν “πιστεύει ότι διαθέτουμε [σήμερα] οποιονδήποτε μύθο για οιοδήποτε θέμα, που να προσεγγίζει

² [Το σύμβολο] (+) [σε μια χρονολογία] όπως π.χ. στην 1600(+)-1400 π.Χ., σημαίνει από μία μη καθορισμένη χρονολογία πριν από το 1600 μέχρι το 1400 π.Χ.. [Το σύμβολο] (-), π.χ. στην 1600(-) -1400 π.Χ., σημαίνει από μία μη καθορισμένη χρονολογία μετά το 1600 μέχρι το 1400 π.Χ..

³ [Ακολουθώ] το Bryce (2005, 121-123) για την αρίθμηση των Βασιλέων με το όνομα Τουνταλίγια [με πιθανότερον έναν μόνον βασιλιά τον I/II και όχι δύο ξεχωριστούς βασιλείς I και II] και το Bryce (2009, 798) για τις χρονολογίες (διαφορετικές γνώμες: Giannakos 2013, 434· Παράρτημα 2α: [χρονολογίες των βασιλείων των Χετταίων Βασιλέων, στη βιβλιογραφία]).

⁴ [Μουβαττάλλι I:] 1470-1465 π.Χ. (Freu/Mazoyer 2007-τομ.2, 9-10, 18-116). [Βλ. **υποσημ. 21, 22** παρακάτω].

^{4α} Ο όρος “**μαρτυρίες**” **αναφέρεται μόνον** στα αρχαιολογικά ευρήματα υλικά και γραπτά, που έχουν έλθει στο φως.

⁵ Η Mellink (1986, 100) οδηγείται στο επαγωγικό συμπέρασμα μιας μη-πλήρους καταστροφής της Τροίας [των Επών]: “Το τέλος (εννοεί της Τροίας) πρέπει να ήταν συνυφασμένο με λεηλασίες και αιχμαλωσία, αλλά όχι με μεγάλη πυρκαγιά...”. (Μπορείτε να «κατεβάσετε»/download το [βιβλίο] Mellink 1986 (βλ. τη Βιβλιογραφία)).

⁶ Όλες οι φωτογραφίες/Εικόνες από τον συγγραφέα εκτός των Εικ. 3, 13.

^{6α} 1400-1200 π.Χ.

Πύλος: ανάκτορο Νέστορα

Εστία

Ολόκληρα αγγεία καταληφθέντα
“επί τόπου” μετά από αιφνίδιο
γεγονός (π.χ. άλωση μιας πόλης)
και όχι μετά από “δραστικό καθα-
ρισμα-σπιτιού”

The plan shows the fortification of the Acropolis of Athens. Key features include:

- City Wall (Πάτομα VIIb):** The main defensive wall surrounding the Acropolis.
- Bastions (Τοίχος A, Τοίχος B, Τοίχος D):** Defensive structures at the corners and along the wall.
- Str. 31-Nέο πάτομα (γ):** A new bastion structure.
- Str. 32-δραστικό καθαρίσμα σπιτιού:** A structure for the active cleaning of the house.
- Str. 33-δραστικό καθαρίσμα σπιτιού:** Another structure for the active cleaning of the house.
- Str. 34-Πάτομα:** A bastion structure.
- Str. 35-Μπάζωμα:** A structure for the base of the wall.
- Str. 36-Ανατολ. Τοίχος:** The eastern wall.
- Str. 37-ΟΙΚΙΑ VIF:** A structure for the VIF house.
- Str. 38-ΟΙΚΙΑ VIF:** Another structure for the VIF house.
- Str. 39-ΟΙΚΙΑ VIF:** A third structure for the VIF house.
- Str. 40-ΟΙΚΙΑ VIF:** A fourth structure for the VIF house.
- Str. 41-ΟΙΚΙΑ VIF:** A fifth structure for the VIF house.
- Str. 42-ΟΙΚΙΑ VIF:** A sixth structure for the VIF house.
- Str. 43-ΟΙΚΙΑ VIF:** A seventh structure for the VIF house.
- Str. 44-ΟΙΚΙΑ VIF:** An eighth structure for the VIF house.
- Str. 45-ΟΙΚΙΑ VIF:** A ninth structure for the VIF house.
- Str. 46-ΟΙΚΙΑ VIF:** A tenth structure for the VIF house.
- Str. 47-ΟΙΚΙΑ VIF:** An eleventh structure for the VIF house.
- Str. 48-ΟΙΚΙΑ VIF:** A twelfth structure for the VIF house.
- Str. 49-ΟΙΚΙΑ VIF:** A thirteenth structure for the VIF house.
- Str. 50-ΟΙΚΙΑ VIF:** A fourteenth structure for the VIF house.
- Str. 51-ΟΙΚΙΑ VIF:** A fifteenth structure for the VIF house.
- Str. 52-ΟΙΚΙΑ VIF:** A sixteenth structure for the VIF house.
- Str. 53-ΟΙΚΙΑ VIF:** A seventeenth structure for the VIF house.
- Str. 54-ΟΙΚΙΑ VIF:** An eighteenth structure for the VIF house.
- Str. 55-ΟΙΚΙΑ VIF:** A nineteenth structure for the VIF house.
- Str. 56-ΟΙΚΙΑ VIF:** A twentieth structure for the VIF house.
- Str. 57-ΟΙΚΙΑ VIF:** A twenty-first structure for the VIF house.
- Str. 58-ΟΙΚΙΑ VIF:** A twenty-second structure for the VIF house.
- Str. 59-ΟΙΚΙΑ VIF:** A twenty-third structure for the VIF house.
- Str. 60-ΟΙΚΙΑ VIF:** A twenty-fourth structure for the VIF house.
- Str. 61-ΟΙΚΙΑ VIF:** A twenty-fifth structure for the VIF house.
- Str. 62-ΟΙΚΙΑ VIF:** A twenty-sixth structure for the VIF house.
- Str. 63-ΟΙΚΙΑ VIF:** A twenty-seventh structure for the VIF house.
- Str. 64-ΟΙΚΙΑ VIF:** A twenty-eighth structure for the VIF house.
- Str. 65-ΟΙΚΙΑ VIF:** A twenty-ninth structure for the VIF house.
- Str. 66-ΟΙΚΙΑ VIF:** A thirtieth structure for the VIF house.
- Str. 67-ΟΙΚΙΑ VIF:** A thirty-first structure for the VIF house.
- Str. 68-ΟΙΚΙΑ VIF:** A thirty-second structure for the VIF house.
- Str. 69-ΟΙΚΙΑ VIF:** A thirty-third structure for the VIF house.
- Str. 70-ΟΙΚΙΑ VIF:** A thirty-fourth structure for the VIF house.
- Str. 71-ΟΙΚΙΑ VIF:** A thirty-fifth structure for the VIF house.
- Str. 72-ΟΙΚΙΑ VIF:** A thirty-sixth structure for the VIF house.
- Str. 73-ΟΙΚΙΑ VIF:** A thirty-seventh structure for the VIF house.
- Str. 74-ΟΙΚΙΑ VIF:** A thirty-eighth structure for the VIF house.
- Str. 75-ΟΙΚΙΑ VIF:** A thirty-ninth structure for the VIF house.
- Str. 76-ΟΙΚΙΑ VIF:** A fortieth structure for the VIF house.
- Str. 77-ΟΙΚΙΑ VIF:** A forty-first structure for the VIF house.
- Str. 78-ΟΙΚΙΑ VIF:** A forty-second structure for the VIF house.
- Str. 79-ΟΙΚΙΑ VIF:** A forty-third structure for the VIF house.
- Str. 80-ΟΙΚΙΑ VIF:** A forty-fourth structure for the VIF house.
- Str. 81-ΟΙΚΙΑ VIF:** A forty-fifth structure for the VIF house.
- Str. 82-ΟΙΚΙΑ VIF:** A forty-sixth structure for the VIF house.
- Str. 83-ΟΙΚΙΑ VIF:** A forty-seventh structure for the VIF house.
- Str. 84-ΟΙΚΙΑ VIF:** A forty-eighth structure for the VIF house.
- Str. 85-ΟΙΚΙΑ VIF:** A forty-ninth structure for the VIF house.
- Str. 86-ΟΙΚΙΑ VIF:** A fiftieth structure for the VIF house.
- Str. 87-ΟΙΚΙΑ VIF:** A fifty-first structure for the VIF house.
- Str. 88-ΟΙΚΙΑ VIF:** A fifty-second structure for the VIF house.
- Str. 89-ΟΙΚΙΑ VIF:** A fifty-third structure for the VIF house.
- Str. 90-ΟΙΚΙΑ VIF:** A fifty-fourth structure for the VIF house.
- Str. 91-ΟΙΚΙΑ VIF:** A fifty-fifth structure for the VIF house.
- Str. 92-ΟΙΚΙΑ VIF:** A fifty-sixth structure for the VIF house.
- Str. 93-ΟΙΚΙΑ VIF:** A fifty-seventh structure for the VIF house.
- Str. 94-ΟΙΚΙΑ VIF:** A fifty-eighth structure for the VIF house.
- Str. 95-ΟΙΚΙΑ VIF:** A fifty-ninth structure for the VIF house.
- Str. 96-ΟΙΚΙΑ VIF:** A sixtieth structure for the VIF house.
- Str. 97-ΟΙΚΙΑ VIF:** A sixty-first structure for the VIF house.
- Str. 98-ΟΙΚΙΑ VIF:** A sixty-second structure for the VIF house.
- Str. 99-ΟΙΚΙΑ VIF:** A sixty-third structure for the VIF house.
- Str. 100-ΟΙΚΙΑ VIF:** A sixty-fourth structure for the VIF house.
- Str. 101-ΟΙΚΙΑ VIF:** A sixty-fifth structure for the VIF house.
- Str. 102-ΟΙΚΙΑ VIF:** A sixty-sixth structure for the VIF house.
- Str. 103-ΟΙΚΙΑ VIF:** A sixty-seventh structure for the VIF house.
- Str. 104-ΟΙΚΙΑ VIF:** A sixty-eighth structure for the VIF house.
- Str. 105-ΟΙΚΙΑ VIF:** A sixty-ninth structure for the VIF house.
- Str. 106-ΟΙΚΙΑ VIF:** A seventieth structure for the VIF house.
- Str. 107-ΟΙΚΙΑ VIF:** A seventy-first structure for the VIF house.
- Str. 108-ΟΙΚΙΑ VIF:** A seventy-second structure for the VIF house.
- Str. 109-ΟΙΚΙΑ VIF:** A seventy-third structure for the VIF house.
- Str. 110-ΟΙΚΙΑ VIF:** A seventy-fourth structure for the VIF house.
- Str. 111-ΟΙΚΙΑ VIF:** A seventy-fifth structure for the VIF house.
- Str. 112-ΟΙΚΙΑ VIF:** A seventy-sixth structure for the VIF house.
- Str. 113-ΟΙΚΙΑ VIF:** A seventy-seventh structure for the VIF house.
- Str. 114-ΟΙΚΙΑ VIF:** A seventy-eighth structure for the VIF house.
- Str. 115-ΟΙΚΙΑ VIF:** A seventy-ninth structure for the VIF house.
- Str. 116-ΟΙΚΙΑ VIF:** An eightieth structure for the VIF house.
- Str. 117-ΟΙΚΙΑ VIF:** An eighty-first structure for the VIF house.
- Str. 118-ΟΙΚΙΑ VIF:** An eighty-second structure for the VIF house.
- Str. 119-ΟΙΚΙΑ VIF:** An eighty-third structure for the VIF house.
- Str. 120-ΟΙΚΙΑ VIF:** An eighty-fourth structure for the VIF house.
- Str. 121-ΟΙΚΙΑ VIF:** An eighty-fifth structure for the VIF house.
- Str. 122-ΟΙΚΙΑ VIF:** An eighty-sixth structure for the VIF house.
- Str. 123-ΟΙΚΙΑ VIF:** An eighty-seventh structure for the VIF house.
- Str. 124-ΟΙΚΙΑ VIF:** An eighty-eighth structure for the VIF house.
- Str. 125-ΟΙΚΙΑ VIF:** An eighty-ninth structure for the VIF house.
- Str. 126-ΟΙΚΙΑ VIF:** A ninetieth structure for the VIF house.
- Str. 127-ΟΙΚΙΑ VIF:** A ninety-first structure for the VIF house.
- Str. 128-ΟΙΚΙΑ VIF:** A ninety-second structure for the VIF house.
- Str. 129-ΟΙΚΙΑ VIF:** A ninety-third structure for the VIF house.
- Str. 130-ΟΙΚΙΑ VIF:** A ninety-fourth structure for the VIF house.
- Str. 131-ΟΙΚΙΑ VIF:** A ninety-fifth structure for the VIF house.
- Str. 132-ΟΙΚΙΑ VIF:** A ninety-sixth structure for the VIF house.
- Str. 133-ΟΙΚΙΑ VIF:** A ninety-seventh structure for the VIF house.
- Str. 134-ΟΙΚΙΑ VIF:** A ninety-eighth structure for the VIF house.
- Str. 135-ΟΙΚΙΑ VIF:** A ninety-ninth structure for the VIF house.
- Str. 136-ΟΙΚΙΑ VIF:** A hundredth structure for the VIF house.

3

Αυτή η μελέτη στοχεύει στο να αποδείξει την παρουσία ενός ελαχίστου ιστορικού πυρήνα στις κλασικές πηγές, αναλύει και συνδυάζει (α) τα Χεττιτικά και τα Αιγυπτιακά γραπτά κείμενα για τους Μυκηναίους, (β) τη συλλογιστική πιθανής/πιθανών ταυτοποίησης/ταυτοποιήσεων των στρωμάτων καταστροφών που έχουν έλθει στο φως με μια κατάκτηση της Τροίας, (γ) τις μαρτυρίες από το Αιγαίο και από τα κέντρα ‘πέραν-της-θάλασσας’ (Μικρά Ασία, Αίγυπτος, Λεβάντε⁶⁵/Εγγύς Ανατολή, ΥΚ ΙΙΑ-ΥΚΙΙ Β⁷ Κύπρος), και επιχειρεί να αξιολογήσει τα επιχειρήματα για χρονολόγηση του Τρωικού Πολέμου κατά το απόγειο της ισχύος της Αχχιγιάβα/Αχχίγυα ([(βλ.] υποσημ.23 [παρακάτω]) και του Μυκηναϊκού πολιτισμού (πρώιμη-ΥΕ^{7α}-1350/1320 π.Χ.) ή κατά την περίοδο της παρακμής [τους] (1350/1320-1200 π.Χ.).

Οι Πηγές – Ελάχιστος Πυρήνας Ιστορικών Γεγονότων

Η *Ιλιάδα* διηγείται πενήντα-μία ημέρες του δέκατου έτους του Τρωικού Πολέμου, ενώ άλλα κείμενα της Γραμματείας αντιχούν γεγονότα τα οποία (υποτίθεται ότι) συνέβησαν κατά τη διάρκεια μιας άγνωστης περιόδου προ του ‘Τρωικού Πολέμου’ (Graves 1978, 2:148, 137, 160· Kakridis 1986, τομ.4-5· Giannakos 2016, 67-9):

Εξήντα ‘πολέμαρχοι’/ήρωες, ‘Αργοναύτες’/‘Μινύες’/πρώιμοι-Ελληνες σε ‘ένα πλοίο’ υπό τον ‘Ιάσωνα’ από την Ιωλκό, έκαναν μία επιδρομή (‘επίθεση-και-απόσυρση’). Αργότερα, δυνάμεις από την Αργολίδα (σε έξη/δεκαοκτώ πλοία)⁸, υπό τον Θηβαίο ‘Ηρακλή’, έκαναν άλλη μία επιδρομή, πριν από τον Μυκηναϊκό αποικισμό της [νήσου] Κω. [Μετέπειτα,] τα δύο ιστορήματα συγχωνεύθηκαν σε ένα. Οι επιδρομές οδήγησαν σε εκ-των-πραγμάτων/de-facto παράκαμψη της δυναστικής γραμμής-διαδοχής, μετά τους φόνους του βασιλιά της Τροίας και [όλων] των γιων του εκτός του τελευταίου του [γιου] (του ‘Ποδάρκη’ που μετονομάστηκε σε ‘Πρίαμο’), ο οποίος ενθρονίστηκε [βασιλιάς της Τροίας] από τον ‘Ηρακλή’.

Ακολούθησαν δύο μακροχρόνιες εκστρατείες (Latacz 2004, 200-201: σε μια περίοδο είκοσι ετών), και οι δύο με τον ‘Αγαμέμνονα’ ως αρχιστράτηγο. Στη δεύτερη εκστρατεία, ο Αγαμέμνων, τον οποίο όλοι υπάκουαν αυστηρά (ακόμη και ο Αχιλλεύς, η ‘πολεμική μηχανή’ του στρατού των Αχαιών, για τη Χρυσήίδα), ήταν επί κεφαλής μιας ιεραρχικής δομής στρατιωτικών διοικητών και ηγέιτο ενός τακτικού στρατού⁹: υπό τον Αγαμέμνονα, περιγράφεται ένα δεύτερο ιεραρχικό επίπεδο που αποτελείτο από έξη ηγέτες, τους “γέροντας άριστῆας Παναχαιῶν/γέροντες, τους επί-κεφαλής/διοικητές¹⁰ Όλων-των-Αχαιῶν”, με τους οποίους ενώθηκε και ο Μενέλαος ως έβδομος. Ο Νέστωρ της Πύλου και ο Ιδομενεύς της Κνωσού ήσαν οι πιο διακεκριμένοι και οι επί-κεφαλής αυτού του ιεραρχικού επιπέδου, πρακτικά και οι δύο [ήσαν] υπαρχηγοί [στην ιεραρχία] ακριβώς κάτω από τον Αγαμέμνονα: “*Νέστορα μὲν πρόωιστα καὶ Ἰδομενῆα ἀνακτα./Πρώτα ἀπὸ ὅλους τὸν Νέστορα καὶ τὸν ἀνακτα Ἰδομενέα*¹¹.”, πρβλ. Hom. *Il.* 2.402-409· υποσημ. 59 παρακάτω. Τελικά, περιγράφεται ένα τρίτο/τέταρτο ιεραρχικό επίπεδο στον ‘κατάλογο των Νηῶν/Πλοίων’ (Hom. *Il.* 2.484-762), ο οποίος απαριθμεί ονόματα ηγεμόνων – σε

⁶⁵ 1200-1050 π.Χ.

⁶⁷ 1050-900 π.Χ. Οι υπόλοιπες περίοδοι χρονολογούνται μετέπειτα, με τελευταία την Αρχαϊκή περίοδο περί το 750-480 π.Χ.

⁶⁸ Συμβατικά αρχίζει περί το 1700/1600 π.Χ..

⁶⁶ Λεβάντε(ς), από το γαλλικό Levant, τα ανατολικά παράλια της Μεσογείου τα οποία κατέχονταν από μουσουλμάνους και με τα οποία συναλλάσσονταν οι έμποροι των χριστιανικών χωρών, δηλαδή τα παράλια της Συρίας, του Λιβάνου, του Ισραήλ, μέχρι την Αίγυπτο, η οποία εξαιρείται μερικές φορές [Πάπυρος – Larouche – Britannica, τομ. 38, σελ. 15], η Εγγύς Ανατολή.

⁷ [Υστερο-Κυπριακή]· Bietak/Höflmayer 2007, 19: ΥΚΙ-τέλος/ΥΚΙΙΑ-αρχή→1425/1410 π.Χ.→ Crewe 2007, ix, 5: ΥΚΙΙΑ→1425-1375 π.Χ. ΥΚΙΙΒ→1375-1340/1315 π.Χ.

^{7α} Αρχίζει περί το 1700/1600 π.Χ..

⁸ Πρβλ. Bryce 2012, 477: γραπτά κείμενα για επιθέσεις [από στρατεύματα] με επτά πλοία.

⁹ Και όχι ‘ορδών από περιπλανώμενους άρπαγες’, βλ. υποσημ.75 παρακάτω.

¹⁰ Μετάφραση από τον συγγραφέα. Άριστεύς, κυρίως στον πληθυντικό άριστῆες από τον Όμηρο, που σημαίνει ο άριστος, οι άρχοντες, οι ηγέτες/διοικητές (Liddell/Scott 1997, 1:381)· άριστεύς, γενική -ῆος, πληθυντικός -ῆες, αυτός που είναι διακεκριμένος (για την ανδρεία του), ο επί κεφαλής γενικά (Montanari 2016, 340).

¹¹ Μετάφραση από τον συγγραφέα. Ο Ιδομενεύς αποκαλείται άναξ, όπως ο ίδιος ο Αγαμέμνων και τέσσερεις ακόμη ηγεμόνες, μόνον, οι: Νέστωρ, Μενέλαος, Φύλοκτης και Αχιλλεύς (Giannakos/Γιαννακός 2016, 26, με τη χρήση [της μηχανής] του ιστότοπου TLG).

πολλές περιπτώσεις και το όνομα του υπαρχηγού του κάθε ηγεμόνα – που διοικούσαν διακριτές στρατιωτικές μονάδες προερχόμενες από 28 ‘κράτη’, που αντιπροσώπευαν 34 ‘φυλές’, και οι οποίοι έφεραν [μαζί τους] 1186 πλοία στον πόλεμο. Αυτός ο πόλεμος κατέληξε στην άλωση της Τροίας, με αυτόν τον τρόπο προκαλώντας – [αυτήν τη φορά] – μια αλλαγή δυναστείας, από εχθρική (τους ‘Πριαμίδες’) σε φιλελληνική (τους ‘Αινειάδες’) (πρβλ. Giannakos ό.π.). Η Μυκηναϊκή Κως (από τον 16ο αιώνα (Niemeier 2003, 103)) και η ανεξάρτητη Εύβοια (πριν από το 1300(+) π.Χ.¹²) συμμετείχαν σε αυτές τις εκστρατείες. Ακολούθησαν Μυκηναϊκές επιδρομές εναντίον της Κύπρου, του Λεβάντε/Εγγύς Ανατολής και της Αιγύπτου. Ο ‘κατάλογος των Νηών’ είναι το αρχαιότερο τμήμα της Ιλιάδος χρονολογούμενο τον 13ο αιώνα π.Χ. (Latacz 2004, 248-9: [αυτό είναι το] *κατώτατο χρονολογικό σημείο/terminus-ante-quem*: Kirk 1962, 150-6, 223-4· Sandars 2001, 190-1: “μπορεί να τον μεταχειριζόμαστε σχεδόν ως ιστορική μαρτυρία”· Dickinson 1999, 207: “ο Κατάλογος των Νηών/Πλοίων παρέχει μια αρκετά αξιόπιστη εικόνα της ύστερης Μυκηναϊκής Ελλάδας και ως εκ τούτου αποτελεί ένα ισχυρό επιχείρημα υπέρ της ελικρίνειας της Ελληνικής προφορικής παράδοσης και της ιστορικότητας του Τρωικού πολέμου”).

“Η λογοτεχνική πλευρά της ανάλυσης [των Επών] μπορεί να υποδείξει ότι” ο Τρωικός Πόλεμος “τραγουδιόταν από βάρδους/λυράρηδες ήδη από το 1450(-1050) π.Χ., [προφανώς] μετά [από] την άλωση της Τροίας” (Giannakos 2016, 71). Μαρτυρίες που υποστηρίζουν [αυτήν τη διαπίστωση], “από τις Θήβες Αν106.7, (1300(+) π.Χ., η πινακίδα από τη Θήβα (όπως παρατίθεται από τον Bennet, (2014, 216) έχει κατάλογο προσωπικών ονομάτων αρρένων στην ονομαστική, αν και δυστυχώς χωρίς επικεφαλίδα που να περιγράφει τα συμφραζόμενα [με τα ονόματα αυτά]”, ο οποίος [Bennet] παραθέτει τους Aravantinos/Godart/Sacconi 2001, 31-32, 176-178) και από την Πύλο (τοιχογραφία, 1200(+) π.Χ.) και οι οποίες [μαρτυρίες] αποτυπώνουν ‘λυράρηδες/*Iyrastās/ λυράστās – που έχουν ανευρεθεί σε δυϊκό αριθμό ru-ra-ta-e/ῥῥα/λυ-ρα-(σ)τα-ε –, οδηγούν στο επαγωγικό συμπέρασμα ότι υπήρχαν συμπόσια και δείπνα με προφορικές/ζωντανές παραστάσεις στα Ανάκτορα” (Bennet 2014, 216· Palaima 2015b, 20), από τουλάχιστον τα μέσα-του-14ου αιώνα¹³.

Χεττιτικά Γραπτά Κείμενα για τη Χώρα-των-Αχαιών/Αχχιγιά(βα)

[Επεξηγηματική προσθήκη μόνον στην Ελληνική Μετάφραση (από το Giannakos/Γιαννακός 2016): Στην κεντρική Μικρά Ασία, έξω από την καμπύλη του ποταμού Άλως (Μαρασσαντίγια στα Χεττιτικά) και είκοσι χιλιόμετρα ανατολικά-βορειοανατολικά της Καισάρειας της Καππαδοκίας των ιστορικών χρόνων, βρίσκεται η Νέσα ή Κανές (Εικ.2), η κοιτίδα του λαού, που σήμερα ονομάζουμε Χετταίους, αλλά που οι ίδιοι στα γραπτά τους κείμενα αυτοαποκαλούνται: «ο λαός της Χώρας του Χάττι» ή «Νεσίτες». Στη σύγχρονη βιβλιογραφία επικράτησε να ονομάζονται Χετταίοι, από το αντίστοιχο όνομα στη Βίβλο, που αποδίδεται σ’ αυτούς από τους σημερινούς ερευνητές, παρά το γεγονός ότι αυτός ο όρος εμφανίζεται πρώτη φορά πολύ αργότερα (χίτι/hiti, χιττίμ/hittim) και αφορά μια μικρή φυλή της Χαναάν στην Παλαιστίνη της Εποχής του Σιδήρου (μετά το 1200/1100 π.Χ.)· ο όρος υιοθετήθηκε από τους επιστήμονες, λόγω της φωνητικής ομοιότητάς του προς τη «Χώρα του Χάττι», των κειμένων της ‘Υστερης Εποχής του Χαλκού (1700/1600-1200 π.Χ.). Στα Ανάκτορα της Χαττούσα της πρωτεύουσας της «Χώρας του Χάττι» – περίπου 160 χλμ ανατολικά της Άγκυρας σε ευθεία γραμμή –, ήλθε στο φως το κύριο αρχείο της Χώρας, με πολυάριθμες πινακίδες, που περιλαμβάνουν πολλά διπλωματικά αλλά και ιστορικά κείμενα: Χρονικά Βασιλέων της «Χώρας-του-Χάττι», επίσημες διακρατικές Συνθήκες και Επιστολές προς και από Βασιλείς των γύρω Χωρών. Οι Χεττιτικές αυτές πινακίδες αποκρυπτογραφήθηκαν από τον Hrozny την αρχή του 20ου αιώνα (προ του 1920), και ο Emil Forrer, το 1920, ανέγνωσε ονόματα τα οποία, κατ’ αυτόν, είναι η απόδοση των αντίστοιχων Μυκηναϊκών Ελληνικών ονομάτων, στη γλώσσα της Χώρας του Χάττι: Αχχιγιάβα/Αχαΐα/Χώρα των Αχαιών’, Ατταρισσίγια(ς)/Άτρεΰς, Ταβαγκαλάβα/Ετεφοκλέφες/Ετεοκλής, κ.λπ. Ο Forrer αντιμετώπισε δριμεία επίθεση για τις απόψεις του από διαφωνούντες αρχαιολόγους, με αποτέλεσμα να εμποδισθεί η ακαδημαϊκή του καριέρα, όμως σήμερα σε γενικές γραμμές οι απόψεις του γίνονται αποδεκτές (βλ. Giannakos/Γιαννακός 2016, 15, 55, 310). Κάποια από τα παραπάνω κείμενα – που είναι επίσημα γραπτά κείμενα, συνιστούν ιστορικές φιλολογικές μαρτυρίες και αναφέρονται στην Αχχιγιάβα και στη Βιλούσ(ιγ)α/(f)Ίλιον (για το δίδγμαμα (f), βλ. υποσημ. 15^ο) – εξετάζονται παρακάτω στο παρόν Κεφάλαιο]:

¹² Μετέπειτα, οι Θήβες κυριάρχησαν επί της Εύβοιας (Niemeier 1999, 144): [η Εύβοια δεν ήταν πλέον ανεξάρτητη].

¹³ Janko (2003, 15, 8-19): “βαθιά εντός της Εποχής του Χαλκού”· (προσωπική επικοινωνία, 10 Ιουνίου 2018): “Πρότεινα”, στο (Janko-forthcoming), “μια όμοια χρονολόγηση για τον [Τρωικό] Πόλεμο” όπως στο Giannakos (2016), “χρησιμοποιώντας διαφορετικά επιχείρηματα”. Το σύμβολο (*) στην αρχή μιας λέξης (ή συλλαβής) στη Γραμμική Β, χαρακτηρίζει έναν τύπο που έχει ανακατασκευασθεί αλλά δεν έχει ανευρεθεί (πρβλ. Melena 2014, 173), π.χ. *Iyrastās δεν έχει ανευρεθεί, ενώ ο δυϊκός αριθμός, (ru-ra-ta-e) της ίδιας λέξης έχει ανευρεθεί.

‘Τα Χρονικά του Τουνταλίγια I/II’ περιγράφουν δύο/τρεις έως τέσσερις νικηφόρες εκστρατείες (εάν ο Τουνταλίγια επανεγκατέστησε τον [υποτελή-του-βασιλιά] Κουκούλις/Kukkullis στην Ασσούβα/Aššuwā και δεν υποχώρησε(;) [πιο-κοντά] προς τη Χαττούσα/Hattuša) εναντίον των αντι-Χεττιτικών: ‘Χωρών-της-Αρζάβα/Arzawa-Lands’¹⁴ (‘Μικρά’ Αρζάβα, Απκουϊσα/Arkuisa, Χώρα του Ποταμού Σέχα/Seha, Παριγιάννα/Pariyana, Χάπαλλα/Hapalla, Αρίννα/Arinna, Βαλλάριμμα/Wallarimma, Χάτταρσα/Hattarsa, [Σά]λιγια/[Ša]liya, Λίμιγια/Limiya) και Συνομοσπονδίας-της-Ασσούβα (είκοσι-δύο Χώρες: πρώτη η [Lu]gga/Lukka/[Λού]κκα/Λυκία¹⁵, Ντούρα/Dura, Χουβαλλούσιγια/Huwallusiya, Χάλλουβα/Halluwa, Καρακίσα/Karakisa, Κουρούπιγια/Kurupiya,..., και τελευταίες οι Βιλούσ(ι)α/Wilus(iy)a/(w)Ilion/(f)Ίλιος [f=δίγαμμα^{15a}], Ταρουϊσα/Taruisa/Τροία). Τα ονόματα των μελών τους, εκτεινόμενα από τη Λυκία (ή ακόμη και από τις Πύλες της Κιλικίας) έως την Τροία, μετασχηματίστηκαν στα κλασικά τοπωνύμια (Garstang/Gurney 1959, 60, 75-82· Freu/Mazoyer 2007-τομ.2, 77-85· Hawkins [1998]: χάρτης): Βαλλάριμμα→(Χ)υλλάριμμα (στην Καρία), Παριγιάννα→Πριήνη¹⁶, Αρίννα→Αρήνα/Ξάνθος (στη Λυκία), Ντούρα→Τύρρα/Tyrrha, Χαλλούβα→Κολόη/Coloe, Χουβαλλούσιγια→Κολοσσές/Colosses¹⁷, Καρακίσα→Καρία, Κουρούπιγια→Κορυφή/Coryphe, το βουνό στη Σμύρνη, Ποταμός Σέχα→Έρμος, Χάπαλλα→Καμπαλίντ(;;)/Cabalide(??)/Τερμησός (για τη θέση της στον χάρτη, Εικ. 2: Garstang/Gurney 1959, 79, 97-99: τα Χεττιτικά κείμενα αναφέρουν την Χάπαλλα με τη Λυκία και την Αρίννα/Ξάνθο· Forlanini 1998, 246· Schürr 2016, 100: χάρτης), [Σά]λιγια στις Πύλες-της-Κιλικίας/Cilician-Gates, Λίμιγια→ποταμός Λάμος/Lamos river (το δυτικότερο όριο της Κιζζουβάτνα/Kizzuwatna/Κιλικίας). Σχεδόν όλοι αυτοί οι τόποι απεικονίζονται στον χάρτη της Εικ.2¹⁸.

“Η Συνομοσπονδία της Ασσούβα αντιστοιχεί εντυπωσιακά ως προς τη σύνθεση και την γεωγραφική έκταση με την Τρωική Συνομοσπονδία της Ιλιάδος¹⁹” (Albright 1950, 169), η οποία συμπεριελάμβανε είκοσι-δύο Χώρες αντίστροφα: πρώτη η Τροία, τελευταία η Λυκία (Εικ.2).

Δύο επιγραφές τεκμηριώνουν επίσης τη νίκη του Τουνταλίγια επί της “Ταρβίζα/Tarwiza/Τροίας” (αργυρό αγγείο, Καρχεμής/Karchemis(;;)) και της “Χώρας της Ασσούβα” (το Αιγαιακού-τύπου ξίφος της Χαττούσα) (Giannakos 2012, 17-19· [κυκλοφορεί και στην ελληνική, μεταφρασμένο και επηυξημένο, βλέπε κεφάλαιο ‘Βιβλιογραφία’ ως Giannakos/Γιαννακός 2016^(*)]).

‘Το Κατηγορητήριο του Μαντουβάττα’ (ΑΗΤ3²⁰, σελ.69) περιλαμβάνει “αρκετές αυτολεξεί μεταφορές αποσπασμάτων από” παλαιότερα “έγγραφα του Τουνταλίγια (I/II)”, τα οποία (αποσπάσματα) όμως παρατίθενται “απρόσεκτα από τον συντάκτη” [του “Κατηγορητηρίου”], αφού (l.c./loco citato/επαναλαμβάνεται-το-εδάφιο), “ο Τουνταλίγια αναφέρεται στον εαυτό του”, με τρεις τρόπους, “ως ‘ο πατέρας’ είτε ‘της Μεγαλειότητός Μου’, είτε ‘της Μεγαλειότητός Του’” και “η Μεγαλειότητά Μου”. όμως, εάν το έγγραφο αναφέρεται – πράγματι – στον πατέρα του Τουνταλίγια (Καντούζζιλι/Kantuzzili (Bryce 2005, 114-5, 121-2)²¹· Χαττούσιλι/ Hattušili II/PU-Šarruma/PU-Σαρρούμα (1440-1425 π.Χ.)

¹⁴ Με πρωτεύουσα την Ά(μ)πασα/A(m)pasa/Εφεσο.

¹⁵ Freu/Mazoyer (2007-τομ.2, 80)· Bryce (2005, 54): Λούκκα/Lukka=Παμφυλία, Λυκαονία, Πισιδία και Λυκία.

Garstang/Gurney, Huxley: [Άρντου-]γκα/[Ardu-]gga.

^{15a} Το σύμβολο (f) δίγαμμα ή βαν, του πρώιμου Ελληνικού αλφαβήτου, προφέρονταν ως V/β, αλλά μόνο με τα χείλη (χωρίς τη συμμετοχή των οδόντων, που συμμετέχουν κατά την προφορά του β/βήτα).

¹⁶ Πριήνη=Πριάννα=Πριανός (Huxley 1965, 32).

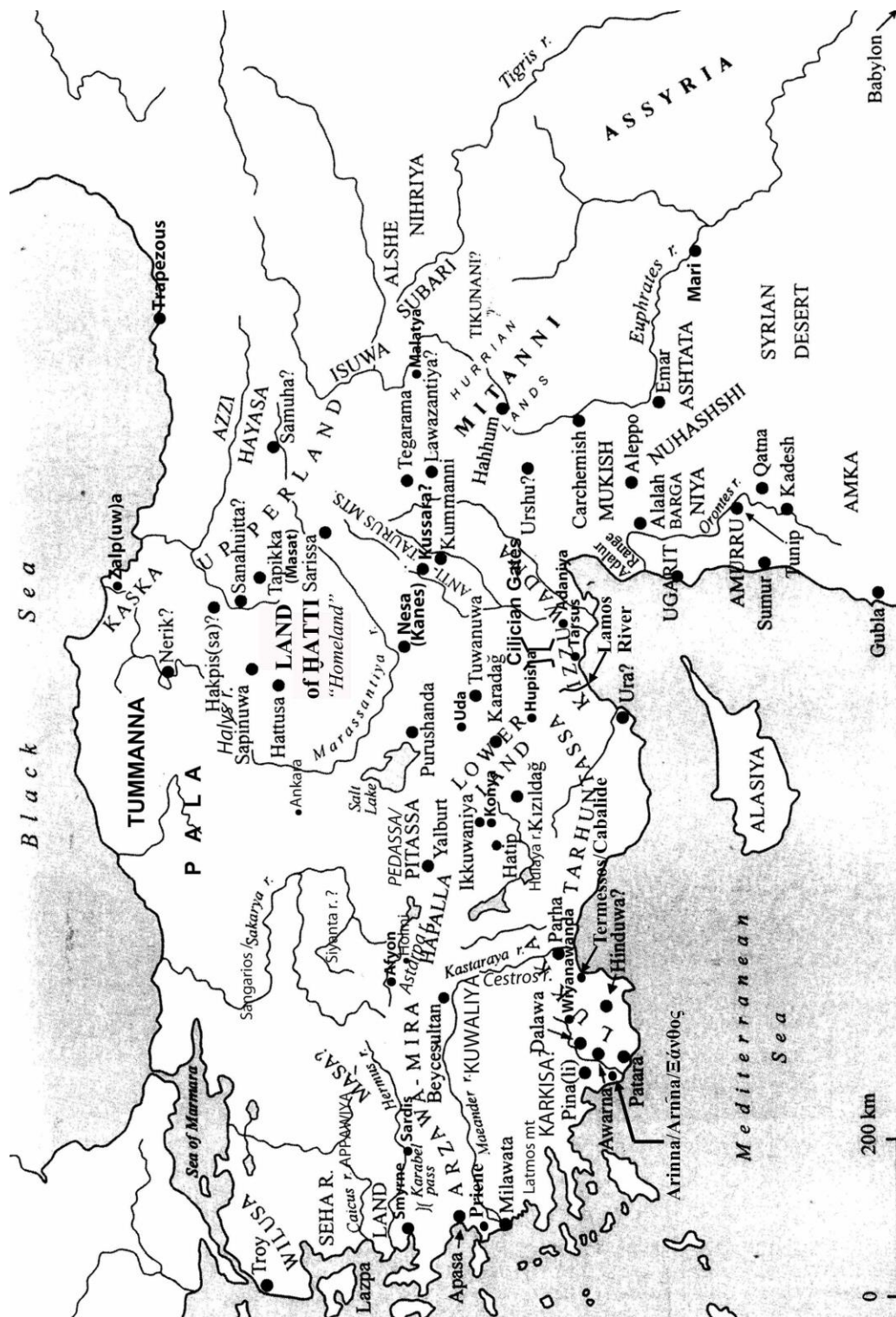
¹⁷ Οι τελευταίες τρεις: στη Λυδία, την εξέλιξη της Ασσούβα.

¹⁸ [Χάρτης] βασισμένος στα Bryce 2009, 2005, 2003a· Beckman/Bryce/Cline 2011· Hoffner 2009. Αντίθετοι οι Freu/Mazoyer 2008-τομ.3. [Στο χάρτη της Εικ.2 εμφανίζονται: οι “Πύλες της Κιλικίας” – όπου η [Σά]λιγια –, η Κιζζουβάτνα/Κιλικία, ο ποταμός Λάμος στο δυτικό άκρο της Κιλικίας (όπου η Λίμιγια), ο ποταμός Έρμος/Σέχα, η Πριήνη/Παριγιάννα, η Αρίννα/Ξάνθος, η Καρακίσα/Καρία (η Χυλλάριμμα ήταν στην Καρία), η Χάπαλλα/Τερμησός/ Καμπαλίντ, η Σμύρνη (όρος Κορυφή), οι Χώρες-Λούκκα. Η εξέλιξη της Ασσούβα, η υστερότερη Λυδία, ευρίσκεται γύρω από τις Σάρδεις, όπως συνεπώς και οι Ντούρα, Χαλλούβα, Χουβαλλούσιγια. Εμφανίζονται επίσης η Τροία/Ίλιον και η Ά(μ)πασα/Εφεσος (πρωτεύουσα της Αρζάβα και της ‘Μικράς’ Αρζάβα), όπως και πολλά άλλα τοπωνύμια που περιγράφονται στο παρόν άρθρο, όπως π.χ. Μιλλαβάντα/Μίλητος, Ντάλαβα/Τλως (υποσημ. 30), Μάσα/Μυσία, Πέντασσα/Πήδασος(;;)].

¹⁹ Giannakos 2016, 67: παραπομπές στην Ιλιάδα (Hom.II).

²⁰ Ταξινόμηση [των Χεττιτικών ‘κειμένων της Αχχιγιάβα’/Aḫḫiyawan Texts/ΑΗΤ] κατά Becman/Bryce/Cline 2011.

²¹ Ο ‘Επόπτης των Πολεμιστών των Χρυσών Αρμάτων’ του Μουβαττάλλι Ι, ο οποίος δολοφόνησε τον Μουβαττάλλι Ι, ενθρόνισε τον Τουνταλίγια (I/II) και διορίστηκε στρατηγός του Τουνταλίγια (I/II). Ο Carruba (1986, που αναφέρεται και

Εικ.2. Μικρά Ασία, [ονόματα τοποθεσιών της 2^{ης} χιλιετίας π.Χ.].

στους S. Laroche και Bin-Nun (S. Laroche, Ugaritica III 120; NH Nr. 1472· Bin Nun, THeth. 5, 163f.) πιστεύει ότι ο Καντούζιλι θα μπορούσε να έχει υιοθετήσει το Χαττούσιλι (II) ως βασιλικό όνομα ([υπήρξε δηλαδή περίοδος] συμβασιλείας) [του] με τον Τουνταλγία I/II).

[Freu/Mazoyer 2007-τομ.2, 74-5]²²), τότε ο Ατταρισσίγια επιχειρούσε στρατιωτικά ενωρίτερα από ό,τι πιστεύεται.

Ποιός ήταν ο Ατταρισσίγια;

[Το “Κατηγορητήριο” περιγράφει ότι] ο Ατταρισσίγια ήταν ΛΟΥΟΥΡΟΥ/ΛÚURU της Αχχιγιά(βα)²³. Το ΛΟΥΟΥΡΟΥ/ΛÚURU “σημαίνει κατά κυριολεξία άνδρας, αλλά [εδώ] αναφέρεται ξεκάθαρα σε έναν ηγέτη ή ηγεμόνα κάποιου είδους, έναν ελάσσονα-ηγεμόνα της Αχχιγιά, που δεν τον έβλεπαν ως Μεγάλο Βασιλιά” (Güterbock 1997b, 207. Πρβλ. Beckman/Bryce/Cline 2011, 71, 97-98: “μπορεί να μην τον θεωρούσαν ως βασιλιά...., ήταν πολύ πιθανά ένας Μυκηναίος υψηλής κοινωνικής τάξης/στάτους”, 225· Beckman 1999, 153-154: “ένας ηγεμόνας της Αχχιγιάβα”)²⁴. Ο συγγραφέας (Giannakos 2016, 63), βασιζόμενος σε φωνητική ανάλυση της Γραμμικής Β, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η πατρωνυμική γενική της Γραμμικής Β Ατερέ(σ)ίγιο/ /Ατερέ(χ)ίγιο/𐀓𐀗𐀕𐀓/ο Άτρείδης/ο ‘γυιός-του-Άτρέα’, προφέρεται πολύ κοντινά με το [Χεττιτικό] Ατταρισσίγια. Ο Duhoux (2008, 355) διαβεβαιώνει εντελώς ξεκάθαρα ότι: “οι καταλήξεις σε ‘-ί-γιο/-ί-ιο/-ί-για/-ί-ια’, με το ‘-ί-/ι’ δασυνόμενο [i] και με χ/σ πριν από αυτό²⁵”, δηλαδή προφέρονταν ως χί ή σί, “προσδιόριζαν το “*ανήκειν*”, χρησιμοποιούνταν ως πατρωνυμικές καταλήξεις και σήμαιναν ‘*sujus/*σούγιους/*huijus/*χούγιους/υιός-του’”, δηλαδή χρησιμοποιούνταν ως γενική κτητική, π.χ. ‘-a-te-re-σ(ι)-ιο’/α-τε-ρε-σ(ι)-γιο/ο γυιός ‘του Άτρέα’=ο Άτρείδης (επίσης Ruijgh 2011, 283· πρβλ. Melena 2014, 94-96, υποσημ.126: “a-re-i-jo/α-ρέ-ι-γιο προφερόταν Αρέσ-γιας/Ares-jas και σήμαινε Άρεϊος”, δηλαδή ‘του Άρη’· επίσης Lejeune 1982, §76, 80, 85· Palaima 2015b, 25).

Αντιθέτως, σύμφωνα με τον Bryce (2005, 368, 491, υποσημ. 47) “είναι πιθανόν ότι Ατταρισσίγια ήταν ο Χεττιτικός τρόπος της γραφής του Ελληνικού ονόματος Άτρεύς”, ο οποίος [Bryce] παραθέτει όμως και το σχόλιο του Güterbock (1997b, 119) ότι “ενώ το όνομα ακούγεται Ελληνικό είναι πολύ δύσκολο να είναι Άτρεύς”.

Στην πραγματικότητα, [το όνομα] Άτρεύς ή Άτρεής²⁶ προκύπτει από ένα προ-Ελληνικό θέμα α-τε-ρε/a-te-re/a-τι-ρι/a-ti-ri που αναγνώσθηκε σε πινακίδες Γραμμικής Β: α-τι-ρι-για/a-ti-ri-ja=Άτριᾶ (PY^{26a} Ae 27) και α-τε-ρε-βι-για/a-te-re-wi-ja=Άτρηγιά (PY Aa779· An830,6· Cn40,14· Ma335,1) (Giannakos 2016, 62). “Η Μυκηναϊκή γλώσσα παρουσιάζει αποκλειστικά την κατάληξη -εύς στην ονομαστική του ενικού στην περίπτωση των θεμάτων λέξεων σε -ήφ-” [όπου φ δίγαμμα βλ. υποσημ. 15a]· “μερικές δάνειες λέξεις, από τους πληθυσμούς που μιλούσαν προ-Ελληνικά, παρουσιάζουν κάποια ειδικής φύσεως προβλήματα” (Ruijgh 1967, §148, υποσημ.393, §154, §15, §67): στην περίπτωση της λέξης Άρης (από ένα προ-Ελληνικό δάνειο θέμα *a-rē/*α-ρε/𐀓𐀗 το ε-μακρό), η κλίση της στα Έπη βασίζεται σε τρία διαφορετικά θέματα: Άρη- (π.χ. στην αιτιατική Άρην), Άρε(σ)- (π.χ. στην κλητική Άρες) και Άρη(φ)- (π.χ. στη γενική Άρη(φ)ος, με το θέμα Άρεσ-/Άρεχ- να χρησιμοποιείται πιθανά στην γενική της (πρωτο-)Μυκηναϊκής γλώσσας, κατά το 1600-1450 π.Χ. (Ruijgh 1967, §67· 2011, 283, υποσημ. 33, 262)). Στη γενική υπάρχει ένα διπλό δασυνόμενο: σ (από το θέμα Άρεσ)+ί (από την κατάληξη -ι-γιο/-ι-ιο): α-ρε-ι-γιο/a-re-i-jo = Άρεσ-σί-γιο/ιο = του Άρεως, Άρεϊος, Άρεσ(σί)γιας/Ares(σί)-jas (πρβλ. Giannakos 2016, 61-2, υποσημ. 32· Ruijgh 1967, §67· Melena 2014, 96: προφερόταν Άρεσ-γιας/Ares-jas). Εάν προστεθεί το πρόσφυμα -τε-/te- στο προ-Ελληνικό θέμα α-ρε/a-re, τότε θα προκύψει και το επίσης προ-Ελληνικό θέμα α-τε-ρε/a-te-re/𐀓𐀗𐀕𐀓, του ονόματος Άτρεύς, πρωιμότερο της πρωτο-Μυκηναϊκής· η κτητική/πατρωνυμική γενική του είναι Άτερεσ-σί-γιο/ιο, ‘του- Άτρέως’. Το *Άτρη(φ)=*a-te-re-wi/*α-τε-ρε-φι/*α-τα-ρα-wi/*α-τα-ρα-φι (όπως περιγράφε-

²² Ο Τουνταλγία Ι (1465-1440 π.Χ.), που ενθρονίσθηκε από τον Καντούζζιλι, και ο Χαττούσι ΙΙ (πολύ αδύναμος βασιλιάς, σαν τον Τουνταλγία ΙΙΙ (1370-1350 π.Χ.)), αντιμετώπισαν αναταραχή, εχθρούς (στα νοτιο-ανατολικά) και την αποστασία της Κιζζουβάτνα/Κιλικίας· ο Τουνταλγία ΙΙ (1425-1390 π.Χ.) [ήταν αυτός που] επετέθη στην Ασσούβα/Αρζάβα· [δηλαδή ήταν δύο διαφορετικά πρόσωπα ο Τουνταλγία Ι και ο ΙΙ].

²³ Nagy (2015): Akhaiā=Αχαιά=‘επίθετο της Δήμητρας’=Αχαικό βασίλειο, Αχχιγιά(βα)= Χώρα Αχαιά [των Αχαιών].

²⁴ Bryce 2005, 129-30: “όχι επίσημα αναγνωρισμένος Βασιλιάς”. Gurney 1990, 21: “φύλαρχος”, (για την έννοια φύλαρχοι/επικράτειες φυλάρχων βλ. κεφάλαιο ‘Μυκηναϊκά Ανάκτορα’, παρακάτω)· Niemeier 1999, 149: “αριστοκράτης”. Freu/Mazoyer 2007-τομ.2, 122: “πρίγκιπας”. Macqueen 1986, 45: “ο Βασιλιάς της Αχχιγιάβα”.

²⁵ Μεταξύ φωνηέντων: -χιος/-σιος/-έχιος/-έσιος· μετασχηματισμοί: σ/σ>χ/χ, χ/χ>σ/σ· ‘>’=χ/χ>[μετασχηματίζεται σε]>σ/σ.

²⁶ Liddell/Scott 1997, 431, “με αιτιατική Άτρέα αντί Άτρεά”.

^{26a} Πινακίδες Γραμμικής Β: PY=της Πύλου· KN=της Κνωσού· Th=των Θηβών· MY=των Μυκηνών.

ται στο Giannakos 2016, 63§1) είναι υστερότερη γενική (όπως ‘κλίνεται [η λέξη Ατρεύς] στα Έπη’) και όχι πρωτο-Μυκηναϊκή. Έχει επιβεβαιωθεί η Λεσβιακή ονομαστική Άρευς (*a-re-u?/*a-re-ou;) (Ruijgh 1967, §67). Συνεπώς, ο Άτρεύς θα πρέπει να γραφεί, στην ονομαστική, ως α-τε-ρε/α-τε-ρε/*α-τε-ρε-ου/*α-τε-ρε-ου/*α-τι-ρι-ου/*α-τι-ρι-u, όπως το α-ρε/α-ρε [δηλ. ο Άρης] (Hiller 2011, 181: είναι επίσης και η ονομαστική, επί πλέον της δοτικής, του ονόματος ενός ανδρός/θεού), *α-ρε-ου(;)/*a-re-u(?) και το επιβεβαιωμένο α-κι-ρε/λε^{26β}-ου/a-ki-re-u=Άχιλλεύς (KNVc106, Ventris/Chadwick 1956, 415), το οποίο σχηματίζει τη γενική του ως Άχιλλ-ήρ-ος²⁷/Άχιλλέως (Άτρεήφορ/Άτρεέος/Άτρέως=του Άτρέως είναι η γενική του [ονόματος] Άτρεύς στη Μυκηναϊκή γλώσσα (βλ. υποσημ. 26) που προφερόταν Άτερεσ-σί-γιο/ιο). Το διπλό δασυνόμενο, το -σ- στο θέμα α-τε-ρε(σ)/a-te-re(σ)- και το ι στην κατάληξη της γενικής -ι-γιο/-i-jo-, δεν ηχούν στην ονομαστική του [ονόματος] Άτρεύς, αφού είτε δεν υπάρχει κατάληξη είτε υπάρχει μόνον μια κατάληξη-σε-ου/-u-ending που ακολουθεί το θέμα στα *α-τε-ρε-ου/*α-τι-ρι-ου. Η πιο πιθανή μεταγραφή του [ονόματος] Άτρεύς στη Χεττιτική²⁸ θα μπορούσε να είναι Ατταρι-ου) ή Ατταρι-ας (εάν εχρησιμοποιείτο η Χεττιτική κατάληξη -α(ς)/-a(s)- και όχι Ατταρι-σσι-για/Attari-šši-ya, στο οποίο προφέρεται/ηχεί ένα διπλό βαρύ δασυνόμενο -σσι/-šši- συν ένα -γι/-y(i)- που αποδίδει το -γιο/-jo του -ι-γιο/-i-jo, ενώ και οι δύο ήχοι λείπουν από το [όνομα] *α-τε-ρε-ου/*α-τε-ρε(-u). Υπάρχουν όμως στη γενική *Α-τε-ρε(σ)-σί-γιο/*Α-τε-ρε(s)-σί-jo/o-γυιός-του-Άτρέως/ο Άτρείδης, το οποίο είναι ένα πατρώνυμο “αναμενόμενο μόνον για τους ήρωες πρώτης τάξεως στην Ιλιάδα, όπως ο Άτρείδης” (Ruijgh (2011, 288) που αναφέρει επίσης: “Άχιλλεύς Πηλείδης, Διομήδης Τυδείδης, Έκτωρ Πριαμίδης”). Συνεπώς, το Ατταρισσίγια δεν θα μπορούσε να μεταγράψει το [όνομα] Άτρεύς και πιθανότατα απέδιδε το [όνομα] ο-γυιός-του- Άτρέα/ο Άτρείδης.

Ένα παράδειγμα: σχεδόν όλοι οι ερευνητές αποδέχονται ότι το Χεττιτικό όνομα Ταβαγκαλάβα/ Tawagalawa μεταγράφει το όνομα e-te-wo-ke-re-we/Έτεφοκλέφες/Έτεοκλής. Στη Γραμμική Β, η πατρωνυμική γενική (ή επίθετο) ‘του-Έτεοκλέους’ έχει αναγνωσθεί (PY An 654,8-9, Sn 64,15): e-te-wo-ke-re-we-i-jo=Έτεφοκλεφείος (Ruijgh 1967, §177). Επί πλέον του [ονόματος] Έτεοκλής, πως θα μετέγραφαν οι Χετταίοι το πατρωνυμικό ‘του-Έτεοκλέους’; Πιθανά Ταβαγκαλάβα-σι-για/Tawagalawa-ši-ya με έναν δασυνόμενο ήχο i=σι αφού στο τέλος του θέματος του [ονόματος] e-te-wo-ke-re-we/Έτεφοκλέφε δεν υπήρχε ήχος σ και μόνον ένας ήχος, το δασυνόμενο ι υπήρχε στο -ι-γιο/-i-jo- σε κάθε περίπτωση, [το όνομα] Ταβαγκαλάβα και [το όνομα] Ταβαγκαλάβα-σι-για (ακόμη και με [διπλό] -σσ/-šš-, εάν το θέμα [του ονόματος] είχε έναν ήχο σ) είναι εντελώς διακριτά στην προφορά τους καθώς και τα δύο θα έπρεπε να μεταγραφούν από την Μυκηναϊκή γλώσσα: το ίδιο θα έπρεπε να συμβαίνει και για τα [ονόματα] Άτρεύς και Άτρείδης.

Το “Κατηγορητήριο” εν Περιλήψει

Ο Ατταρισσίγια επετέθη στη Μικρά Ασία, εξεδίωξε από τη Χώρα του και κινήγησε τον Ματουβάττα/ Madduwatta (από την Αρζάβα (Hawkins 1998, 10)), για να τον σκοτώσει. Ο Χετταίος Βασιλιάς προστάτευσε τον Μαντουβάττα, τον (επαν-)εγκατέστησε ως υποτελή ηγεμόνα στο Όρος Ζίπασλα (υποχωρώντας (ξανά(;)) προς τη Χατούσα), τον διόρισε “αντάρτη/παρτιζάνο του Χάττι” – εναντίον της ζώνης-ελέγχου του Ατταρισσίγια(;) – και (του) απαγόρευσε οιαδήποτε επαφή με τους δύο “εχθρούς του Χάττι”, “τον Ατταρισσίγια και τον Κουπάντα-Κουρούντα/Kupanta-Kurunta”²⁹. (Ήταν ο Κουπάντα-Κουρούντα σύμμαχος του Ατταρισσίγια;). Στη συνέχεια, ο Μαντουβάττα άρχισε εχθροπραξίες εναντίον της Αρζάβα, του βασιλείου του Κουπάντα-Κουρούντα, και σε απάντηση ο Κουπάντα-Κουρούντα επετέθη νικηφόρα εναντίον του Μαντουβάττα, αλλά τα στρατεύματα του Χάττι επέστρεψαν και τον απώθησαν. Ο σύμμαχός του(;) Άτρείδης/Ατταρισσίγια αντεπετέθη με 100 άρματα, βαθιά μέσα στη νοτιο-δυτική Μικρά Ασία, για να εξοντώσει τον Μαντουβάττα, ο οποίος διεσώθη ξανά από στρατεύματα του

^{26β} Στη Γραμμική Β δεν υπάρχει διάκριση, τα ίδια συλλαβογράμματα απεικονίζουν και το λάμδα (λ) και το ρο (ρ): πρβλ. ήλθε/ήρθε, αδελφός/αδερφός, αλμύρα/αρμύρα, στην προφορά της σύγχρονης Ελληνικής γλώσσας.

²⁷ Πρβλ. Ruijgh 2011, 286.

²⁸ Καθώς οι Χετταίοι “πρόφεραν ό,τι νόμιζαν ότι άκουγαν” (Palaima 2007, 202· Latacz 2004, 99).

²⁹ ΑΗΤ 22, 225, 271: και ο Ατταρισσίγια και ο Κουπάτα-Κουρούντα εθεωρούντο “εχθροί του Χάττι”· ο Κουπάτα-Κουρούντα αναφέρεται επίσης ως “εχθρός του Χάττι” στην απαγόρευση οιασδήποτε επαφής που επιβλήθηκε στον Μαντουβάττα με το “Κατηγορητήριο” (αλλά όχι ο Ατταρισσίγια) ενώ “ο Ατταρισσίγια είναι ο εχθρός ηγεμόνας της Αχχιγιά) και ο Κουπάτα-Κουρούντα της Αρζάβα”.

Χάττι· “ο θάνατος στη μάχη ενός αξιωματικού από κάθε πλευρά, κατά κάποιον τρόπο ανακαλεί στη μνήμη μας Ομηρικές μάχες” (Güterbock 1997a, 200). Τότε, “ο Ατταρισσίγια έφυγε μακριά, στη Χώρα του”. Ο Μαντουβάττα άρχισε να παίζει σε δύο ταμπλό/και-με-τις-δυο-πλευρές, παραπλανώντας τον Χετταίο Βασιλιά, ο οποίος κατηγορήσε τον Μαντουβάττα ότι έδωσε κακόβουλες/προδοτικές πληροφορίες, οι οποίες οδήγησαν στο θάνατο του Χετταίου Στρατηγού Κισναπίλι/Kisnapili. Ακολούθως, και μετά από ένα δυναστικό-γάμο/συμμαχία, ο Κουπάντα-Κουρούντα και ο Μαντουβάττα μηχανορραφούσαν εναντίον του Χάττι (παραπλανώντας ξανά τον Χετταίο Βασιλιά με απατηλά μηνύματα)· αυτά οδηγούν στο επαγωγικό συμπέρασμα ότι οι δραστηριότητες/απειλές του Ατταρισσίγια εξανάγκασαν τον Μαντουβάττα να αλλάξει πλευρά όσον αφορά την υποτέλεια και/ή την ‘συμμαχία’. Ο Ατταρισσίγια είχε κάνει επανειλημμένες επιδρομές εναντίον της Αλάσιγια/Alašiya/Κύπρου, από τις ακτές της Χώρας-Λούκκα/Λυκίας³⁰, συνοδευόμενος από τον ηγεμόνα της Πιγκάγια/Piggaya³¹, Λούκκα/Lukka/Λύκιους, τον Μαντουβάττα, αλλά χωρίς τον Κουπάντα-Κουρούντα. Ο Αχαιός Ατταρισσίγια έκανε τις επιδρομές εναντίον της Αλάσιγια κατά την περίοδο 1450-1430³²/1425-1400(-)³³ π.Χ., αναμφίβολα για να εγκαθιδρύσει προγεφυρώματα ώστε να έχει πρόσβαση σε φυσικούς πόρους, να αποκτήσει αγαθά και να πάρει αιχμαλώτους. Επομένως, μπορεί να συναχθεί το επαγωγικό συμπέρασμα ότι ο Ατταρισσίγια εγκατέστησε τοπικούς-ηγεμόνες/αντιπροσώπους/‘συμμάχους’ στην Κύπρο (όπως [ήσαν] οι Μαντουβάττα, Πιγιαμαραντού/ Piyamaradu, Άττα/Atta^{33a} [στην Μικρά Ασία]). Ο Χετταίος Βασιλιάς εξαναγκάστηκε να ανεχθεί την επιθετικότητα του Ατταρισσίγια, ανίκανος να την εμποδίσει (“Ο Ατταρισσίγια... είναι ανεξάρτητος”), αλλά προσπάθησε να αντιστρέψει την μακρόχρονη αποστασία του υποτελούς-ηγεμόνα του [του Μαντουβάττα] και να κερδίσει κάποιο μερίδιο από τους Αλάσιους/[Κύπριους] αιχμαλώτους.

“Τέτοιες επιδρομές, εναντίον της Αλάσιγια, θα βρίσκονταν σε πλήρη συμφωνία με τα Ομηρικά Έπη και μπορεί να εξηγήσουν πολύ καλά τον περισσότερο από τον συγκεντρωμένο πλούτο στα Μυκηναϊκά Ανακτορικά κέντρα” (ΑΗΤ3, σελ.99). “Θα μπορούσαμε να πιστέψουμε ότι εδώ ακούμε μια ηχώ των γεγονότων που συνιστούν το πρελούδιο του Τρωικού Πολέμου”· “οι Μυκηναίοι είχαν εγκατασταθεί στη Μίλλαβάντα/Millawanda/[Μίλητο], από το 1430 π.Χ. (YEIIIB), κάτι που υποχρέωσε τον Τουνταλίου να αντιδράσει στρατιωτικά εναντίον της Αρζάβα και της Ασσούβα” (η Ασσούβα συμπεριελάμβανε το (F)Ίλιον/Βιλούσα/Wilusa, [και την] Ταρουίσα/Taruisa/Τροία) – (Freu/Mazoyer 2007-τομ.2, 105, 14-5) – και να αντιστρέψει την αποστασία της Βιλούσα (CTH76, βλ. παρακάτω).

Πινακίδα StBoT45:671-672: Ο Ταρχουντάραντους/Tarhundaradus/Ταρχουννά-ραντου/Tarhunna-radu (1384/1360-1360/1336 π.Χ.)³⁴, βασιλιάς της Αρζάβα επίγονος του Κουπάντα-Κουρούντα, σχημάτιζε “αντι-Χεττιτική/ές συμμαχία/ες, στη Χαππούριγια/Happuriya, που ευρίσκετο” σε μια περιοχή η οποία περιελάμβανε την Αρζάβα και την Ασσούβα “μεταξύ 1360-1344 π.Χ.” (Hoffner 2009, 255-257). Ο Ταρχουντάραντους είχε συνάψει γάμο-συμμαχία με τον [Φαραώ] Αμενχοτέπ III, του οποίου οι ένδεκα ‘μοναδικές’ πλάκες από φαγεντιανή ήλθαν στο φως μόνον στις Μυκήνες (ανάκτορο, θρησκευτικό κέντρο) εκτός Αιγύπτου (βλ. Giannakos 2012, 59-62). Ήσαν σύμμαχοι ο Ταρχουντάραντους, ο Αμενχοτέπ [III] και ο Βασιλιάς των Μυκηνών; Σε κάθε περίπτωση, οι ‘αντι-Χεττιτικές συμμαχίες’ ήσαν εκ-των-πραγμάτων/de-facto φίλο-Αχχιγιάβα/[φίλο-Αχαϊκές]. Όμως θα ήταν εφικτό οι ‘αντι-Χεττιτικές συμμαχίες’ να ήσαν εξ ίσου ‘αντι-Αχαϊκές/αντι-Αχχιγιάβα’, αλλά φιλικές προς ‘κάποιον άλλο’· ακόμη και τότε όμως θα μπορούσαν να είναι, και πάντοτε ήσαν επωφελείς για την Αχχιγιάβα: “είναι ξεκάθαρο ότι οι Μυκηναίοι

³⁰ Η Ντάλαβα/Dalawa/Τάλαβα/Talawa=Τλωζ/Τλός/Τλάβα/Tlawα και η Χίντουβα/Hinduwa=Κάντυμπα/Kandyba είναι στη Λυκία (Εικ.2)· “αφού ο Κισναπίλι, που είχε μόλις πολεμήσει τον Ατταρισσίγια στρέφεται εναντίον της (N)/Τάλαβα, αυτό [το γεγονός] υποδηλώνει ότι και ο Ατταρισσίγια επιχειρούσε [στρατιωτικά] στη Λυκία” (Güterbock 1997a, 200· Bryce 2005, 41, 135, 348).

³¹ “Ηγεμών της Πιγκάγια” (ΑΗΤ3, σελ.95)· “δεν γνωρίζουμε ποιος είναι ‘ο άνθρωπος της Πιγκάγια’” (Güterbock 1997, 200).

³² Güterbock 1997a, 200· Mellink 1983, 139· Cline 1996, 138· Kelder 2010, 25.

³³ Bryce (υποσημ.2 παραπάνω)· Freu/Mazoyer 2007-τομ.2, 77-85.

^{33a} Για τους Πιγιαμαραντού, Άττα, βλ. παρακάτω σ’ αυτό το Κεφάλαιο, π.χ. CTH191.

³⁴ [Καθεστώς της] Αμάρνα: 30^ο έτος του (Φαραώ) Αμενχοτέπ/Amenhotep III-1^ο έτος του (Φαραώ) Τουταγχαμών/ Tutankhamun (Moran 1992, xxxiv). Αιγυπτιακές χρονολογίες: βιβλιογραφία (Giannakos 2013, 435· Παράρτ.-2b).

^{34a} ΠΣΕ=προ της Σύγχρονης Εποχής.

^{34b} Κατά κυριολεξία ‘τους Ασσουβαίους’.

ήσαν παρόντες στη δυτική ακτή της Ανατολίας/Μικράς Ασίας από τον ύστερο-15ο/πρώιμο-14ο αιώνα ΠΣΕ^{34α} και αλληλεπιδρούσαν διπλωματικά με την Ασσούβα^{34β}/Assuwa και, πολύ πιθανά, και με τους Χετταίους” (Beckman/Bryce/Cline 2011, 270)· όμως αλληλεπιδρούσαν μόνον διπλωματικά [ή και στρατιωτικά]; Αφού οι Μυκηναίοι αλληλεπιδρούσαν και με τα δύο – εχθρικά μεταξύ τους – Κράτη, από αυτό συνάγεται επαγωγικά ένα ‘παιχνίδι-ισχύος’ στην περιοχή κατά τη διάρκεια του οποίου ο Βασιλιάς της Αχχιγιάβα, ο οποίος επίσης εθεωρείτο “εχθρός του Χάττι” από τη βασιλεία του Τουνταλγία I/II (πρβλ. ΑΗΤ 22, στίχος 25, 225) μέχρι τον Μουρσίλι ΙΙ (1321/1318-1295 π.Χ.) και μετέπειτα, επωφελείτο εκ-των-πραγμάτων/de-facto από οιαδήποτε αντι-Χεττιτική συμμαχία: ‘ο εχθρός του εχθρού μου είναι σύμμαχός μου’. Στα Χεττιτικά κείμενα εμφανίζεται μια ‘έκλεκτική συγγένεια’ μεταξύ της Αχχιγιάβα και των ηγεμόνων της Μικράς Ασίας από τον Μαντουβάττα και τον Κουπάντα-Κουρούντα μέχρι τον Πιγιαμαραντού, τον Άτπα κ.λπ., όπως αναλύεται παρακάτω.

[Στην] Πινάκιδα CTH76, η ‘Συνθήκη του Αλάκσαντου/Alaksandu (του ηγεμόνα της Βιλούσα)’ (Beckman 1999), με τον Μουβαττάλλι ΙΙ (1295-1272/1271 π.Χ.), καταγράφει την ιστορία των σχέσεων μεταξύ Χάττι-Βιλούσα, από τον Λαμπάρνα/Labarna/Χαττούσιλι I/Hattušili I (1650-1625 π.Χ.), ο οποίος “κατέκτησε την Αρζάβα και τη Βιλούσα. Μετά από αυτό, η Αρζάβα άρχισε πόλεμο και η Βιλούσα απεστάτησε³⁵ από το Χάττι”, αλλά ο Μουβαττάλλι “δεν” θέλει να(;) “γνωρίζει από ποιόν Βασιλιά, επειδή το θέμα είναι του μακρινού παρελθόντος”(Ι)· “όταν ο Τουνταλγία (I/II) ήλθε και αντιμετώπισε την Αρζάβα, δεν εισήλθε [στη Βιλούσα. Αυτή ήταν] σε ειρήνη [μαζί του] και έστειλε κανονικά [σ’ αυτόν αγγελιαφόρους]· όταν ο παππούς μου ο Σουππιλουλίουμα/Suppiluliuma” (1350-1322 π.Χ.) “ήλθε και [επετέθη στην Αρζάβα], ο Κουκκούνι/Kukkunni, ο βασιλιάς της [Βιλούσα, ήταν σε ειρήνη] με αυτόν· αυτός”, ο Κουκκούνι, “δεν επετέθη εναντίον του, [αλλά έστειλε κανονικά] αγγελιαφόρους [στον Σουππιλουλίουμα]”· “όταν ο πατέρας μου” (Μουρσίλι/Mursili ΙΙ, 1321/1318-1295 π.Χ.) “πέθανε εγώ κάθησα [στον θρόνο]. [Και] εσύ πράγματι προστάτευες [εμένα ως επικυρίαρχο/αφέντη]”. Αυτό το επίσημο κείμενο που επιβλήθηκε με τη βία (CTH191, βλ. παρακάτω) από το Χάττι στη Βιλούσα/Ίλιον, δεν καταγράφει καθόλου σχέσεις μεταξύ Χάττι-Βιλούσα, κατά τη διάρκεια της μίας και μόνης περιόδου “αποστασίας της Βιλούσα από το Χάττι”, η οποία διήρκεσε κατά τη διάρκεια βασιλείων αρκετών Βασιλέων· μετά τον Τουνταλγία I/II, ακολουθεί μία περίοδος ‘φθίνουσας ισότητας’ [μεταξύ Χάττι-Βιλούσα] μέχρι τον Μουβαττάλι ΙΙ, ο οποίος υποβάθμισε και τυπικά τη Βιλούσα στην κατάσταση/στάτους του υποτελούς-κράτους. Ο Σουππιλουλίουμα ανέμενε ότι ο Κουκκούνι θα επετίθετο εναντίον του, αλλά ο Κουκκούνι άλλαξε στάση. Η εποχή, 1384/1360-1360/1336 π.Χ. (StBoT45:671-672) και πριν (εποχή του Ατταρισσίγια), όταν η Αρζάβα και η Ασσούβα (που συμπεριελάμβαναν και την Τροία) ήσαν αντι-Χεττιτικές (εκ-των-πραγμάτων/de-facto φιλο-Αχχιγιάβα), αποτελούσε πλέον παρελθόν.

Ο Μουβαττάλλι I/Μουτάλλι/Mutalli/Μότυλος (;) (Giannakos 2016, 69-70), Χουρριτικής καταγωγής, δολοφόνησε τον Βασιλιά Χούτζιγια/Huzziya ΙΙ, διέκοψε την γραμμή αίματος της ηγεμονεύουσας βασιλικής οικογένειας και σφετερίσθηκε/υφάρπαξε τον θρόνο. Ο Καντούτζζιλι και ο Χιμούϊλι/Himuiili, πιθανά γιοί του Χούτζιγια, δολοφόνησαν τον Μουβαττάλλι και ενθρόνησαν τον Τουνταλγία, τον γιό του Καντούτζζιλι³⁶. Κατά την διάρκεια της πρώιμης-βασιλείας του, ο Τουνταλγία [I/II] πολέμησε εναντίον εξεγερμένων δυνάμεων υπό τον γιό του Μουβαττάλλι Ι, ο οποίος υποστηρίζονταν από τους Χουρρίτες (νοτιο-ανατολικά), και [γι’ αυτό] υποχώρησε ενώπιον του Ατταρισσίγια³⁷. Κέρδισε, ασφάλισε τον θρόνο του και αργά στη βασιλεία του, πριν το τέλος του³⁸, εξεστράτευσε εναντίον της Αρζάβα/Ασσούβα, πιθανότατα μετά την επιστροφή-στην-πατρίδα-του/τον νόστο του Ατταρισσίγια. Όλοι οι επόμενοι Βασιλείς ήσαν επίγονοι του Τουνταλγία. Αυτά τα γεγονότα εξηγούν ενδεχομένως την επιλεκτική

³⁵ Freu/Mazoyer/Fontanille 2007-τομ.1, 76, 127: η Αρζάβα απεστάτησε κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Αμμούν/Ammon (1570-1550 π.Χ.)· De Martino 1999, 76· Chavalas 2006, 231· Shelestin 2014, 814-5· Bryce 2005, 102-3· Archi 2003, 10-11.

Υποσημ.22: αποστασία [και] της Κιλικίας.

³⁶ Bryce 2005, 424, υποσημ.7: Αποκαθιστώντας τη δυναστεία του Παλαιού Βασιλείου, παραθέτοντας [όμως και την άποψη] του Freu, “νέα δυναστεία [από τον] Τουνταλγία I [και μετά]”. [Βλ. υποσημ.21, 22].

³⁷ Ο Τουνταλγία αναφέρει “ο πατέρας μου/του”, κατά τη διάρκεια των πρώιμων δραστηριοτήτων του Ατταρισσίγια· ήταν ο ‘εξασθενημένος’ Χαττούσιλι ΙΙ (υποσημ.22) ή ο Καντούτζζιλι/Χαττούσιλι, ο συμβασιλεύς του Τουνταλγία (υποσημ.21), ‘εκείνος που υποχώρησε’;

³⁸ Ο Αρνουβάντα/Arnuwanda Ι (1400-1400(-)/1370 π.Χ.) συνέχισε το ‘Κατηγορητήριο [του Μαντουβάττα]’.

‘αμνησία’ του Μουβαττάλλι ΙΙ, ως εάν να διέγραψε το όνομα του συνονόματού του³⁹, του οποίου οι δραστηριότητες πιθανά οδήγησαν σε Ελληνική ανάμιξη, επιδεινώνοντας την “αποστασία της Βιλούσα” (Giannakos 2016, 69-70).

Το 1318/1316 π.Χ., ο Μουρσίλι ΙΙ κατέκτησε τη Μιλλαβάντα/Μίλητο⁴⁰, χωρίς καμία στρατιωτική αντίδραση από την Αχχιγιάβα⁴¹. Στην μετά-το-1351/1327 π.Χ. Αίγυπτο, η (Ν)Τανάγια/Τ/Danaja/[Χώρα-των-Δαναών] εξαφανίστηκε από τα γραπτά κείμενα⁴². “Μόλις η Αχχιγιάβα δαμάστηκε, οι Χετταίοι ούτε καν αναφέρουν την Αχχιγιάβα στην ‘Συνθήκη του Αλάκσαντου’ (1280(;) π.Χ.), παρά το ότι η Βιλούσα ήταν κοντά στην Μυκηναϊκή ‘σφαίρα-επιρροής’” (Bryce 1989, 302· 2005, 224· Kelder 2010, 27).

Κείμενο ΑΗΤ20. Ο Μουρσίλι [ΙΙ] αρρώστησε και οι δύο “θεοί της Αχχιγιάβα και της Λάζπα/Lazpa/ Λέσβου εκλήθησαν και μετεφέρθησαν [στο Χάττι]”⁴³. “οι Μυκηναίοι συνειδητοποίησαν”, με τη βία, “ότι θα έπρεπε να εγκαθιδρύσουν φιλικές σχέσεις με τους Χετταίους” (Beckman/Bryce/ Cline 2011, 48, 272). Η Χέντι/Henti, βασίλισσα του Σουπιλουλιούμα⁴⁴ και μητέρα του Μουρσίλι, “απεστάλη/εξορίστηκε στην Αχχιγιάβα”. Μήπως ήταν η ίδια πριγκίπισσα της Αχχιγιάβα (γάμος-συμμαχία που δικαιολογεί την “πρόσκληση και μεταφορά των θεών της Αχχιγιάβα” [στο Χάττι], για τον γιό του Μουρσίλι ΙΙ) και ‘επεστράφη’ στον οίκο του πατέρα της (και όχι ‘οπουδήποτε’)⁴⁵, “λόγω του νέου γάμου-συμμαχίας του Σουπιλουλιούμα με μία Βαβυλώνια πριγκίπισσα”⁴⁶; Αυτός ο γάμος-συμμαχία αλλά και η αλλαγή στάσης

³⁹ Όμοια με του Αχενατόν (1377/1349-1360/1336 π.Χ.). Carruba (1986, 541-542): *ο Μουβαττάλλι Ι/Μουτάλλι είχε παραλειφθεί από πολλούς Χεττιτικούς Βασιλικούς-Καταλόγους*. Beckman (2000, 20, υποσ.13): η “*damnatio memoriae*” του [Μουβαττάλλι Ι], ήτοι η «καταδίκη της μνήμης» του· φράση για ένα άτομο που αποκλείεται από τις επίσημες καταγραφές, με πολλούς τρόπους, π.χ. την καταστροφή των απεικονίσεών του, την αφαίρεση του ονόματός του από επιγραφές και αρχεία, μέχρι και το ξαναγράψιμο της ιστορίας σε μεγάλη κλίμακα (wikipedia).

⁴⁰ Προγεφύρωμα της Αχχιγιάβα. Latacz 2004, 284-285.

⁴¹ Beckman/Bryce/Cline 2011, 47-48: “δεν υπάρχει ένδειξη ότι ο σύμμαχός του”, ο Βασιλιάς της Αχχιγιάβα, “έδωσε”, στον βασιλιά Ουχχα-ζίτι/Uhha-ziti της Αρζάβα -σύμμαχο της Αχχιγιάβα- ο οποίος αντιμετώπιζε της επίθεση του Μουρσίλι, “τίποτε περισσότερο εκτός από ηθική υποστήριξη στην σύγκρουση που ακολούθησε”. “η άλωση της πόλης του” Ουχχα-ζίτι “φαίνεται ότι σημειώνει το τέλος των εχθροπραξιών της Αρζάβα εναντίον του Χάττι για το υπόλοιπο της βασιλείας του Μουρσίλι (πρβλ. Bryce 2005, 197)”, το 1295 π.Χ.. “Η Αχχιγιάβα επεδίωκε να επεκτείνει την επιρροή και τον έλεγχο της στη δυτική Ανατολία/Μικρά Ασία μέσω συμμαχιών με τοπικούς ηγεμόνες, συχνά εις βάρος των δεσμών που είχαν αυτοί οι ηγεμόνες με το Χάττι, και όχι με ευθεία στρατιωτική δράση (πρβλ. Kelder 2010, 27, υποσημ. 74: “Η Αχχιγιάβα δαμάστηκε”)” επί ξηράς στην Μικρά Ασία, αφού καμία τέτοια δράση δεν έχει καταγραφεί στα αρχεία (βλ. τη συνέχεια του παρόντος άρθρου). Επί πλέον, “ο Βασιλιάς της Αχχιγιάβα” υποχρεώθηκε προφανώς λόγω της στρατιωτικής του αδυναμίας “να παραδώσει τον Πιγιάμα-Κουρούντα/Piyama-Kurunta (τον γιό του Ουχχα-ζίτι) μαζί με έναν αριθμό άλλων Αρζαβαίων που είχαν δραπετεύσει μαζί του προς την επικράτεια της Αχχιγιάβα, δέσμιους σε Χεττιτική αντιπροσωπεία που εστάλη με πλοίο/πλοία από τον Μουρσίλι ΙΙ στον Βασιλιά της Αχχιγιάβα” για το σκοπό αυτόν (πρβλ. επίσης Bryce 2005, 195)· επί πλέον της αδυναμίας της Αχχιγιάβα, μήπως μια πιθανή οικογενειακή σχέση λόγω της βασίλισσας Χέντι, συνιστούσε ένα πρόσθετο κίνητρο για τον Βασιλιά της Αχχιγιάβα; (βλ. υποσημ.46).

⁴² “Μετά τον Τουταγχαμών” (1360/1336–1351/1327 π.Χ.), (Wachsmann 1987, 125). Cline (2009, 113-116, 37-41· Strange 1980, 27-32, με παραπομπές Giveon 1971, 17): “οι αναφορές του Ραμσή/Ramses II” (1304/1279-1237/1213 π.Χ.) “στο Αιγαίο είχαν αντιγραφεί/τις-είχε-σφετερισθεί από προηγούμενους καταλόγους”. (2007, 198): “η έλλειψη νέων καταλόγων αντανάκλας συνέχεια του εμπορίου” αλλά [και ότι] “η εθνικότητα των ναυτών/εμπόρων είχε αλλάξει”. Παράρτημα 2b: οι χρονολογίες των βασιλείων των Φαραώ, στη βιβλιογραφία.

⁴³ 1310 π.Χ.: απώτατο χρονολογικό σημείο/terminus-post-quem (ΑΗΤ20, σελ.209).

⁴⁴ Huxley (1965, 5-6), Cline (2009, 122), Carruba (1986, 554)· ΑΗΤ12, σελ.161: πιθανά· εναλλακτικές υποθέσεις.

⁴⁵ Μια άλλη επιστροφή/εξορία βασίλισσας στην πατρίδα της: Bryce 2005, 311.

⁴⁶ Bryce 2005, 159-160, 433-υποσ.23-24, 145-163: Μάλνιγκαλ/Malnigal=Ταβανάνα/Tawananana· “ο γάμος με τη Μάλνιγκαλ έγινε περί το 1331 π.Χ. λόγω των σχεδίων του Χάττι να επιτεθεί στο Μιτάννι, σύμμαχο του Αχενατόν” (πρβλ. Giannakos 2016, 58-59). Ο Σουπιλουλιούμα – κατά τη βασιλεία του πατέρα του (Τουνταλγία ΙΙΙ) – επετέθη στην Αρζάβα για να την επαναφέρει υπό τη Χεττιτική εξουσία· ήταν η Χέντι προγενέστερη “νύφη-λόγω-συμμαχίας”; Ήταν [η Χέντι] η Αχαιά (χ)Ένδης; (Pind.Ne-mea:5:12) ή η (χ)Έντι; (Epimerismi Hom. phi:3:4 [Dyck 1983-1995]). Στη Γραμμική Β αναγνώστηκαν e-te-wa(-ja) (Ventris/Chadwick (1956, 146, KN): όνομα γυναίκας· Ruijgh (1967, 228): η Κρητική Ἥτις/Ἥτεια, [και] e-ti-wa (Hiller 2011, 187· Chadwick (1988, 197): Μινωική θεότητα, ήρωας (-ῖδα)/ημίθεος/α· Bernabe/Lujan (2008, 228): καρύκευμα χέννα/he(r)tis/χέ(ρ)τις). Το ρ/κ και το ν/η δεν γράφονταν πριν από το τ/τ στη Γραμμική Β (Ruijgh 1967, 24-25, 2η παραγρ. της §4), αλλά όμως προφέρονταν [‘ρτ’ ή ‘ντ’]: μήπως λοιπόν χέ(ν)τις/he(n)tis; [αντί για χέ(ρ)τις]; [όνομα] που μετεγράφη στο Χεττιτικό προσωπικό όνομα [της βασίλισσας] Χέντι. Freu/Mazoyer 2007, τομ.2, 210· 2008, τομ.3, 62.

13

Ο Tom Palaima υποστηρίζει την άποψή του (σε προσωπική επικοινωνία, 12-16 Αυγούστου 2016· 2015b, 24): ο Άγαμέμνων, που παρουσιάζει ένα θέμα *men/*μεν/μένω, σημαίνει ‘παραμένω σταθερός στη μάχη’. Ο Lejeune (1982, §153· Grammont 1971, 242) θεωρεί “*Άγα-μέδ-μων→*Άγα-με-νμων→Άγαμέμνων, από το μεδ/μέδω⁵⁰=‘προστατεύω, κυβερνώ’ (δέμω→μεσό-δμη→μεσόμνη, Ομηρικό), μέδω>μένω>μέμνω→μέδμων>μένμων>μέμνων [αφού] σε περισσότερο αρχαίες εποχές ελάμβαναν χώρα – φωνητικά – και η τροπή σε ένρινα/ενρινοποίηση των κλειστών/occlusives συμφώνων και η μετατροπή των οδοντικών σε χειλικά: *dm/*δμ>*nm/*νμ>mn/μν· *tp/*τπ> >pt/πτ→τιπτε”.

Οι Ventris/Chadwick (1956, 76-77) [διαπιστώνουν]: “Σε κύρια και μη-Ελληνικά ονόματα, η Μυκηναϊκή προφορά συνδέεται με την ανάπτυξη της προφοράς στην [μετέπειτα] ιστορική εποχή:

- το ε/ε προφερόταν ως: ε/ε-βραχύ, ε/ε-μακρό, ι/ι-βραχύ (Ruijgh 1967, §47, ε>ι· ι>ε),
- το ι/ι προφερόταν ως: ι/ι-βραχύ, ι/ι-μακρό, ε/ε-βραχύ και
- υπήρχε επίσης ‘σύγχυση μεταξύ της προφοράς του ι/ι-βραχέος-ήχου και του ου/υ-βραχέος-ήχου”.

“Το μίνω=μένω (σε ποιητική χρήση) σχηματίσθηκε με αναδιπλασιασμό από το μένω” (σύγκρινε Liddel-Scott 1997, 1135): [συνεπώς] η μετοχή [του είναι] (Άγα)-μίνων/(Άγα)-μῖνων. “Η εκφραστική και δημοφιλής κατάληξη -ās- αναδεικνύει καλύτερα [μια έννοια] από την [κατάληξη] ‘-ων/-ωνος’, συνεπώς χρησιμοποιούταν σε ανθρωπωνύμια που εκφράζουν ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα” (Ruijgh 1967, §187, πρβλ.: §114, §163, §162 υποσημ.459):

Άγα(με/μῖ)νων/ωνος>Άγα(με/μῖ)μνās/μνā=Μεγάλος-Ηγεμών/Κυβερνήτης(;).

‘Το $\tilde{\text{f}}$ =za/*gja/γκγια’ (παρόμοια για το $\oplus$ =ka/γα) προφερόταν *γκ^βγιā/*g^wyā/γκγιā/ḡyā (Melena 2014, 48-9· Duhoux 2008, 245: z=g^w/γκ^β), [*γκ^{β(a)}-γιā/*gk^{w(a)}-yā/γκκ^(a)-γιā/gk^(a)-yā], που είναι μετατρέψιμο στο Χεττιτικό ‘κα-γκα/ka-ga/k^a-γκ^γā/k^a-g^yā’. Το $\tilde{\text{f}}$ =mē/mē=μ/m+ē προφερόταν επίσης ως μ/m+ι/ι, το οποίο συγχεόταν με τον ήχο ‘(μ/m)+‘ου-βραχύ’/ū’→Χεττιτικό μου/mu=mū [‘μου-βραχύ’].

Φωνητικά, “τα ένρινα σύμφωνα [μ, ν] – [που είναι] κλειστά και ηχηρά – συχνά παραλείπονται πριν από κλειστό σύμφωνο [π.χ. μ ή ν]: δεν διατηρούν την καθαρή τους άρθρωση εμπρός από σύμφωνο” (Lejeune 1982, §141-143): οι Χετταίοι παρέλειπαν τον ήχο ‘μ/m’, στο [φθόγγο] μν/mn, καθώς “νόμιζαν ότι άκουγαν” (Palaima 2007, 202· Latacz 2004, 99) μόνον ένα κλειστό σύμφωνο ‘ν/n’. (πρβλ. το υποκοριστικό Μένιος=(Άγα)μέ(μ)νων· το νιο/νιο=μακρός ήχος). [Η κατάληξη] να-ας/na-(a)s μεταγράφει επίσης ā-μακρό (nā). Εφαρμόζοντας τους παραπάνω φωνητικούς κανόνες της Ελληνικής Γραμμικής B: μία αλληλουχία από τη Μυκηναϊκή Ελληνική→A-*gja-mē-mo-no/Άγαμέμνων>A-*gja-mī/mū-mo-no/*Άγα-μῖ/μῡ-μων>A-*gja-(mī/mū)-mā-nā/*A-γα-(μῖ/μῡ)-μα-νās>A-(gja)-mū-mā-nā/*Άγα-μῡ-μᾶ-νās>A-(ka-ga)-mu-(ma)-naš/*Άγα-μῡ-μᾶ-νās>A-(ka-ga)-mu-na-(a)s/A-(κα-γκα)-μού-να-ας→προς τη Χεττιτική, είναι πιθανότητα.

“Η Αχχιγιάβα δεν αποτελούσε απειλή για το Χάττι”, έτσι ο Μουβαττάλλι ΙΙ εκχώρησε την Μιλλαβάντα για να “ικανοποιήσει τον Βασιλιά της Αχχιγιάβα και” να αποφύγει “τις αντιδράσεις του”, διά των τοπικών-ηγεμόνων/αντιπροσώπων-του, “λόγω της υπογραφής της Συνθήκης, από τον καθυποταγμένο Αχαιδ⁵¹ Αλάκσαντου” (Freu/Mazoyer 2008-τομ.3, 106), να ασφαλίσει τα δυτικά σύνορα του Χάττι, “να συγκεντρώσει τις δυνάμεις/πόρους του για την επικείμενη τελική αναμέτρηση με την Αίγυπτο στο Καντές/Kadesh [στη Συρία]” και να μεταφέρει απρόσκοπτα την πρωτεύουσά του από τη Χατούσα στην μακρινή Ταρχουντάσσα/ Tarhuntassa (Kelder 2010, 27, υποσ.74· Bryce 1989, 301-302· 2005, 221-245· Beckman/ Bryce/Cline 2011, σελ.121). [Για την Ταρχουντάσσα και το Καντές βλ. Εικ.2].

‘Η Επιστολή Ταβαγκαλάβα/Tawagalawa’ είναι “έγγραφο με λεπτομερείς οδηγίες του Χετταίου Βασιλιά (παλαιογραφία και ορθογραφία ευνοούν τον Χατούσι ΙΙΙ⁵²· (Gurney (2002, 139-40)⁵³: Μουβαττάλλι ΙΙ))

⁵⁰ Απαντάται σε Ομηρική χρήση (Liddel/Scott 1997, 1089).

⁵¹ Yakubovich (2008, 151): Κανένα από τα κύρια ονόματα της Βιλούσα δεν έχει σαφή Λουβική ετυμολογία: δύο έχουν πιθανά Ελληνικά ομόρριζα. Η Λουβική δεν είναι η πιθανότερη υποψήφια για γλώσσα των Τρώων. Watkins (1986, 57· Strauss 2006, 15): Οι Τρώες ήσαν δίγλωσσοι με Ελληνικά και Λουβικά ονόματα.

⁵² Bryce 2005, 290· οι Beckmann/Bryce/Cline (2011, 120), παραθέτοντας τον Gurney (2002), “υποθέτουν Χατούσι, προς χάριν της συζήτησης”.

⁵³ Freu/Mazoyer (2008-τομ.3, 112-115): αφού αναφέρεται ο Κουρούντα/Kurunta (tuhkanti/πρίγκιπας-διάδοχος(;)).

προς τους Χετταίους απεσταλμένους στην Αυλή του Βασιλιά της Αχχιγιάβα, ο οποίος [βασιλιάς της Αχχιγιάβα] δεν επισκεπτόταν τις ‘υπερπόντιες κτήσεις του’ στη Μικρά Ασία κάτι που καθιστούσε μια συνάντηση πρόσωπο-με-πρόσωπο [των δύο Βασιλέων] αδύνατη. Ο Ταβαγκαλάβα=E-te-fo-kle-fes= Έτεοκλής, αδελφός του Βασιλιά της Αχχιγιάβα, αποτελεί περιφερειακή μορφή”. Πρωταγωνιστής είναι ο Πιγιαμαραντού, όπως και “στις σχέσεις μεταξύ Χάττι-Αχχιγιάβα”, “ο οποίος έκανε επιδρομές σε υποτελείς-περιοχές των Χετταίων, για να επεκτείνει την επιρροή της-Αχχιγιάβα/Μυκηναϊκή” (Bryce 2006, 110). “Ο Βασιλιάς της Αχχιγιάβα είχε δώσει στον Πιγιαμαραντού σιωπηλή υποστήριξη και καταφύγιο εντός της επικράτειας της Αχχιγιάβα”, (στην οικογένειά του κατοικία(!)), “για να αποφύγει τη σύλληψη”. Ο “σε μεγάλο βαθμό συμβιβαστικός τόνος” του Χαττούσιλι εξυπηρετούσε τον “κύριο σκοπό του να κερδίσει τη συνεργασία [του Βασιλιά] της Αχχιγιάβα στο να κάμψει/σταματήσει τις μελλοντικές δραστηριότητες του Πιγιαμαραντού”. Οι δύο Βασιλείς ήσαν προηγουμένως “εχθρικοί [μεταξύ τους] για τη Βιλούσα· αλλά αδελφέ μου ήδη [μου έγραψες] ‘Εσύ (χρησιμοποίησες δύναμη (ΑΗΤ4))/(έδρασες επιθετικά (Hoffner)) εναντίον μου’. [Αλλά εγώ ήμουν ακόμη] νέος”. “εάν εκείνη την εποχή έγραψα οτιδήποτε προσβλητικό, δεν ήταν εσκεμμένο/με-πρόθεση...”[...Θα διακηρύξουμε επίσημα] ενώπιόν μας το πως αυτή η νομική διαφωνία θα πρέπει να επιλυθεί....Αδελφέ μου γράψε σ’ αυτόν (στον Πιγιαμαραντού)...‘ο Βασιλιάς του Χάττι με είχε πείσει για το θέμα της Βιλούσα σε σχέση με το οποίο αυτός και εγώ είμασταν σε εχθρότητα, και κάναμε ειρήνη. Τώρα(;) ‘εχθρότητα’/‘πόλεμος’ δεν αρμόζει μεταξύ μας.’ [Στείλε αυτό] σ’ αυτόν” (ΑΗΤ4· Hoffner 2009, 296-313· βλ. υποσ.127).

Ο Bryce (2006, 185· 2005, 366) “δεν μπορεί να αποκλείσει τελείως την πιθανότητα μιας επίθεσης Μυκηναϊκών δυνάμεων ή τοπικών-δυνάμεων χρηματοδοτούμενων από Μυκηναίους, εναντίον της Βιλούσα” (εναντίον ο Güterbock (1986, 37): “πιθανά μόνον διπλωματική αντιπαράθεση έλαβε χώρα”): “ακόμη κι έτσι, απέχουμε πολύ από οτιδήποτε που να ομοιάζει με σύγκρουση της φύσης ή της κλίμακας της διήγησης του Ομήρου· η Τροία σίγουρα δεν εγκαταλείφθηκε τότε”.

Σε αυτό το κείμενο, ο Χετταίος Βασιλιάς απευθύνεται στον Βασιλιά της Αχχιγιάβα [προσφωνώντας τον] “Αδελφέ Μου”, δηλαδή ως Μεγάλο Βασιλιά, αν και πράττοντας κατ’ αυτόν τον τρόπο “απένεμε στον Βασιλιά της Αχχιγιάβα μια νομική-υπόσταση/στάτους που πρέπει να είχε κατά πολύ υπερβεί την πραγματική του βαρύτητα” (Beckman/Bryce/Cline 2011, σελ.122· Bryce 2003b, 206: λεπτομερής ανάλυση). Ο Χαττούσιλι άρχισε να κάνει “γαμπρούς από αδελφές και κόρες” όχι μόνον τους ίδιους με αυτόν Βασιλείς των τεσσάρων Μεγάλων Βασιλείων (πρβλ. Bryce 2003b, 11-41) – τον Φαραώ Ραμσή ΙΙ και τον Βασιλιά της Βαβυλώνας – αλλά και τους υποτελείς ηγεμόνες του: τους περιοδικούς – τον βασιλιά της Αμουρρού/Amurru – όπως και τους μόνιμους – τον βασιλιά της Ισσούβα/Issuwa –, στην “παθιασμένη επιδίωξή του να τον αναγνωρίσουν ξένοι ηγεμόνες ως τον αληθινό Βασιλιά του Χάττι” (Bryce 20015, 2680) (πρβλ. υποσημ. 56). Ο Χαττούσιλι (αδελφός του Μουβαττάλλι [ΙΙ]) είχε εκθρονήσει τον νόμιμο κάτοχο Ουρί-Τεσσούμπ/Uhri-Teshub (1272/1271-1267/1264 π.Χ.), (ο Μουρσίλι ΙΙΙ, γνωστός και ως Ουρί-Τεσσούμπ, ήταν Βασιλιάς των Χετταίων), τον γιό του Μουβαττάλλι [ΙΙ], και αντιμετώπισε εσωτερική αμφισβήτηση και διεθνή προβλήματα μέχρι το τέλος του. Ο Ουρί-Τεσσούμπ είχε δυνάμεις, αναγνωρίζονταν από την Αρζάβα, τη Χώρα του Ποταμού Σέχα και τη Μίρα/Mira, και προσπάθησε να κερδίσει υποστήριξη από τη Συρία, τη Βαβυλώνα, την Αχχιγιάβα και την Αίγυπτο (όπου βρήκε καταφύγιο), θέτοντας σε κίνδυνο τη συμφωνηθείσα, μεταξύ [της Χώρας] του Χάττι και της Αιγύπτου του Ραμσή ΙΙ, ‘αιώνια ειρήνη’. Ο κίνδυνος από την Αίγυπτο πέρασε – πιθανότατα – το 1246/1245 π.Χ. μετά από ένα Χετταίο-Αιγυπτιακό γάμο-συμμαχία. Έτσι, ο Χαττούσιλι εξεστράτευσε, εισήλθε στη Μιλλαβάντα, αλλά “η εκστρατεία του αποτέλεσε καταστροφική αποτυχία”, δείχνοντας “πόσο εύθραυστη και τρωτή ήταν η Χεττιτική εξουσία στην περιοχή”. “Ο Χαττούσιλι είχε ισχυρό κίνητρο να κερδίσει επίσημη αναγνώριση της νομικής-του-υπόστασης/στάτους, ως Βασιλιάς· απευθύνθηκε λοιπόν, μεταξύ άλλων στον Βασιλιά της Αχχιγιάβα”, συγγενή του(;) λόγω της Βασιλίσσας Χέντι, “αφού μια απάντηση από αυτόν, που επηρέαζε τους τοπικούς-ηγεμόνες της Μικράς Ασίας, με τους ίδιους διπλωματικούς όρους, θα σήμαινε – έμπρακτα – νομιμοποίηση του Χαττούσιλι” (Bryce 2005, 264, 275-86, 245-65· 2003a, 67, 69· 2003b, 204. Hoffner 2009, 300: “προσφώνηση κατά το προτόκολλο”). Ο Χαττούσιλι υπό πίεση [αφού] αντιμετώπιζε ενδο-δυναστική αμφισβήτηση και, περικυκλωμένος διεθνώς, προσπαθούσε να κατευνάσει τις περιβάλλουσες Χώρες και αυτό αύξανε, εικονικά, την εικόνα της Αχχιγιάβα.

Εάν ήταν ο Μουβαττάλλι ο αποστολέας της Επιστολής, η υπογραφή της Συνθήκης του Αλάκσαντου οδήγησε σε “περιορισμένη σύγκρουση μεταξύ Αχχιγιάβα-Χάττι, με μόνον δύο επεισόδια, την κατάκτηση των νησιών, έξω από τις ακτές της Βιλούσα, από την Αχχιγιάβα, η οποία έκανε επιχειρήσεις μόνον στο Αιγαίο Πέλαγος και όχι στην ξηρά”, και την “ελευθερία των κινήσεων”, που δόθηκε από την Αχχιγιάβα στους Άτπα και Πιγιαμαραντού, “αντιπροσώπους της Αχχιγιάβα”, για να επέμβουν στη Βιλούσα (“επί ξηράς”) και να μεταφέρουν Χετταίους υπηκόους στη Λάζπα/Λέσβο (Freu/Mazoyer 2008-τομ.3, 112, 117).

Η ‘Επιστολή Ταβαγκαλάβα’ και η [πινακίδα] CTH191 δεν έχουν καταγράψει κανέναν Ηγεμόνα της Αχχιγιάβα που να κάνει επιχειρήσεις “επί ξηράς”, στη Μικρά Ασία. Ο Χαττούσιλι ζήτησε επίσημα από τον Βασιλιά της Αχχιγιάβα να στείλει ‘γραπτές εντολές’ στον Πιγιαμαραντού, “τον πράκτορα/αντιπρόσωπο της Αχχιγιάβα”, για να σταματήσει τις (μακροχρόνιες συνεχιζόμενες από τη βασιλεία του Μουβαττάλλι [II]) πολεμικές του επιχειρήσεις (τις μόνες που έχουν καταγραφεί: συνάγεται επαγωγικά ότι [η έκφραση] “Εσύ χρησιμοποίησες δύναμη εναντίον μου” σημαίνει πιθανότατα ‘εναντίον του Πιγιαμαραντού, ο οποίος με αντιπροσωπεύει’, και υπαινίσσεται την “επίθεση εναντίον της Βιλούσα” (CTH191), όταν ο ‘νεαρός’ “Χαττούσιλι ασκούσε σημαντική πολιτική και στρατιωτική εξουσία” (Beckman/Bryce/Cline 2011, 121-2) στη Χαττούσα (Bryce 2005, 232-3).

Πινακίδα KUBXIII13/CTH211.4 (AHT11 σελ.155, 157): “[Όταν] κατέκτησε τις Χώρες της Αρζάβα, εμάς [δεν μας κατέκτησε] με το σπαθί. [Ο Ταρχουνάραντους] άρχισε εχθροπραξίες και στηρίχθηκε στον Βασιλιά της Αχχιγιάβα”. Η υποστήριξη της Αχχιγιάβα ανάγκασε τον Τουνταλίου IV⁵⁴ (γιού του Χαττούσιλι III (1237-1228 π.Χ., προσωρινή εκθρόνιση από ένα ακόμη ενδο-δυναστικό πραξικόπημα⁵⁵, 1227-1209 π.Χ.)) να δράσει στρατιωτικά και να “εξαλείψει την πολιτική παρουσία της Αχχιγιάβα στη Μικρά Ασία όπως και την κυριαρχία της επί της Μιλλαβάντα”. αντίθετος ο Hoffner (2009, 315): η Μιλλαβάντα παρέμεινε υπό την [κυριαρχία της] Αχχιγιάβα, κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Τουνταλίου [IV].

‘Επιστολή Μιλαβάτα’ (AHT5). Ο Τουνταλίου IV προσπάθησε να αποκαταστήσει [στο θρόνο] τον Βαλμού/Walmu, που είχε εκθρονισθεί από τη Βιλούσα, συνεργαζόμενος με τον υποτελή-ηγεμόνα των Χετταίων Ταρκασνάβα/Tarkašnawa⁵⁶ της Μίρα, “άνωτερο-ιεραρχικά του Βαλμού σε περιφερειακό επίπεδο”. Η Βιλούσα ήταν τώρα πλέον περισσότερο υποβαθμισμένη, υπό έναν υποτελή-ηγεμόνα του Χάττι [και όχι απ’ ευθείας υπό τον Χετταίο Βασιλιά].

“Η Αχχιγιάβα δεν εμφανίζεται πουθενά” σ’ αυτήν την ‘Επιστολή’· “μπορεί να είχε πάψει να έχει οιαδήποτε παρουσία ή επιρροή στην περιοχή” (Beckman/Bryce/Cline 2011, σελ.132). Ο Τουνταλίου IV, αφού επανακατέκτησε τη Μιλλαβάντα, διέγραψε την Αχχιγιάβα από τον Κατάλογο των Μεγάλων Δυνάμεων στη ‘Συνθήκη Σαουσγκαμουύβα/Shaušgamuwa’, αφού “ο ηγεμόνας της Αχχιγιάβα δεν διατηρούσε πλέον τη νομική-του-υπόσταση/στάτους”· η [καταγραφή ότι η] Αχχιγιάβα συμπεριλαμβάνεται στις Μεγάλες Δυνάμεις “είναι σφάλμα του γραφέα”. Παρ’ όλα αυτά, ο Τουνταλίου επέβαλε ναυτικό αποκλεισμό/em-bargo στο Μυκηναϊκό ναυτικό εμπόριο προς το Λεβάντε/Εγγύς Ανατολή (AHT2, § 15 σελ.63).

Σύμφωνα με τα Χεττιτικά επίσημα ιστορικά αρχεία, επί-πλέον-του Ατταρισίγια, κανένας άλλος ηγεμόνας της Αχχιγιάβα δεν είχε ποτέ ξανά εκτελέσει επιχειρήσεις με στρατιωτικές [του] δυνάμεις “επί ξηράς” στη Μικρά Ασία, με εξαίρεση την [συνεχή] υποκίνηση σε αντι-Χεττιτικές δραστηριότητες [εκ μέρους του ηγεμόνα της Αχχιγιάβα] προς τους τοπικούς-ηγεμόνες/‘αντιπροσώπους’ του, πιθανά μέσω Μυκηναίων εκ^βετα/e-qe-ta/‘αγγελιαφόρων’/ στρατιωτικών-υποκινητών/“στρατολόγων” (πρβλ. Michailidou 2010· Palaima 2015a, 624), εφόσον ο Palaima δίδει την εξίσωση: εκ^βετα/eqeta=στρατιωτικοί-υποκινητές/στρατολόγοι. Παρ’ όλα αυτά, “ο Βασιλιάς της Αχχιγιάβα δεν ήθελε και δεν υποστήριξε τον εκθρονισθέντα Ουρί-Τεσσούμπ”, εναντίον του Χαττούσιλι III, “αγνοώντας [σχετικό] αίτημα του Ουρί-Τεσσούμπ” (Beckman/Bryce/Cline 2011, 166-7). ‘Δεν ήθελε’ ή δεν ήταν

⁵⁴ Cline 2009, 121: Τουνταλίου I/II ή Χαττούσιλι III.

⁵⁵ Από τον Κουρούντα/Kurunta, γιού του Μουβαττάλλι II, (ετεροθαλής) αδελφό του Ουρί-Τεσσούμπ, ‘που είχε υιοθετηθεί’ και ανατραφεί από τον Χαττούσιλι [III]: Bryce 2005, 244-5, 268-71· Freu/Mazoyer 2008-τομ.3, 165-6, 223-242.

⁵⁶ Hoffner (2009, 316): “Τουνταλίου [IV]: ‘Σε έκανα’ (Ταρκασνάβα) ‘αδελφό Μου’ (κυριολεκτικά)”.

σε θέση – λόγω εξασθένησης της Αχχιγιάβα – να υποστηρίξει, με Αχαϊκές δυνάμεις, τον Ουρί-Τεσσούμπ; (ο οποίος αναγνωριζόταν/υποστηριζόταν από τους τοπικούς-ηγεμόνες/αντιπροσώπους της Αχχιγιάβα);

Αιγυπτιακά Γραπτά Κείμενα για την Κεφτιού/Κρήτη και τη Χώρα-των-Δαναών/(Ν)Τανάγια
[βλ. επίσης την Προσθήκη/Addendum με το Σχόλιο του Εκδότη και την απάντηση σελ. 59, [δλ. 48 εδώ](#)]

[Επεξηγηματική προσθήκη μόνον στην Ελληνική Μετάφραση (από το Giannakos/Γιαννακός 2016): Οι σχέσεις μεταξύ της (“Μινωικής”) Κρήτης και της Αιγύπτου αρχίζουν κατά το Παλαιό Βασίλειο (2686–2160 π.Χ.) ή ακόμη πιο πριν, κατά την Προδυναστική εποχή (5300–3000 π.Χ.). Ο αριθμός των Αιγυπτιακών αντικειμένων, που ήλθαν στο φως στην Κρήτη, είναι εντυπωσιακός, με ευρήματα που χρονολογούνται από τους Φαραώ Αμενεμχάτ II (1929-1895 π.Χ./1911-1877 π.Χ.) ή Αμενεμχάτ III (1843-1798 π.Χ./1831-1786 π.Χ.). Κατά τον Merrillees «η επαφή της Αιγύπτου με την Κρήτη φαίνεται ότι έχει αρχίσει από τόσο ενωρίς όσο το 2000 π.Χ., όταν το όνομα Κεφτιού/Keftiu/Κρήτης/Κρήτη επιμαρτυρείται αρχικά σε ιερογλυφικές επιγραφές της Πρώτης Μεταβατικής Περιόδου» (2200(-)-2050(+) π.Χ.). Αιγυπτιακά λίθινα αγγεία βρέθηκαν σε σπίτια του τέλους της Νεολιθικής εποχής στην Κνωσό και χρονολογήθηκαν με ραδιενεργό άνθρακα στην περίοδο 4135-3375 π.Χ., προερχόμενα όμως από μη ασφαλές στρώμα. Επί πλέον και ένα Νεο-Ασσυριακό κείμενο (KAV92) μας μεταφέρει μία επιγραφή του Βασιλέα Σαργών της αυτοκρατορίας του Ακκάδ, περί το 2334-2279 π.Χ., που αναφέρει «Kartara/Κάρταρα/Κρήτη». Η επαφή της Αιγύπτου με τον πολιτισμό της περιοχής του Αιγαίου και της “Μινωικής” Κρήτης ήταν το αποτέλεσμα όχι μόνον επιδρομών αλλά πολιτισμικών και πιθανότατα εμπορικών επαφών. Στις πολυάριθμες Αιγυπτιακές γραπτές πηγές (πάπυροι, επιγραφές, βλ. Cline, Wachsmann και Strange όπου παρατίθεται ένας μεγάλος αριθμός κειμένων) υπάρχουν πολλές αναφορές στους Κεφτιού/Κρήτες και στους (Ν)Τανάγια /Δαναούς. Όμως: οι Κεφτιού/Κρήτες σταματούν να αναφέρονται (εξαφανίζονται) μετά το 42ο έτος της βασιλείας του Φαραώ Τούθμωσι III (περίπου 1462/1437 π.Χ., βλ. Παράρτημα 2B και υποσημ. 42), ενώ ταυτόχρονα εμφανίζονται για πρώτη φορά οι (Ν)Τανάγια/Δαναοί. Οι (Ν)Τανάγια (φέροντες κράνη από δόντια αγριόχοιρου) απεικονίζονται για τελευταία φορά σε έναν έγχρωμο πάπυρο, που χρονολογείται είτε στη βασιλεία του Φαραώ Αχενατόν είτε του Φαραώ Τουταχχαμών (τέλος της βασιλείας του περί το 1351/1327 π.Χ., βλ. Giannakos/Γιαννακός 2016, Κεφάλαιο Δεύτερο και υποσημ. 42 στο παρόν). Από αυτές τις Αιγυπτιακές πηγές εξετάζονται εδώ: η επιγραφή στο Κομ-ελ-Χετάν, ο «Αιγυπτιακός Κατάλογος» του Φαραώ Αμενχοτέπ III, και η διπλωματική αλληλογραφία της (Τελ-ελ-)Αμάρνα μεταξύ του Φαραώ Αχενατόν και του βασιλιά της Κύπρου/Αλάσιγια, δηλαδή κείμενα της περιόδου 1414/1386-1360/1336 π.Χ.].

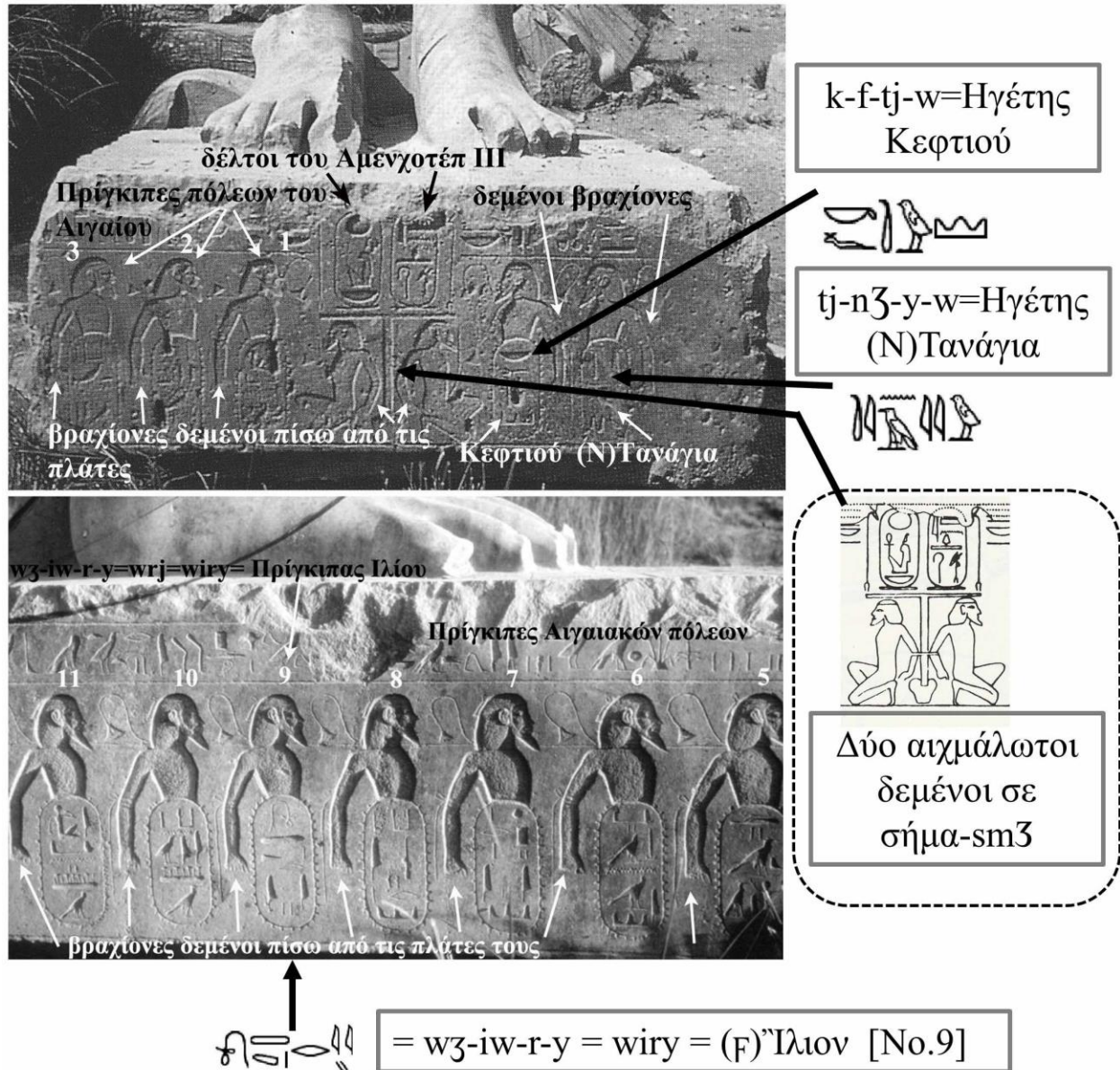
Είκοσι/Εξήντα έτη μετά τον Ατταρισσίγια, συνέχιζαν οι επιδρομές εναντίον της Κύπρου και της Αιγύπτου, από τις Χώρες-Λούκκα/Λυκία. Ο βασιλιάς της Αλάσιγια απήντησε στις κατηγορίες του [Φαραώ] Αχενατόν(;) /Akhenaten(?) – (“κάτοικοι της Αλάσιγια ενώθηκαν με τους άνδρες Λούκκι σε επιδρομές εναντίον της Αιγύπτου”) –: “Δεν έχω κάνει τίποτε αυτού του είδους, εγώ, ο ίδιος, δεν γνωρίζω ότι αυτοί (οι Αλάσιοι) ήσαν μαζί τους (με τους Λούκκι)”. “άνδρες Λούκκι, χρόνο με το χρόνο αρπάζουν/seize χωριά στη δική μου χώρα” (Moran 1992, 111· Giannakos 2016, 61, υποσημ.25). Ο βασιλιάς της Αλάσιγια δεν ασκούσε έλεγχο σε κάποιες περιοχές της Κύπρου, οι οποίες είχαν “υποταχθεί-στους/αρπαγεί-από” “άνδρες Λούκκι”, και αγνοούσε πλήρως το ότι “άνθρωποι από τη Χώρα μου” συμμετείχαν σε επιδρομές εναντίον της Αιγύπτου, σε μια ‘Συμμαχία-Λούκκα’, που προσομοιάζει στη συμμαχία μεταξύ Ατταρισσίγια, Μαντουβάττα, Πιγκάγια και Λυκίων.

Ο Αμενχοτέπ III, ‘πριν από το θάνατό του’ (1377/1349 π.Χ.), ‘αντιμετώπισε μεμονωμένες ομάδες Λούκκα, Σέρντεν/Sherden, Ντένεν/Ντανάγια/Denen/Danaja’ (Giannakos 2016, σελ. 59, υποσημ.19: Redford· σελ.58, υποσημ.16: [“]στη Γραμμική Β αναγνώσθηκε, da-na-jo/να-να-γιο=Δανάιος, Δαναός[”]). Στη βάση του αγάλματός του⁵⁷ στο Κομ-ελ-Χετάν/Kom-el-Hetan⁵⁸ (Εικ.3), στα δεξιά δύο – δεμένων πλάτη-με-πλάτη σε ένα *σήμα-sm3* – αιχμαλώτων που υποστηρίζουν τις δέλτους/καρτούσες του Αμενχοτέπ [III], δύο ηγέτες/ηγεμόνες της ‘Συμμαχίας Κεφτιού/Keftiu/ [Κρητών]⁵⁹–(Ν)Τανάγια/[Δαναών]’, επικεφαλής ενός καταλόγου πριγκίπων επιγραφομένων με δεκατρία διατηρημένα έως σήμερα ονόματα Μελών-της-Συμμαχίας, “τα οποία περικλείονται σε οβάλ δακτυλίδιους που συμβολίζουν κατακτηθείσες χώρες” (Kozloff 2012, 211), απεικονίζονται αιχμάλωτοι “στα γόνατά τους” με βραχίονες δεμένους πίσω από την πλάτη

⁵⁷ Επιγραφές επίσης και σε Ταχάρκα/Taharqa, Σολέμπ/Soleb όπως και στον τάφο του Άνεν/Anen [αδελφού της Τίγι βασίλισσας του Αμενχοτέπ III]: Strange 1980, 21, 28, υποσημ.71, 55, 67· Cline 2004, 239-42· Wachsmann 1987, 25-27, 40, 94, 103, 126, 135, pls.XLVIII, L· Giveon 1971, 18-22, 24-34.

⁵⁸ Karetsou et alii. 2000, 246· Strange 1980, 22-23· Wachsmann 1987, pl.LXVIII· Duhoux 2003, 237· Cline/Stannish 2011, 8-9· Edel/Görg 2005, Πιν.13-14.

⁵⁹ Ο ρ’Αναξίδομενεύς, [της Κνωσού], συμμετείχε στην Τρωική εκστρατεία, υπό τον όρο (ο Αγαμέμνων τον αποδέχθηκε) να είναι ‘συν-αρχιστράτηγος’ (Flav.Philostr.Heroicus:30:1:1-3:9).

Εικ.3 Κομ-ελ-Χετάν. [Άνω-φωτογραφία, εμπρόσθια πλευρά αγάλματος]: δύο αιχμάλωτοι σε σήμα-sm3 (κέντρο), Ηγέτες Κεφτιού-(N)Τανάγια (δεξιά) επί κεφαλής πριγκίπων από το Αιγαίο [(αριστερά) και [κάτω-φωτογραφία, αριστερή πλευρά του αγάλματος]]· w3-iw-r-y/wrij/wiry/ (F)Ίλιον→No.9. Εάν το (F)Ίλιον μπορεί να εξισωθεί [ή όχι] με αυτό το [Αιγυπτιακό] όνομα είναι αντικείμενο δημόσιας συζήτησης/διαμάχης [και] θα συζητηθεί στη συνέχεια. Οι εικόνες έχουν παραχωρηθεί ευγενικά από τους καθηγητές J. Strange, S. Wachsmann, E.H. Cline, και την κα Α. Karetsou) και έγινε επεξεργασία [τους] από τον συγγραφέα.

Η ταυτοποίηση του $w_3-iw-r-y/wrj/wiry/βίργι$ είναι αντικείμενο ευρείας δημόσιας συζήτησης/ διαμάχης. Ο συγγραφέας (Giannakos 2016, 58, υποσ.18) πρότεινε: $wrj=(w)Ilion/(f)Ἴλιον=τόπος-του-(w)Illos/(f)Ἴλου$ [f/δίγαμμα]. Ο Palaima (2007, 201) διαπιστώνει: “Μία αλληλουχία από-την-Χεττιτική→*Wilusi(y)o->*Wiluhio->*Wiluiο->Wilwio>I:lio→προς-την-Ελληνική, *θα δη-μιουργούσε προβλήματα* στο να συνδεθεί” το επιβεβαιωμένο στην πινακίδα [Γραμμικής Β] KNAs1516⁶⁵ “βι-ρο/wi-ro με το ιστορικό Μυκηναϊκό πρωτεύον-εθνικό Wi:los/Ἴλος (Hom.II.20.329): θα μπορούσαμε να αναμένουμε τη Μυκηναϊκή προφορά *wi-wo/*βι-βο” στην περίπτωση που το Ελληνικό προσωπικό όνομα ήταν παράγωγο της Χεττιτικής λέξης, και όχι βι-ρο/wi-ro=fἼλος/fἼρος, το οποίο συναντάται στις πινακίδες Γραμμικής Β της Κνωσού. Εφαρμόζοντας [όμως] τον κανόνα της Γραμμικής Β “η κατάληξη -i-γιο/-i-jo/i-για/-i-ja” εκφράζει “γεωγραφικούς τόπους (εθνικά-ονόματα, τοπωνύμια) που είναι παράγωγα προσωπικών ονομάτων και σημαίνουν ‘ο τόπος του-’” (Ruijgh 1967, σελ.99-100, 102-103, 163-4, 167-185, 208-210, 276-277· Melena 2014, 79, 94-95), προκύπτει μια φωνητική αλληλουχία από την Ελληνική→προς-την-Χεττιτική, η οποία επιλύει τα “*προβλήματα*” του Palaima: (wi-r(o)/Ἴλος)+(i-jo/i-ja)→‘τόπος-του-(f)Ἴλου’). Έχουμε δει ότι στις καταλήξεις “-i-γιο/-i-jo” το “-i-” είναι δασυνόμενο (i) και προφερόταν ως ‘χι’ ή ‘σί’, συνεπώς [βι-ρο/wi-r(o)/Ἴλος]+[-i-γιο/-i-jo/i-ja] προφερόταν wi-ro-(s/h)i-jo/fi-lo-(s/h)i-jo/ja/βι-λο-σί-γιο, που ηχεί πολύ κοντινά στο Χεττιτικό τοπωνύμιο Βιλούσιγια/Wilusiya. Υπάρχει επίσης μία άλλη εναλλακτική, εξαρτώμενη από την άρθρωση των Ελληνικών διαλέκτων του ύστερου-15ου/πρώιμου-14ου αιώνα π.Χ.: [wi-r(o)/Ἴλος]+[-i-jo/i-ja]=wi-r(o)-i-jo/ja=wi-r-i-jo/βι-ρ-ι-γιο που προφέρεται πολύ κοντινά προς το Αιγυπτιακό τοπωνύμιο $w_3-iw-r-y/wrj/wi-ry/βί-ργι$, το οποίο γράφεται σε μορφή συμφωνική [μόνον με σύμφωνα], χωρίς φωνήεντα (έτσι τα δασυνόμενα φωνήεντα, όπως το i, δεν σημαίνονται). Ο συγγραφέας συνάγει επαγωγικά ότι το $w_3-iw-r-y/wrj/wi-ry/βί-ργι$ είναι πιθανότατα η μεταγραφή του Ιλίου, “τόπος-του-(f)Ἴλου”, το οποίο ανήκε στη συμμαχία Κεφτιού/[Κρητών]-Τανάγια/[Δαναών], στην εποχή του Αμενχοτέπ III, [δηλαδή] την εποχή μετά το 1400 και πριν το 1377/1349 π.Χ..

19

μακριά και μάλλον θα πρέπει να απορριφθεί”. Όμως, οι μεταγραφές των τοπωνυμίων από μία γλώσσα σε μια άλλη (π.χ. η περίπτωση του Λονδίνου παραπάνω) δεν συνιστούν (και δεν θα μπορούσαν να συνιστούν) “άλμα πίστης” αλλά είναι θέμα φωνητικής: τα τοπωνύμια δεν θα μπορούσαν να ηχούν εντελώς διαφορετικά σε διαφορετικές γλώσσες. Έτσι, Έλος (η Έλεια είναι παράγωγό του), που σημαίνει ‘βάλτος’, έχει αναγνωσθεί στη Γραμμική Β (στη δοτική: $e-re-e = \text{Ἰ}\text{ἶ}\text{Ἀ} = \text{Ἰ}\text{ἶ}\text{Ἀ} = \text{Ἰ}\text{ἶ}\text{Ἀ}$ “Ἰλει, στην [πινακίδα] PΥJo438,19 (Ruijgh 1967, §75, 137)): [η λέξη] Έλος αρχίζει με ένα δασυνόμενο ήχο ε (Ε), που προφερόταν ως σε ή χε (για δασυνόμενους ήχους βλ. επίσης Giannakos 2016, 62, υποσημ.33 με παραπομπές). Δεν υπήρχε δίγαμμα (ϝ) στην αρχή, αφού ήχος w (Ζ=we/βε) δεν καταγράφονταν ($e-re-e$, $e-re-i$ ανευρέθησαν και όχι $we-re-e$: το -i στο $e-re-i$ είναι επίσης δασυνόμενο και προφερόταν $σι/χι$ και όχι $γι/γι$, πρβλ. Ruijgh (2011, 277): “προφερόταν $helehi/\chi elechi$ ”), συνεπώς, το δίγαμμα ϝ δεν προφερόταν όπως [αντίθετα] γινόταν στο Αιγυπτιακό $wi-(ry)/\beta i-(ry)$: το ίδιο ισχύει και για την Έλεια ($e-re-i-a$), (χ)Έλεχια, με το -i- δασυνόμενο). Επί πλέον, δεν προφερόταν ήχος $γι$ στο Έλος και στην Έλεια, όπως [αντίθετα] προφερόταν στην Αιγυπτιακή κατάληξη $(\beta i)-ry/(wi)-ry$, προφανώς από το $-γιο/-jo$. Για την [λέξη] Αύλις, η λέξη $a-u-ro = \text{αύλ}\text{ος}$ αναγνώσθηκε στην [πινακίδα] KNSd4402.a, μια πινακίδα-αρμάτων στην Κνωσό (που χρονολογείται στον πρώιμο-14ο αιώνα), και σημαίνει ‘σωλήνας’ τμήμα ενός άρματος (Bernabe/Lujan 2008, 208· Melena 2014, 58: “Αύλιος, Αύλιων αναγνώσθηκαν επίσης, παράγωγα του $a-u-ro$ ” πρβλ. Αύλις επίσης”). Συνεπώς, η Αύλις θα έπρεπε να γράφεται ως $*a-u-ri/*\alpha-ou-ri$ στη Γραμμική Β: ομοίως δεν είχε δίγαμμα (ϝ), στην αρχή της λέξης, έτσι δεν προφερόταν το $\beta a/wa = \text{Ἰ}\text{ἶ}\text{Ἀ}$ (αναγνώσθηκε $a-u-ro/\alpha-ou-ro$ και όχι $wa-u-ro/\beta a-ou-ro$). [Συνεπώς], και τα τρία τοπωνύμια που παρατίθενται από τους Cline/Stannish (2011), προφέρονται/ηχούν διαφορετικά και δεν μπορούν να ταιριάσουν στον ήχο του Αιγυπτιακού $w3-iw-r-y/wrj/wi-ry/\beta i-ry$, ενώ η προφορά του “τόπου-του- (ϝ) Ἰλου”/ϝ Ἰλίου ($wi-r-i-jo/\beta i-r-i-γιο$) ταιριάζει σχεδόν πλήρως.

Αυτές οι επιγραφές συνεπώς, κατά την άποψή μου, οδηγούν οριστικά στο επαγωγικό συμπέρασμα ότι ηγεμόνες της ‘Συμμαχίας-(N)Τανάγια-Κεφτιού’, **συμπεριλαμβανομένου του [ηγεμόνα] της εξ-Αχαϊσμένης Τροίας/Ἰλίου**, λίγο χρόνο μετά την χρονολογία (περί το 1400 π.Χ.) του στρώματος “εκτεταμένου καθαρίσματος σπιτιού” στην Τροία, είχαν συλληφθεί/σκληρωθεί (και/ή αποκρουσθεί) κατά τη διάρκεια επιδρομών, στην προ-του-1377/1349 π.Χ. Αίγυπτο. Μετά το 1351/1327 π.Χ., η (N)Τανάγια εξαφανίσθηκε από τις Αιγυπτιακές γραπτές καταγραφές (υποσημ. 42).

Ανακαλούμε στη μνήμη μας ότι επί πλέον των Ατρείδων και ο Οδυσσεύς, επέδραμε εναντίον του δέλτα του Νείλου, ηττήθηκε και έγινε ικέτης/αιχμάλωτος του Φαραώ, ενώ οι στρατιώτες του είτε εφονεύθησαν είτε αιχμαλωτίσθησαν (Hom.Od.14.254-84).

Τροία – Στρώματα Καταστροφής

Ο Blegen βρήκε τρία στρώματα-καταστροφής [στην Τροία VI-VIIa] (Vermeule 1986, 87· Blegen 1963, 160-3· Korfmann 2004, 16· Latacz 2004, 31): *ένα από αυτά τα τρία θα πρέπει να αντιστοιχεί στην Άλωση της Τροίας που περιγράφεται από τον Όμηρο (Hom.Od.8.485-520):*

Το στρώμα-VIIa/VIIi, περί το 1260 π.Χ., [χρονολογούμενο] σήμερα το 1190/1180 π.Χ. (“καταστροφή από πυρκαγιά, που προκλήθηκε από πόλεμο”),

Το στρώμα-VIIh, της YEIIIa2/B, περί το 1300 π.Χ. (“που προκλήθηκε από σεισμό”⁶⁷), και

Το στρώμα-VIf/g, 1400 π.Χ.±(μία-με-δύο γενεές)⁶⁸, όπου “Μυκηναϊκά αγγεία και αντικείμενα” μόνον “της YEII-YEIIIa1 ανευρέθησαν εντός ή πλησίον των Οικιών VIF, VIG, που κάηκαν και καταστράφηκαν, ίσως από επιδρομείς” (Cline 1996, 148· Vermeule, *ό.π.*), “διασκορπισμένα κατά τη διάρκεια κάποιου δραστηρίου καθαρίσματος σπιτιού”, “καθιστώντας σαφές το ότι αυτά δεν αποτελούν απόθεση-στο-πάτωμα με συμβατικούς όρους όπου ολόκληρα αγγεία καταλαμβάνονται επί-τόπου/in-

⁶⁷ Mountjoy (1999a, 255· 1999b, 298): σεισμός· σποραδικές φωτιές· ύστερη-YEIIIa2→Blegen (1953, 18, 20): 1275 π.Χ.· (1963, 142): 1300 π.Χ., “κομμάτια καρβονιασμένου ξύλου· όχι γενικευμένη καταστροφική πυρκαγιά, ούτε καν καταστροφή από πυρκαγιά έστω και μιας μεμονωμένης οικίας”.

⁶⁸ Επίσης Mountjoy 1999a, 257, 260, 268-269, αφού συμφωνεί με τον Blegen επ’ αυτού.

situ ως αποτέλεσμα ενός αιφνίδιου γεγονότος”, π.χ. άλωση μιας πόλεως, “αλλά καθαρίσματος και ισοπέδωσης” (Mountjoy 1997, 278) (Εικ.1). Η μνημειακού τύπου Οικία-των-Κιόνων/Pillar-House (με πατώματα [των φάσεων] “VI_f, VI_g, VI_h” [της Τροίας]), πλησίον της κύριας πύλης-εισόδου [βλ. Εικ.4], ήταν πιθανά χώρος στρατιωτικής εγκατάστασης της [φάσης] VI_f-VI_g [της Τροίας] ο οποίος συνδέονταν με την άμυνα της ακρόπολης με πολλές «‘οβίδες’-‘βλήματα-από-οπή-γῆ’»/“*terracotta pellets*” (να έχουν έλθει στο φως) και που [αργότερα] κατά τη φάση VI_h [της Τροίας] μετετράπη σε χώρο-κατοικίας (και δεν ήταν [πλέον] στρατιωτική εγκατάσταση) (Blegen 1963, 131-3). Η Vermeule υπέδειξε ότι η καταστροφή [που συνέβη] κατά τη [φάση] VI_f/g μπορεί να έχει προκληθεί από τους Έλληνες (1983, 142-3), [ή] από τον ‘Ηρακλή’ (1986, 88), και αναρωτήθηκε: “υπάρχει οποιαδήποτε αρχαιολογική μαρτυρία ότι ο πόλεμος στην Τροία έλαβε χώρα κατά την ΥΕΙΙ-ΥΕΙΙΑ1”; (Χρονολογίες: Shelmerdine (2008, 4-5): ΥΕΙΙ-ΥΕΙΙΑ1→1600(+)/1500-1400/1370 π.Χ., περισσότερες απόψεις στο Παράρτημα 3).

Από τα τεκμηριωμένα έργα-κατασκευής και/ή έργα-ανακατασκευής των οχυρώσεων [της Τροίας], τα οποία [έργα] οφείλονται προφανώς σε πολιορκία/ [ή] πολιορκίες, πρέπει – πιθανότατα – να προκύπτει καταφατική απάντηση προς την Vermeule ([βλ.] Εικ.4⁶⁹):

- Η Πύλη VIU, στο ‘ασθενικά-κτισμένο’ Τμήμα-των-Τειχών, έκλεισε-με-κτίσιμο, κατά τη διάρκεια της φάσης-VI_e, για να βελτιωθεί η άμυνα της πόλης, “με τη μείωση του αριθμού των Πυλών, λόγω πολέμου, ο οποίος κατέληξε στην καταστροφή της Τροίας” (Tolman/ Scoggin 2013, 42, υποσημ.2, 60: οι Tolman/Scoggin ευχαριστούν τον Δρα Wilhelm Dörpfeld για την ευγενική του παραχώρηση αδείας να χρησιμοποιήσουν ελεύθερα το μεγάλο του έργο [1902] “*Troja und Ilion [Ergebnisse der Ausgrabungen in den vorhistorischen und historischen Schichten von Ilion 1870-1894, 2 τόμοι, Αθήνα]*” “στο οποίο εγώ (Tolman χρονολογούμενο το 1903) βάσιμα τις περιγραφές της Μυκηναϊκής πόλης [της Τροίας]” διεξοδικά· Klinkott 2004, 79-80). Όλα τα διατηρηθέν-τα μέχρι σήμερα καλοκτισμένα Τμήματα-των-Τειχών, εκτός του Τμήματος-5 (ασθενέ-στερο, παλαιότερο), (ανα-)κατασκευάστηκαν (Klinkott 2004, 80· Blegen 1963, 124):
- το Ανατολικό-Τμήμα [των τειχών], η Πύλη VIS το 1425 π.Χ.→[κατά τη] φάση-VI_f· το Νότιο-Τμήμα⁷⁰ [των τειχών] το 1400(-) π.Χ.→[κατά την] πρώιμη-VI_g-[φάση που ακολουθεί την VI_f].
- Κομμάτια κεραμικών αγγείων της [Τροίας] VI/Μέσης ανευρέθησαν στην ένωση μεταξύ του χαντακιού-θεμελίωσης του Τείχους από ωμές πλίνθους της Κάτω Πόλης και του Βορειο-Ανατολικού Προμαχώνα/Πύλης VIR (Latacz 2004, 30-31, 11: VI/Μέση→1500-1400 π.Χ., VI_d | VI_e | VI_f→1500(+)-1400(+)/1400 π.Χ., VI_h→1375-1300 π.Χ.), κάτι που εγγυάται την χρονολόγηση της κατασκευής. [Υπενθυμίζεται ότι η Φάση VI_g χρονολογείται: 1400-1375 π.Χ.].

Υποστηρίζω και εγώ ότι “τα Ομηρικά Έπη αντανakλούν ποικίλα χρονολογικά στρώματα. Μπορεί να έχουν πλέξει μαζί προϋπάρχοντα ιστορήματα *επιδρομών σε διάφορες χρονικές περιόδους*, ή να επανερμήνευσαν αντιτιθέμενες εκδοχές” (Wiener 2007, 6), “παρουσιάζοντας μια συγχώνευση γεγονότων από ‘έναν-ή-περισσότερους αιώνες’ πριν από τις υποτιθέμενες χρονολογήσεις της Ελληνικής Γραμματείας”, 1334(+)⁷¹-1136(+)⁷²BC, μέχρι μετά-το-1200 π.Χ. (Bryce 2002, 267· 2012, 475-6, 480. Εναντίον ο Latacz (2004, 284): υπήρξε μόνον ένα κτύπημα/μία επίθεση[, όχι “*επιδρομές σε διάφορες χρονικές περιόδους*”).

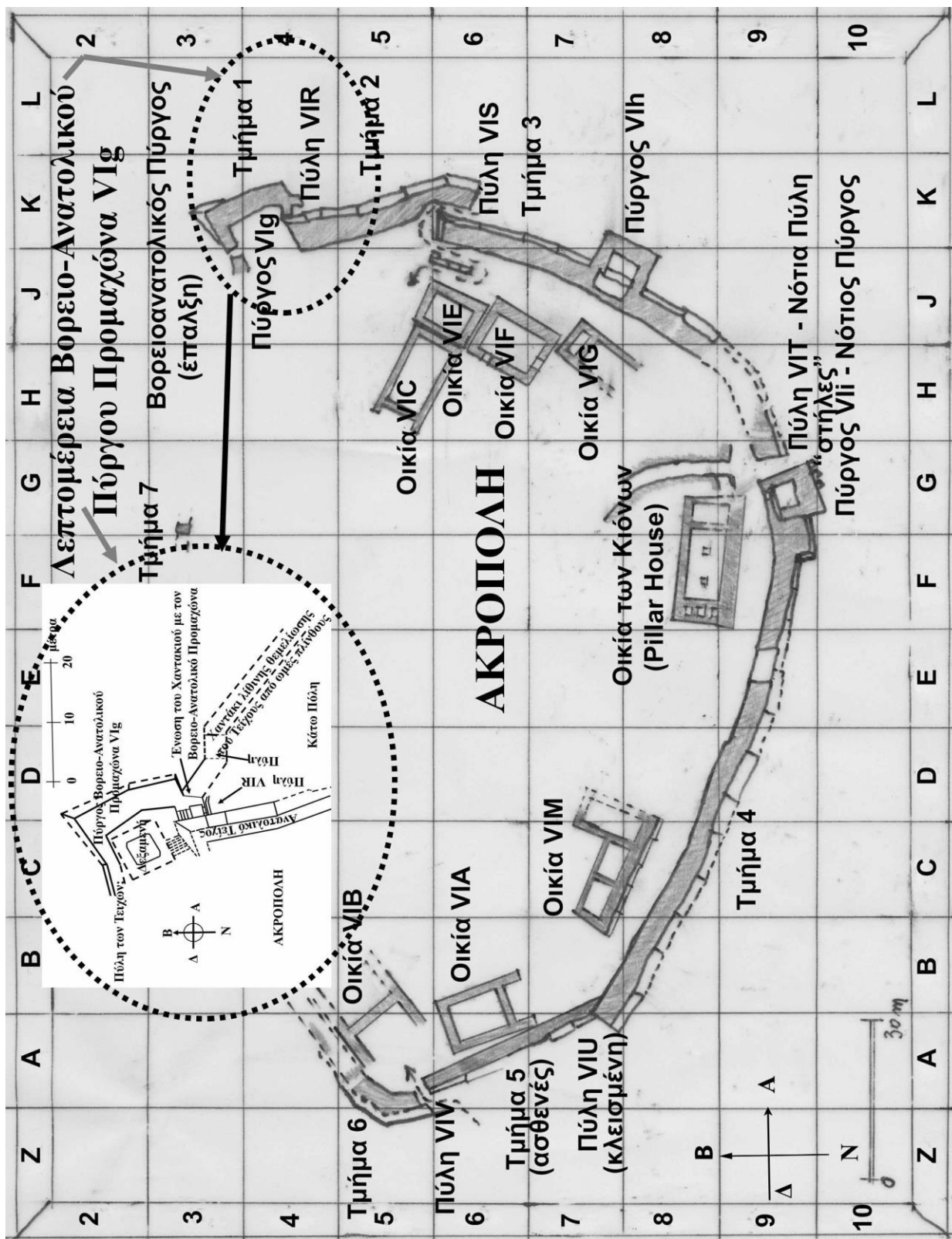
“Η Τροία VI_h έπεσε πιθανά στις πρώτες δεκαετίες του δεκάτου-τρίτου αιώνα, το 1280 π.Χ. θα ταίριαζε καλά με την χρονολόγηση του Ηροδότου, σχεδόν σίγουρα κατά τη βασιλεία του Μουβαττάλλι II”, βάσει

⁶⁹ Βασισμένη στα Blegen 1963, 115· Latacz 2004, 11.

⁷⁰ Εκτός από τους Πύργους VI_i (νότιος πύργος), VI_h (ανατολικός πύργος), που προσετέθησαν κατά τον 13ο αιώνα.

⁷¹ TLG-Δούρις:Fragmenta11:1-3· Προσθέτοντας “έναν με δύο αιώνες” η χρονολογία “των πρώτων γεγονότων”, δηλαδή των πρώτων Ελληνικών επιδρομών, πηγαίνει πίσω στο 1534 π.Χ.. Βλ. υποσημ.78 παρακάτω.

⁷² TLG-Εφορος:Fragmenta· Parker 2011, Ephoros, in BNJ: 70 F 226. Προσθέτοντας “έναν με δύο αιώνες” η χρονολογία “των πρώτων γεγονότων”, δηλαδή των πρώτων Ελληνικών επιδρομών, πηγαίνει πίσω στο 1336 π.Χ..

Εικ.4 Τροία VI.

επιχειρημάτων όμως, κατά τη βασιλεία του Χαττούσιλι ΙΙΙ⁷³, “κατά τη διάρκεια των αναταραχών που αναφέρονται στην ‘Επιστολή Μανάπα-Ταρχούντα’”. “Η αντιπαράθεση μεταξύ Χάττι-Αχχιγιάβα για τη Βιλούσα”, στην ‘Επιστολή Ταβαγκαλάβα’, “επίσης ανήκει σ’ αυτήν την περίοδο”, όπως και “οι εχθρότητες που αναμειγνύουν τη Βιλούσα”, στην ‘Επιστολή Μιλαβάτα’, και “η ανατροπή του βασιλιά Βαλμού της Βιλούσα (στρώμα-VIIa/VIIi). Εάν, κάποιο από αυτά [τα γεγονότα] μπορεί να συνδεθεί με την Ιλιάδα απομένει ακόμη να καταδειχθεί” (Bryce 2012, 478· 2005, 365-6). “Η καταστροφή-VIIh συμπίπτει με τη Μυκηναϊκή ακμή” (Mountjoy 1999a, 255).

“Προέκυψε η καταστροφή-VIIa/VIIi”, (“η Τροία του Πριάμου”, (Blegen)⁷⁴), “από έναν (χαμένο) πόλεμο(;)” (Korfmann 2004, 16). Ο Latacz (2004, 286) “δεν παίρνει θέση” μεταξύ “1250 π.Χ., [και] 1180 π.Χ.”.

Όμως,

(α) Η καταστροφή-VIIa/VIIi [1190/1180 π.Χ.] συνέβη αφού τα Μυκηναϊκά Ανάκτορα είχαν στη συντριπτική τους πλειοψηφία καταρρεύσει, και γι’ αυτό θα ήταν αδύνατον για τους Μυκηναίους να εκστρατεύσουν ‘μαζικά’ υπερπόντια υπακούοντας σε έναν αρχιστράτηγο και μια ιεραρχία πολυάριθμων ελασσόνων-ηγεμόνων· Korfmann (1986, 25-26 παραθέτοντας τον Podzuweit): “[συνέβη] στο τέλος-της-YEIIIc ή στην πρώιμη-Γεωμετρική περίοδο”, δεν είναι “η Ομηρική Τροία”. Προκλήθηκε η καταστροφή-VIIa/VIIi από ορδές από περιπλανώμενους άρπαγες⁷⁵ (π.χ. Λαοί της Θάλασσας, πρβλ. υποσημ. 120);

(β) Η καταστροφή-VIIh [1300 π.Χ.] προέκυψε από σεισμό· επί πλέον και οι αρχαιολογικές (και επίσης άφθονες φιλολογικές) μαρτυρίες της περιόδου 1320(+)-1240/1237 π.Χ. (Κουκκούνι, Χέντι, κατάληψη της Μιλλαβάντα, παράλειψη της Αχχιγιάβα, Συνθήκη του Αλάκσαντου, μη-υποστήριξη προς τον Ουρί-Τεσσούμπ εναντίον του Χαττούσιλι ΙΙΙ, υπαγόρευση αποφάσεων στην Αχχιγιάβα, εξοφάνιση της (N)/Τανάγια, ο Βασιλιάς της Αχχιγιάβα δεν μεταβαίνει υπερπόντια, στρατιωτικές δραστηριότητες αποκλειστικά από Μέλη των τοπικών υψηλών αριστοκρατιών/ελίτ· “Καντές, καταστροφές Ανακτόρων”⁷⁶) οδηγούν στο επαγωγικό συμπέρασμα ότι η Αχχιγιάβα ήταν εξασθενημένη και δεν εκτελούσε εκστρατείες ‘πέρα-από-τη-θάλασσα’ [εκείνην την εποχή].

(γ) Η καταστροφή-VIf/g [1400(+) π.Χ.], σύγχρονη με τον (Α)-κα-γκα-μού-να-ας/Άγαμέμνονα, είναι συμβατή προς μια κατάκτηση/“προδοσία” μιας ‘ισχυρής Τροίας’⁷⁷ με ενθρόνιση νέας δυναστείας, η οποία διέυρνε “την αποστασία της Βιλούσα” από το Χάττι, συμμετείχε σε αντι-Χεττιτικές συμμαχίες (‘Συνομοσπονδία της Ασσούβα’), ακολούθησε “πράκτορες” (από την Αρζάβα) μιας ‘ισχυρής Αχχιγιάβα’ (ο Τουνταλίγια υποχωρούσε ενώπιον του Ατταρισσίγια/Άτρείδη) αλλά και την ‘Συμμαχία Κεφτιού/[Κρητών]-(N)/Τανάγια/[Δαναών]’, εφαρμόζοντας [παράλληλα] εξισορροπητική πολιτική προς το Χάττι.

“Εάν δεν ήταν το όνομα της Τροίας και η *Ιλιάδα*, το Χισαρλίκ/Hisarlik/[Τροία] θα είχε αναμφίβολα κριθεί ως Μυκηναϊκή εμπορική-αποικία, από το σημαντικό ποσό Μυκηναϊκής κεραμικής που ανακτήθηκε εκεί” (Korfman 1986, 27). “Μυκηναϊκή κεραμική της YEII-IIIa1^{77a}, και εισαγόμενη και τοπικά αντιγραφείσα, πρωτοεμφανίζεται στην Τροία VIc, γίνεται περισσότερο πολυάριθμη στην VIe, αυξάνεται σταθερά στις VIf-g και από την VIIh παράγεται σε ακόμη πιο μεγάλες ποσότητες^{77b}” (Mee

⁷³ [Ηρόδοτος] Her.:2:145:1, «κατά ὀκτακόσια ἐς ἐμέ»→1250(-) π.Χ. (Wiener 2007)· Αριστοτέλης:Rhetorica: 1409a:27-29, “Ηροδότου Θουρίου ἢ δ’ ἱστορίας ἀπόδειξις”, (“αυτή είναι η καταγραφή της ερεύνης του Ηροδότου του Θουρίου”) ο Ηρόδοτος την έγραψε (πιθανότατα στην Αθήνα και την επανεπεξεργάστηκε) στους Θουρίους [- που βρίσκονταν στην Μεγάλη Ελλάδα, στον κόλπο του Τάραντα -] μετά το 443(-) π.Χ.→1243(-) π.Χ..

⁷⁴ Η Basedow (2007, 54) διαφωνεί.

⁷⁵ Ανατολική Μεσόγειος: ξηρασία (Bryce 2005, 344)· πρβλ. Janko (forthcoming): πείνα και ‘ανάκατες φυλετικά σπείρες επιδρομών’· Finné/Stockler et alii (2017, 11, 7, 1), “1250±30π.Χ.: μαρτυρίες για περίοδο ξηρασίας· μεγαλύτερη ξηρασία μετά το 1250 π.Χ.”.

⁷⁶ Giannakos 2016, 66-7. ‘Μυκηναϊκά Ανάκτορα’ παρακάτω [στο παρόν].

⁷⁷ Korfmann (2004, 16): “Υψηλός Πολιτισμός της Τροίας: 1740-1400 π.Χ., Υψηλό Αίμα 14ος-13ος αιώνας”.

^{77a} Υπενθυμίζεται: YEII-YEIIIa1→1600(+)/1500-1390/1370 π.Χ. [βλ. παραπάνω Sheldermine (2008, 4-5)].

^{77b} βλέπε Cambridge Dictionaries online: prolific=producing a great number or amount of something.

1978, 146-7· 2008, 371). Μήπως αυτές οι ημερομηνίες – κοντά στη βασιλεία του Βασιλιά Τελίπινου/ Telipinu⁷⁸ – οδηγούν επαγωγικά σε ένα απώτατο χρονολογικό σημείο/*terminus-post-quem* για την έναρξη των Μυκηναϊκών ‘επιδρομών’ με σκοπό να εγκαθιδρυθούν προγεφυρώματα/εμπορεία και να προσελκύσουν ‘τοπικούς-πράκτορες’; Τα χίλια (1.000) κομμάτια Μυκηναϊκής κεραμικής που ανεκτήθησαν [στην Τροία] αντιπροσωπεύουν κάπου 700-800 αγγεία (Mee ό.π., “άποψη του Blegen”)· “ούτε ένα μεμονωμένο αντικείμενο, οιοδήποτε είδους, οποτεδήποτε, που να μπορεί να αποδοθεί με μεγάλη αξιοπιστία ως Χεττιτικό, έχει ποτέ αναγνωρισθεί σε στρώματα της Τροίας VI^{78α}”. “η μέθοδος κτισίματος μπορεί να συγκριθεί με εκείνη στις Μυκήνες και στην Πύλο” (Blegen 1964, 11· 1963, 63, 129, 134-5). Η Mellink (1986, 94) διαβεβαιώνει: “Τα Αιγαιακά συμφέροντα στην Τροία αυξήθηκαν κατά την εποχή της Αχαϊκής/Μυκηναϊκής επέκτασης στην Κρήτη, στη Ρόδο και στις ακτές της Μικράς Ασίας, όπως επιβεβαιώθηκε από αρχαιολογικές μαρτυρίες στη χερσόνησο της Αλικαρνασσού, και στις περιοχές της Ιασού, της Μιλήτου, της Εφέσου, των Κλαζομενών, της Σμύρνης και της Λάρισσας^{78β}. Αυτή η επέκταση γίνεται ισχυρότατη από περίπου το 1425 π.Χ. και μετά” (πρβλ. Mee 1984, 45· Bryce 2005, 364, 489, υποσημ.29· Latacz 2004, 283-7).

Μυκηναϊκή Επέκταση ‘πέραν-της-θάλασσας’

Η Αιγαιακή εμπορική επέκταση των Μυκηναίων άρχισε τον 17ο αιώνα και επιταχύνθηκε κατά τη διάρκεια των 16ου-15ου αιώνων π.Χ.⁷⁹. Η νοτιοδυτική Μικρά Ασία και τα κοντινά της νησιά (η Κως συμπεριλαμβάνεται σ’ αυτά, βλ. παραπάνω [κεφάλαιο] Οι Πηγές) ήδη δέχθηκαν μία πρώτη εισροή Μυκηναίων αποίκων από τον 16ο αιώνα, οι οποίοι ακολούθησαν [τους Μινωίτες], κατέκτησαν βίαια πρώην Μινωικές αποικίες και αντικατέστησαν τους Μινωίτες. Η αλλαγή “από-Μινωίτες-σε-Μυκηναίους” τεκμηριώνεται στα νησιά του νοτιοανατολικού Αιγαίου, στη δυτική-νοτιοδυτική Μικρά Ασία και στη Μίλητο V (Niemeier 2005, 10-16, 20· 2003, 103).

Από το 1465/3 π.Χ., πιθανά, οι πρώτοι Μυκηναίοι ηγεμόνες βασίλευαν στην Κρήτη. Η Γραμμική Β εμφανίστηκε αργότερα (1400/1390 π.Χ.), μετά την σταθεροποίηση της εγκατάστασής τους (‘εκ-Μυκηναϊσμός’ της Κρήτης)⁸⁰.

Από τον πρώιμο-14ο αιώνα, μία δεύτερη επέκταση ακολούθησε και, κατά το δεύτερο μισό του 14ου-αιώνα, έπειτα από ένα ισχυρότερο αποικιακό κύμα, η Μυκηναϊκή παρουσία παγιώθηκε με νέους οικισμούς. Μυκηναϊκά ευρήματα σε τάφους και διαπιστωμένες τελετουργίες επιβεβαιώνουν ‘εκ-Μυκηναϊσμό’⁸¹ του Αιγαίου, της Μικράς Ασίας και ακόμη και της Τροίας (Niemeier 2005, 10-16, 20· 2003, 103· Muhly 2003,

⁷⁸ Huxley 1965, 40: “Ο Τήλεφος, που τραυματίστηκε από τον Αχιλλέα, [κατά την πρώτη -από τις δύο- Τρωική εκστρατεία υπό τον ‘Αγαμέμνονα’] είναι ο [Χετταίος] Βασιλιάς Τελίπινου”, (1525-1500/1500-1500(-) π.Χ. (Bryce 2005/Latacz 2004)). Ventris/Chadwick (1956, 424, 244-5, [πινακίδα Γραμμικής Β] PYEn659): 𐀓𐀚𐀓𐀚𐀓𐀚=qe-re-qo-ta-o/Q*ēleq*ho(n)tāo/Telepontao/ou/Telephus= *Τηλε-φόντη/*Τηλε-πόνταο/ντη/Τήλεφον· [όνομα που] ηχεί πολύ κοντινά στο [Χεττιτικό] Τελίπινου/Τελέπινου.

^{78α} **Σημ. Συγγραφέα:** η Λουβική σφραγίδα που βρέθηκε χρονολογείται πολύ αργότερα (1050 π.Χ.).

^{78β} Της Μικράς Ασίας.

⁷⁹ Muhly 2003, 141-2· Mee 2008, 381· Bushnell 2012, 202: την YEI-YEIIA [1700/1600-1500/1430 π.Χ., και] επεκτάθηκε κατά τη διάρκεια των 15ου-14ου αιώνων.

⁸⁰ Wachsmann (1987, 108): “από το 1470-1445 π.Χ., αιφνίδια παύση των Κεφτιού”/[Κρητών] οι οποίοι αντικαταστάθηκαν από τους (N)/Τανάγια/[Δαναούς]. Driessen/MacDonald 1997, 105-117, την YMIB/YMII (1490/1425 π.Χ.: Sheldermine 2008, 4-5): οι Μυκηναίοι εμφανίστηκαν (Hallager: αρχή-της-YMII), νομιμοποιήθηκαν διά της στρατιωτικής ισχύος και ήλθαν να ειρηνεύσουν εσωτερικούς Κρητικούς αλληλοσπαραγμούς του τέλους-της-YMIB. Driessen/Langohr 2007, 187-8: “Η αλλαγή από Γραμμική Α σε Β δεν υποδηλώνει άφιξη νεοφερμένων, αλλά ηθελημένη/μελετημένη αλλαγή γλώσσας (πολιτική στρατηγική), για στενότερο έλεγχο”. Duhoux 2003, 230-253, Κρήτη: “από την YEIIA2 [(±)1370-(±)1320 π.Χ.] και μετά Έλληνες ήσαν οι ηγέτες”. Driessen 2008, 71-72: “οι Πινακίδες της Αίθουσας Αρμάτων/RCT [της Κνωσού] χρονολογούνται στον πρώιμο-14ο αιώνα”. Για τη [χρονολογία] 1465/1463 π.Χ., βλ. επίσης MacGillivray 2009, 167.

⁸¹ Bennet/Galanakis 2005, 150: ‘του Αιγαίου’. Mountjoy (1998, 35-36· 1997, 287-92): ‘14ος-13ος αιώνες: ισχυρή Μυκηναϊκή επιρροή στην Τροία: η Μυκηναϊκή μόδα αναπτύσσεται ραγδαία’. Pavúk 2005, 270-4, 275: κυρίαρχη στην YEIIA2· ‘Πόσο βαθύς ήταν ο εκ-Μυκηναϊσμός της Τροίας;’. French 2012: ‘14ος-13ος αιώνες: υπερπόντια επέκταση’. Morris 2007, 66: βωμοί/στήλες προστατεύοντες/ουσες τα τείχη της Τροίας, όμοιοι/ες με του Αιγαίου.

141-2). Στη Λήμνο, απέναντι από τον Ελλήσποντο⁸², Μινωικοί οικισμοί (Κουκονήσι) “βίωσαν ‘εκ-Μυκηναϊσμό’ περί το 1400 π.Χ. (YEII-YEIIIA1: 1600(+)/1500-1400/1370 π.Χ.), όπως και η Χίος, τα Ψαρά και η Λέσβος”. “οι Μυκηναίοι έψαχναν πηγές μετάλλων, μακριά μέχρι την Μαύρη Θάλασσα, και ίδρυσαν εμπορεία, ως ‘κοινωνίες-αποικίες’ (ισότητα εντοπίων και νεοφερμένων), οι οποίες μετασχηματίστηκαν σε ‘κυβερνώμενες αποικίες’ (οι Μυκηναϊκές ελίτ/υψηλές αριστοκρατίες ηγεμόνευαν [πλέον])” (Boulotis 2009, 209: μοντέλο Branigan, e-u-na-wo/Eunēos/Εύνης ([πινακίδα] KNAs(2) 1520.9)· Boulotis/Kardamaki/Boloti forthcoming). Η Λήμνος ήταν ουσιώδης στην εφοδιαστική-αλυσίδα/επιμελητεία εναντίον της Τροίας (‘Εύνης’/‘Eunēos’)· ο ‘Φιλοκτήτης’ ήταν διοικητής της φρουράς των Αχαιών [στη Λήμνο]: Hom.II.7.467-475, 2.716-725).

Στο Λεβάντε/Εγγύς Ανατολή και στην Αίγυπτο (Αλαλάχ/Alalakh, Κάμπρι/Kabri, Εζμπέτ-Χελμύ/‘Ezbet-Helmy, Κάτνα/Qatna, Τελ-ελ-Ντάμπ’α/Tel-el-Dab’a, Μαλκάτα/Malkata, Συρο-Παλαιστίνη, Αμάρνα⁸³), Αιγαιακά τέχνηρα είχαν εισαχθεί/ήσαν-σε-χρήση, κάτι που συνεπάγεται ότι αυτοί οι τόποι ευρίσκονταν υπό την επιρροή των Μινωιτών από το 1650/1600 και των Μυκηναίων από το 1450/1400 και μετά μέχρι το 1350 π.Χ. (Bietak 2007, 294-295, 270-272· Niemeier 1991, 189-201)⁸⁴. Αυτοί οι ‘εκ-Μυκηναϊσμοί’ είναι συμβατοί με έναν Τρωικό Πόλεμο προ-του-1400 π.Χ.⁸⁵.

Στην προ-και-μετά-το 1400 π.Χ Κύπρο/Αλάσιγια (Dikaios 1971, τομ.2, 501-515· Åström/Åström 1972, 769-81· Keswani 1996, 222, 226-234· Crewe 2007, 65-66):

Η Έγκωμη καταστράφηκε περί το 1425 π.Χ., ξαναχτίστηκε και καταστράφηκε ξανά το 1375 π.Χ. “αντανακλώντας την αστάθεια του τοπικού καθεστώτος (YKIIA-YKII B)” [υποσημ. 6].

Το Κούριο καταστράφηκε από φωτιά·

Το Φλαμούδι εγκαταλείφθηκε (πρώιμη-YKIIA),

Η Νιτοβίκλα, οι Νικολίδες εγκαταλείφθηκαν σε μία περίπου σύγχρονη (με τα παραπάνω) εποχή·

Στο Κίτιον (νέες;) ομάδες υψηλής αριστοκρατίας/ελίτ εγκαταστάθηκαν (πρώιμη-YKII).

⁸² Πρβλ.: Καλλίπολις, 1914-1918 μ.Χ., 1^{ος} Παγκόσμιος Πόλεμος. Η Λήμνος ήταν υποστηρικτική στρατιωτική βάση για να ελέγχει τον Ελλήσποντο.

⁸³ 1500-2000 Μυκηναϊκά κεραμικά θραύσματα (περισσότερα από 600 αγγεία) είχαν ως προέλευση του πηλού: το Μπερμιάτι/Μυκήνες και την Τίρυνθα/Ασίνη (Kelder 2010, 68-69; Hankey/Aston 1998, 69).

⁸⁴ Von-Ruden (2015, 249-256): Ζωγραφικές της Μέσης Εποχής του Χαλκού και του μέσου-14ου αιώνα, σε σύνθετη Αιγαιακή τεχνική. Morgan (2010, 263-5): YMIB Μινωικός ‘ιπτάμενος-καλπασμός’ και ζώα σε κίνηση· ζωγράφοι από το Αιγαίο. Cline/Yasur-Landau/Goshen (2011, 245-58): Μινωικές τεχνικές ζωγραφικής νωπογραφιών/fresco· Αιγαιακές πρακτικές και παρεμβάσεις. Bryce (2016, 70, 72, 74): 14ος αιώνας, σχέση των Αδάνων με τους (Α)XXΥγιάβα. Moran (1992, 238-9): “ο βασιλιάς της Ντανούνα πέθανε” αναφέρεται στα Άδανα. Duhoux (2003, 230-253· Driessen/MacDonald 1997, 105-117): Μινωίτες άποικοι στο δέλτα του Νείλου. Shalev (2004, 61-2): πρώιμος-14ος αιώνας: ευρέως διαδεδομένη Μυκηναϊκή εμπορική δραστηριότητα σε όλο το Λεβάντε/Εγγύς Ανατολή. Palyvou (2007, 44-5): περιπλανώμενοι Μινωίτες/κάτοικοι-του-Αιγαίου διέδωσαν αντιλήψεις του χώρου και των δομικών συστημάτων, άγνωστα [μέχρι τότε] στην Ουγκαρίτ/Ugarit [Εικ.2]. Ο Muhly αναφέρεται στο θέμα των τεχνιτών σε βασιλικά ανάκτορα, προσκολλημένους στον ηγεμόνα και συμπεραίνει ότι αποτελούσαν εργατική δύναμη. Εάν ένας ξένος ηγεμόνας ήθελε να προσλάβει τεχνίτες από το εξωτερικό, τότε έπρεπε να υποβάλει επίσημο αίτημα στον ομόλογό του Βασιλιά και παραθέτει – ως παράδειγμα – την ανταλλαγή επιστολών μεταξύ του Χαττούσιλι ΙΙΙ και του Καντασιμάν-Ενλίλ ΙΙ της Βαβυλώνας. Τεχνίτες με δεξιότητες ήσαν εν ανεπαρκεία και οι ηγεμόνες ήσαν απρόθυμοι να τους επιτρέψουν να φύγουν στο εξωτερικό. Ο Όμηρος τους αποκαλεί με το όνομα “κλητροί” από το Ελληνικό ρήμα “καλώ”. Ο Muhly συμπεραίνει: “δεν έχουμε τεχνίτες ελεύθερους να ταξιδεύσουν” στην Ελλάδα των Ομηρικών Επών αλλά αυτό συνέβαινε επίσης και στην Εγγύς Ανατολή του 13ου αιώνα π.Χ. (Muhly 2005, 685, 686, 690; πρβλ. επίσης, Michailidou/Voutsas, 2005· Michailidou 2005, όπου οι καλλιτέχνες/τεχνίτες χαρακτηρίζονται ως “αγαθό” που ανήκε στον ἸἌνακτα). Συνεπώς, θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε επαγωγικά ότι εάν ένας Αχαιός/Δαναός Βασιλιάς απεφάσιζε να τους επιτρέψει να πάνε σε μια άλλη Χώρα, στην περίπτωση ο Βασιλιάς της Χώρας αυτής θα έπρεπε να ήταν πολύ κοντά στον και να επηρεάζεται ισχυρά από τον Αχαιό Βασιλιά ([του οποίου Αχαιού Βασιλιά ήταν] πράκτορας/αντιπρόσωπος;).[Βλ. υποσημ. 161 παρακάτω].

⁸⁵ Vermeule (1987, 146· Nagy 2015): “η σκηνή του Έκτορα με τον Αστυάνακτα” [στην Ιλιάδα] δεν θα μπορούσε να έχει δημιουργηθεί μετά-το-1400 π.Χ., όταν αυτός ο τύπος κράνους είχε ξεπεραστεί/καταργηθεί” (1986, 85, υποσημ.297): ‘στην πρώιμη Μυκηναϊκή εποχή’.

‘Οι Κυπριακές καταστροφές συνέβησαν αμέσως πριν από μια αξιοσημείωτη μαζική εισροή Μυκηναϊκής επιρροής’, με ‘πιθανό ακόμη και προσωρινό Μυκηναϊκό έλεγχο της Κύπρου’ (Åström/Åström 1972, 772-3), κάτι που αμφισβητείται σήμερα⁸⁶, λόγω των επικρατούντων ‘κοινωνικο-πολιτικών μοντέλων’⁸⁷.

Ο Knapp (2013, 434-44· 2008, 147-152, 249-258, που υπογραμμίζει ότι “οι περισσότεροι ειδικοί συμφωνούν” με τις διαπιστώσεις του) καταγράφει: “από και κατά τη διάρκεια των 14ου(ΥΚΙΙΒ)–13ου αιώνων”:

“Η υφιστάμενη γεωπολιτική διαμόρφωση άλλαξε. Ο βασιλιάς της Αλάσιγια ήταν επί κεφαλής αρκετών ανταγωνιζόμενων περιφερειακών φατριών/ελίτ ή μιας ‘συννομοσπονδίας ανεξάρτητων πολιτειών’”. “Από τον ύστερο-15ο/πρώιμο-14ο αιώνα και μετά”, η εξέχουσα θέση/στάτους της Έγκωμης “είχε ξεπεραστεί” και “η Άλασσα⁸⁸ πιθανά”, στην ενδοχώρα, “αντικατέστησε την Έγκωμη, ως τόπος διαμονής/έδρα του ‘ραμπισού/gābišu/γεροντότερου-άρχοντα-πόλης’”⁸⁹. Πινακίδες στην Αμάρνα, [που έλαβε ο Φαραώ] από την πρωτεύουσα της Αλάσιγια, πετρογραφικά⁹⁰ προέρχονται από την περιοχή γύρω από “το Μαρώνι-Βούρνες, την Καλαβασό-Άγιο Δημήτριο ή την Άλασσα-Παλαιοταβέρνα, και όχι την Έγκωμη”⁹¹.

Εμφανίστηκε ένας κοινός υλικός πολιτισμός· οι κατασκευές με ξεστή λιθοδομή, ισχυρός δείκτης του ελέγχου των υψηλών αριστοκρατιών/ελίτ επί της τεχνικής γνώσης/εξειδίκευσης και επί της εργασίας (που είναι δύο “σήματα κατατεθέντα” των Μυκηναίων (βλ. Παράρτημα-1)) δεν είχαν πρωιμότερους μνημειακούς προδρόμους.

Ένα “δίκτυο-φρουρίων”⁹² κατασκευάστηκε, στη βορειοδυτική Κύπρο (αντικρυστά στη Λυκία) και στη βορειοανατολική Κύπρο, από τη ΜΚΙΙΙ-ΥΚΙ και μετά, εναντίον “εσωτερικών και εξωτερικών/‘μεταφερομένων-διά-θαλάσσης’ εχθρών”, “αντανακλάσεις των ταραγμένων συνθηκών(;) [που επικρατούσαν] στο νησί”, “που συσχετίζονταν με τον Ατταρισίγια”⁹³.

Στο ναυάγιο του Κυπριακού(;) ⁹⁴ πλοίου [που βρέθηκε] στο Ουλούμπουρουν/Uluburun ταξίδευαν επί του πλοίου δύο βαριά εξοπλισμένοι Μυκηναίοι πολεμιστές της υψηλής αριστοκρατίας/ελίτ – εκβέτα/e-qe-ta(;) – σύμφωνα με τον οπλισμό τους (Pulak 2012, 862, 869, 872· 2005, 295, 298, υποσημ.16). “Τα Κυπριακά πλοία μετέφεραν ένα μεγάλο ποσοστό του διά θαλάσσης μεταφερόμενου εμπορίου μεταξύ του Αιγαίου, του Λεβάντε/Εγγύς Ανατολής και της Αιγύπτου”⁹⁵, από την ΥΚΙΙC και μετά⁹⁶ (μετά-το-1340/1315 π.Χ.).

Βρισκόταν το πλοίο του Ουλούμπουρουν υπό Μυκηναϊκή στρατιωτική προστασία, προερχόμενο από μία πόλη-λιμάνι, της Αλάσιγια-Κύπρου/ή/του Λεβάντε, την οποία [πόλη] κυβερνούσαν τοπικοί-ηγεμόνες/‘αντιπρόσωποι/σύμμαχοι’ του Μυκηναίου Βασιλιά (όπως οι αντιπρόσωποί του/τοπικοί ηγεμόνες στην Μικρά Ασία) και γι’ αυτό το λόγο υποστηριζόταν από Μυκηναίους εκβέτα/e-qe-ta/στρατιωτικούς υποκινητές/“στρατολόγους”*; [η επεξήγηση για τον αστερίσκο * στην υποσημ. 97].

⁸⁶ Knapp 2013, 475· Muhly/Kassianidou (2012, 133): ‘Κύπριοι, όχι “ξένα χέρια”’.

⁸⁷ Keswani (1996, 212-235), Knapp (2013, 434-445), Peltenburg (2012, 1-8, 12-19· 1996, 28-36).

⁸⁸ Επίσης Peltenburg 2012, 4, 17.

⁸⁹ Keswani (2004, 143), ΥΚΙΙΑ-ΥΚΙΙΒ: το Κίτιον, ο Χαλά-Σουλτάν-Τεκκές/Hala-Sultan-Tekke, η Καλαβασός-Άγιος Δημήτριος, το Κούριον, τα Κουκλιά-Παλαιάπαφος αποσχίσθηκαν.

⁹⁰ Ασβεστολιθικές (μάργες Πάχνα/Pakhna της Μειοκένου) και εκρηξιγενή υλικά/από λάβα (οφιόλιθοι από τις πλαγιές του όρους Τρόδος).

⁹¹ Goren et alii, 2004.

⁹² Crewe 2007, 159, ΥΚΙ/ΥΚΙΙΑ: εγκατάλειψη.

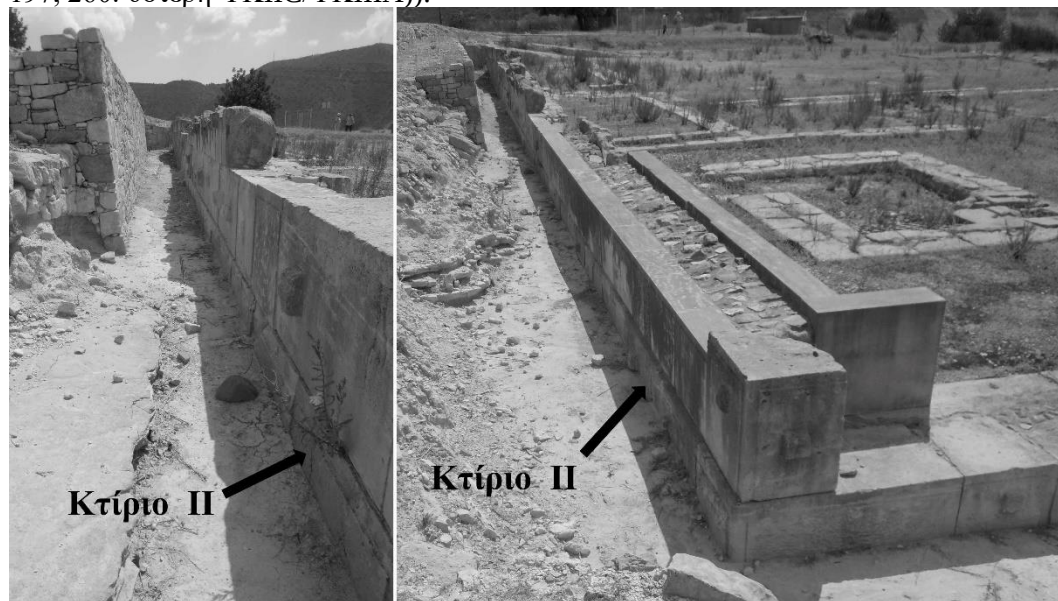
⁹³ Peltenburg 1996, 34.

⁹⁴ Muhly/Kassianidou 2012, 129. Muhly 2009, 30.

⁹⁵ Knapp 2014, 88-89: Wachsmann· Bushnell 2012, 204, 207· Mee 2008, 381.

⁹⁶ Papasavvas/Kassianidou 2015, 232-233. Υποσημ.42 [του παρόντος].

Ο Hult (1983, 62, 88-89)⁹⁷ καταγράφει “τεκμηριωμένες τοποθεσίες της ΥΚΙΙ⁹⁸ με ξεστή λιθοδομή” ([που αποτελούσε] ήδη μέρος ενός Μυκηναϊκού ρυθμού/στυλ (βλ. Παράρτημα-1)). Στοιχεία ξεστής λιθοδομής (στο φρούριο της Νιτοβίκλα, τέλος-της-ΜΚΙΙΙ⁹⁹) “δεν είχαν δημιουργήσει την αρχή μιας παράδοσης [στις κατασκευές αφού]: κατά τη διάρκεια της ΥΚΙ, όταν οι εμπορικοί δεσμοί, με την Συρο-Παλαιστίνη και την Αίγυπτο, συνέχιζαν αδιάσπαστοι, πιστοποιείται διακοπή στη χρήση λιθοδομής με ξεστούς λίθους”. Αντίθετα, “κατά την ΥΚΙΙ”, μετά-το-1425/1410 π.Χ., “όταν οι Μυκηναίοι πλημμύρησαν την Κύπρο και το Λεβάντε/Εγγύς Ανατολή με την κεραμική τους, η τεχνική της ξεστής λιθοδομής τεκμηριώνεται ξανά στην Έγκωμη¹⁰⁰, στην Καλαβασό-Άγιο Δημήτριο¹⁰¹, στο Κίτιον, στη Μάα-Παλαιόκαστρο, στο Φλαμούδι”, στο Μαρώνι-Βούρνες-Τσάρουκκα (το τριμερές Κτίριο-με-Ξεστή-Λιθοδομή/Ashlar-Building κάλυψε το Κτίριο-σε-Λεκάνη/Basin-Building – το οποίο είχε πλακόστρωτο δάπεδο που θυμίζει τις Μινωικές λεκάνες/ /δεξαμενές-καθαρών/lustral-basins), στην Άλασσα-Παλαιοταβέρνα (το Κτίριο-με-Ξεστή-Λιθοδομή-ΙΙ, με αίθουσα-εστίας (Εικ.5), του οποίου η θεμελίωση είχε τεθεί κατά την “προ-της-ΥΚΙΙC εποχή” (Keswani 2009, 122· Manning *et alii*. 2001: δείγματα χρονολογήθηκαν στην ΥΚΙΙΒ, ΥΚΙΙC. Knapp 2008, 149, 190, 197, 260: ύστερη-ΥΚΙΙC/ΥΚΙΙΙΑ)).

Εικ.5. Άλασσα, Κτίριο-με-Ξεστή-Λιθοδομή-ΙΙ.

Σε παράκτιες πόλεις της ΥΚΙΙΑ, μνημειακά κτίρια με ξεστή λιθοδομή αποτελούν μαρτυρίες ότι αρκετές “ετερογενείς διακριτές ομάδες υψηλής αριστοκρατίας/ελίτ/(εθνοτικές ομάδες:), οι οποίες και ήσαν διαφοροποιημένες χωροταξικά από τις άλλες και δεν εντάχθηκαν ποτέ σε μία ιεραρχία, έκτισαν επί των τάφων ανταγωνιστριών ομάδων υψηλής αριστοκρατίας/ελίτ, – καθώς νέες, χωρίς ισότητα σχέσεις ισχύος καθιερώθηκαν” (Van-Wijngaarden 2002, 160· Steel 2009, 134)¹⁰² – και έδωσαν-μορφή-σε/κατασκεύασαν [κτίρια] ‘αρένες ισχύος’ με μεγάλες εστίες, ξεστή λιθοδομή, θρησκευτικά κέντρα, αγαλματίδια ταύρων,

⁹⁷ * Το πλοίο συνοδεύονταν από δύο εκβέτα/‘eqeta’ τους Μυκηναίους στρατιωτικούς-υποκινητές/στρατολόγους. Οι εκβέτα ήσαν (βλ. το Κεφάλαιο ‘Μυκηναϊκά Ανάκτορα’) χαρακτηριστικό των ανακτορικών ιεραρχιών. Υπαινίσσομαι ότι αυτό οδηγεί επαγωγικά στο ότι το πλοίο ευρίσκεται υπό Μυκηναϊκή στρατιωτική προστασία και ανεχώρησε από μια πόλη-λιμένα από την Αλάσια/[Κύπρο]-ή-το-Λεβάντε όπου οι Μυκηναίοι είχαν/χρησιμοποιούσαν τοπικούς-ηγεμόνες/‘αντιπροσώπους/συμμάχους’ όπως στη Μικρά Ασία. Knapp 2013, 243-244, 360-367, 375-376, 383-384, 428, 440-445, 446.

⁹⁸ Steel 2004 172-173: ΥΚΙΑ/ΥΚΙΙΑ-ΥΚΙΙΒ. [Βλ. υποσημ.6].

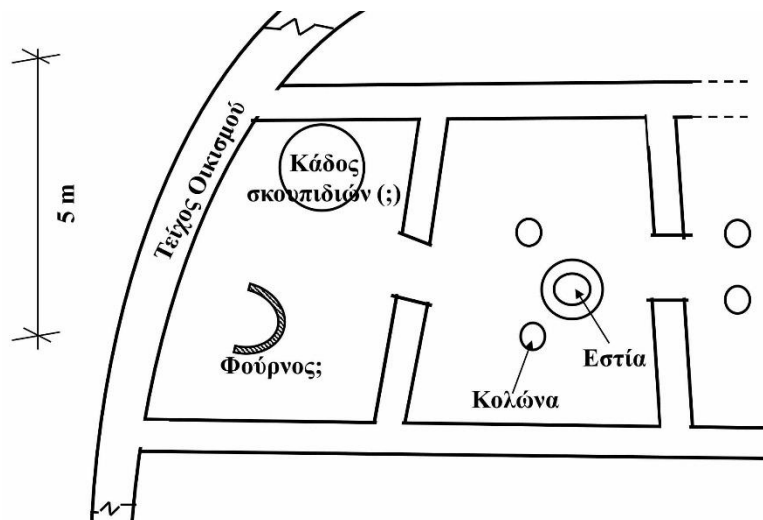
⁹⁹ Crewe 2007, 128, 49, 55, 67: ΥΚΙΙΑ-ΥΚΙΙΒ.

¹⁰⁰ Πέντε θόλοι [θολωτοί τάφοι] της ΥΚΙΙΑ-ΥΚΙΙΒ “που προσομοιάζουν με τους περίφημους θόλους των Μυκηνών, έναν-με-δύο αιώνες πριν από την εικαζόμενη αποίκηση του νησιού” (Steel 2004, 172-173· Knapp 2008, 189, 2013, 383· Karageorghis 1982, 70).

¹⁰¹ Το Κτίριο-με-Ξεστή-Λιθοδομή/Ashlar-Building της ΥΚΙΙΑ2, με Μυκηναϊκούς κρατήρες.

¹⁰² Knapp 2013, 440-5.

κέρατα καθοσιώσεως, δραστηριότητες συμποσίων και τελετουργικές παραστάσεις. “Οι εστίες είναι ο αντιπροσωπευτικός πυρήνας των κατοικιών των Μυκηναίων ηγεμόνων (Εικ.1α, Πύλος, 13ος αιώνας), από την ΜΕ/ΥΕ περίοδο” τουλάχιστον και μετά (Εικ.6¹⁰³, Διμήνι/Ιωλκός, ακόμη παλαιότερα, 3700-3550 π.Χ. (Lawrence 1983, 28: [αποτέλεσμα] ραδιοχρονολόγηση[ς])) (Thaler 2007, 293, 307-10· Wright 2006, 41)).

Εικ.6. Διμήνι/Ιωλκός, ‘κεντρικό κτίριο’.

Εικ.7. Κουκλιά-Παλαίπαφος, Κέρατα Καθοσιώσεως (13ος/12ος αιώνας).

Οι αναπαραστάσεις ταύρων¹⁰⁴ είναι σημάδια μιας θρησκείας/θεότητας του ταύρου, με προέλευση τη λεκάνη του Αιγαίου. Διπλοί πελέκεις και κέρατα καθοσιώσεως (Εικ.7) είχαν φθάσει στην Κύπρο κατά τη διάρκεια των 14ου-13ου αιώνων, πολύ πριν από οποιαδήποτε διαπιστωμένη άφιξη αποικιστών από των Αιγαίο¹⁰⁵.

Η εισαγόμενη Μυκηναϊκή κεραμική της ΥΕΙ-ΥΕΙΙΑ περιόδου [1700/1600-1500/1430 π.Χ.] έβαινε αυξανόμενη από τον ύστερο-16ο αιώνα και μετά (κατά τη διάρκεια της Μυκηναϊκής επέκτασης), αλλά κατά τη διάρκεια των 14ου-13ου αιώνων (ΥΚΙΙΑ2) οι προηγούμενες “σταγόνες” [κεραμικής]

¹⁰³ Βασισμένη στα: Tsountas 2000, Lawrence 1983.

¹⁰⁴ Κεφαλές βοδιών, κέρατα, αγαλματίδια ταύρων, ρυτά σε σχήμα κεφαλής, κέρατα καθοσιώσεως.

¹⁰⁵ Steel 2004, 203-205· Knapp 2013, 463, 446· 2008, 256-8. Cadogan 2005, 319-320: ΥΚΙΙ/ΥΚΙΙΙ.

μετετράπησαν σε “πλημύρα” αγγείων της YEIII A2-III B (Knapp 2008, 253-56· 2013, 421)¹⁰⁶, [αγγεία] τα οποία είναι εμβληματικά της κοινωνικής υπόστασης/στάτους της υψηλής αριστοκρατίας/ελίτ· η έκρηξη αυτή από την YEIII A2/YEIII B [(1400/1370/1360-1300)/(1300-1200) π.Χ.] και μετά, αντανακλά την άνοδο της Αργολίδος, για τη διαχείριση των εξωτερικών υποθέσεων/σχέσεων (Cadogan 2005, 319-320· 1996, 20¹⁰⁷· Steel 2004, 170-171).

Μυκηναϊκά Ανάκτορα

Η ανάδυση των ανακτόρων¹⁰⁸/κρατών-με-συγκεντρωτική-εξουσία της YEIII A-B (1400-1200 π.Χ.) εξελίχθηκε από τους ‘θύλακες/enclaves’, χαρακτηριστικούς της ΜΕ Ελλάδος (2200/2000-1700/1600 π.Χ.), διά της YEI-YEII [1700/1600-1400 π.Χ.]. Οι ‘θύλακες’ ήσαν πολιτικές οντότητες, που ταξινομούνται άριστα ως ‘επικράτειες φυλάρχων’/‘chiefdoms’, όπου βίαια ανταγωνιζόμενοι αρχηγοί/φύλαρχοι ([βλ.] υποσημ. 24) ασκούσαν κληρονομικά μεταβιβαζόμενη εξουσία. Τα κεντρικά κτίριά τους, [των θυλάκων], παρουσιάζουν χαρακτηριστικά που εμφανίσθηκαν πριν από τα αντίστοιχα [χαρακτηριστικά] των υστερότερων ανακτορικών συμπλεγμάτων (τύπου ‘Μέγαρον’)¹⁰⁹. Από αυτήν την – καταφανώς – κοινωνία πολεμιστών, οι Μυκηναίοι πολέμαρχοι/φύλαρχοι μετετράπησαν σε Ηγεμόνες με Ανάκτορα. Οι κοινωνικές αλλαγές σηματοδοτούν την ανάδυση υψηλών αριστοκρατιών/ελίτ, από την MEIII-YEI [η YEI αρχίζει περί το 1700/1600 π.Χ.]· οι εκβέτα/e-qe-ta είναι κατάλοιπο από τις “σπείρες πολεμιστών των υψηλών αριστοκρατιών/ελίτ”, που προηγήθηκαν χρονικά. Η συνέχιση των ηθών που διέθεταν οι “σπείρες πολεμιστών των υψηλών αριστοκρατιών/ελίτ” [και στη μετέπειτα εποχή] υποδηλώνεται από την διατήρηση του κεντρικού μεγάρου (με εστία [Εικόνα 6] και ένα θρόνο Κνωσιακού τύπου), από το οποίο [μέγαρο] ανεδύθησαν/εξελίχθηκαν τα κτιριακά-συμπλέγματα/ ανάκτορα από την YEIII A και μετά, στα πλείστα εκ των σημαντικών κέντρων της YEIII B [δηλ. της περιόδου 1300-1200 π.Χ.] (Shelmerdine 2001, 349-351· French 2005, 177· Voutsaki 2005, 140-141· Galaty/Parkinson 2007, 10· Sherratt 2001, 229).

“Οι Μυκηναίοι ήσαν φιλοπόλεμος, επιθετικός λαός (πρβλ. Palaima 2015b, 22) όπως καθίσταται πασιφανές από τους πολέμαρχους των λακκοειδών-τάφων/shaft-graves”, ([Ταφικός] Κύκλος Α: τελευταία ταφή το 1500(+) π.Χ.), “με μεγάλες συλλογές όπλων γύρω τους, και τις παραστάσεις πολεμιστών σε νωπογραφίες/frescoes. Αυτή η μιλιταριστική/στρατοκρατική εικόνα συμφωνεί πολύ με τα ήθη της κοινωνίας των ηρώων που απεικονίζεται από τον Όμηρο” (πρβλ. το ‘Κατηγορητήριο [του Μαντουβάττα]’/ΑΗΤ3)· “διαφέρει εμφανώς από την”, μετά-το-1400 π.Χ., “έντονα γραφειοκρατική κοινωνία, η οποία απεικονίζεται στις πινακίδες της Γραμμικής Β”. “Η περίτεχνη αμυντική αρχιτεκτονική των ακροπόλεων της Αργολίδος υποδηλώνει αυξανόμενες εντάσεις και ανταγωνισμούς κατά τη διάρκεια της YEIII” [αρχίζει περί το 1400 π.Χ.] “μεταξύ διάφορων ανακτόρων, ειδικά εκείνων που ευρίσκονταν κοντά το ένα στο άλλο” (Bryce 2006, 103· Niemeier 2005, 16, 19: και ο H.W. Catling [το υποστηρίζει] στις δημοσιεύσεις του).

Ένας Τρωικός Πόλεμος του 1400(+) π.Χ. [πριν το 1400] θα μπορούσε να είναι το ‘γενεσιουργό αίτιο’ για τον μετασχηματισμό των κεντρικών κτιρίων των ‘θυλάκων’ σε ανακτορικά-συμπλέγματα με συγκεντρωση της ισχύος σε λιγότερα κέντρα, τα οποία “καταβρόχθησαν τα γειτονικά τους κέντρα/θύλακες από την YEIII A2 και μετά” (Cavanagh 2008, 335· πρβλ. Niemeier 2005, 16) ([YEIII A2:] 1375-1300 π.Χ.), και την μετατροπή των ‘φυλάρχων-πολεμαρχών’, των προηγηθεισών περιόδων, σε Βασιλείς[/Ανακτες]. “Από το 1350/1320 π.Χ. και μετά, τα Μυκηναϊκά ανάκτορα βίωναν μία περίοδο οικονομικής άνθησης, αύξησης του πληθυσμού, αλλά ταυτόχρονα καταστροφών στα ανακτορικά κέντρα χωρίς μαρτυρίες/ευρήματα πλούσιων προσφορών σε τάφους – γεγονότα που υποδηλώνουν μια βαθμιαία κατάπτωση ισχύος και μία βήμα-με-

¹⁰⁶ Bushnell (2012, 198-203): από την YEIII A2 και μετά. Cline 2007, 196, YEIII A1-2: μέγιστο.

¹⁰⁷ ‘Πολιτισμική ασυνέχεια’, που συνδέεται με το ‘κτίσιμο επί πρωιμοτέρων τάφων’, από την YKIC και μετά.

¹⁰⁸ Ορισμός [των ανακτόρων]: Wright 2006, 7· Galaty/Parkinson 2007/1999, 25. Παρ. 3: Χρονολογίες ME-YE.

¹⁰⁹ Μυκήνες: η πρωιμότετη “οικία-του-φυλάρχου/maison-de-chef/Ανάκτορο-I”, [χρονολογείται στην] ΠΕ/ΜΕ [δηλαδή κατά την 3^η χιλιετία π.Χ.].

βήμα πτωχοποίηση της” συντριπτικής πλειοψηφίας της κοινωνίας της “Ελλάδος” (Giannakos 2016, 55-56).

Από την (YEIIIA-)YEIIIB (μετά-το-1300(+)^{π.Χ.}),

“η διανομή του πλούτου έγινε ασύμμετρη, κάτι το οποίο επί πλέον της στρατιωτικής δράσης είναι ένας ακόμη δυναμικός τρόπος”, – αυταρχικός/βίαιος – “για να ασκείται πολιτική επιρροή” (Voutsaki 2001, 203-204, 206· 2005, 199, 135, 137-139)·

“Έλεγχοι για περιορισμό της πολυτέλειας επεβλήθησαν στις υψηλές αριστοκρατίες/ελίτ” ώστε να περιορίσουν την κατανάλωση, τη χλιδή και τη σπατάλη· ανευρέθησαν μαρτυρίες για “ευρέως εξαπλωμένες, εντοπισμένες/σημειακές” [στον χώρο], καταστροφές”, “τις οποίες ακολούθησαν συνεχή (ξανα-)κτισίματα κατά τη διάρκεια της ευημερούσας Ανακτορικής φάσης, με σημάδια συνεχώς αυξανόμενου”, με τη βία επιβαλλόμενου, “συγκεντρωτικού ελέγχου εκπορευόμενου από ένα κέντρο” (Shelton 2012, 145-146· Shelmerdine 2001, 358-362)·

“Τείχη Ακροπόλεων προστέθηκαν, σίγουρα για άμυνα, σε μια εποχή κατά την οποία η ισχύς των Βασιλέων/[Ανάκτων] μπορεί να ευρίσκετο υπό απειλή/απειλές” (Shelmerdine/Bennet 2008, 291· Crowley 2008, 262· Deger-Jalkotzy 2008, 389: λόγω οικονομικών προβλημάτων, υπερπληθυσμός· από την YEIIIB1-και-μετά [1300-1300(-)^{π.Χ.}] καταστροφές. Middleton (2010, 14-17· [βλ. και] Giannakos 2016, 55-56) και Mountjoy (1993, 11-25, 169-176, πρβλ. 129-162): [αναφέρει/αναφέρουν] “μαρτυρίες για μια σειρά σταδιακά αυξανόμενων καταστροφών των κύριων ανακτορικών κέντρων, από το 1400 π.Χ. ([έναρξη της] YEIIIA1) και μετά, μέχρι το 1050/1030 π.Χ.”· επί πλέον βιβλιογραφία στα Giannakos/Γιαννακός 2016*, 316-22 και Giannakos 2012, 203-7).

“Η Μυκηναϊκή κεραμική παραγόταν τοπικά στη Μακεδονία, στην Κύπρο, στη Συρο-Παλαιστίνη”, στην Τροία, “στην Ιταλία, διότι – πιθανά – ο εφοδιασμός με αγαθά είχε διακοπεί πριν από τη κατάρρευση των Μυκηναϊκών ανακτόρων” (Mee 2008, 382), μία “κατάρρευση τραπουλόχαρτων” κατά την YEIIIA2-YEIIIB” (Sherratt 2001, 234), [δηλαδή κατά την περίοδο μετά το 1375 π.Χ.].

Οι Μυκηναϊκές ανακτορικές υψηλές αριστοκρατίες/ελίτ, περί το 1400 π.Χ., είχαν ελέγξει τις διεθνείς εμπορικές οδούς, αποκτώντας πρόσβαση σε πηγές υλικών (πρβλ. Galaty/Parkinson 2007, 10, 8-9· Cline 2007, 199), ‘συνέλεγαν πλούτη’ χωρίς [δική τους] στρατιωτική ανάμειξη ‘πέραν-της-θάλασσας’ – την οποία είχαν αναθέσει στους αντιπροσώπους/συμμάχους τους (πρβλ. Kelder 2010, 29, υποσημ.80-81) –, και έστρεψαν την προσοχή τους στις εσωτερικές υποθέσεις:

Στον συγκεντρωτισμό σε λιγότερα [Ανακτορικά] κέντρα, μέσω συρράξεων (πρβλ. Niemeier 2005, 16), και

Σε επενδύσεις κεφαλαίου, από τα κέρδη του εμπορίου, για παραγωγικά έργα/projects, τα οποία απαιτούσαν προωθημένη τεχνολογία (βλ. Παράρτημα-1) με κινητοποίηση ανθρωπίνων πόρων¹¹⁰, για να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες [που προέκυπταν] από τον αυξανόμενο πληθυσμό, για να μειώσουν τις εσωτερικές αναταραχές (καταστροφές) και για να απωθήσουν μακριά [στον χρόνο] την έκρηξη και την κατάρρευση που αναδύονταν.

Σύνοψη – Συμπεράσματα I

Από τον πρώιμο-16ο αιώνα, μαρτυρείται μια πρώτη μαζική εισροή Μυκηναίων αποίκων στις ακτές του ανατολικού Αιγαίου, οι οποίοι ακολούθησαν και κατέκτησαν βίαια περιοχές πρώην Μινωικών αποικιών, την οποία [μαζική εισροή] ακολούθησε ένα – μετά-το-1400 π.Χ. – δεύτερο αποικιακό κύμα. Στο Λεβάντε/Εγγύς Ανατολή, η Μυκηναϊκή επιρροή διαδέχθηκε την Μινωική από το 1450/1400(-1350) π.Χ..

Η φωνητική της Γραμμικής Β οδηγεί στο επαγωγικό συμπέρασμα ότι ο Ατταρισμός και ο Ακαγκαμούννας αποτελούσαν μεταγραφές [στα Χεττιτικά] των [ονομάτων] *Ατρείδης* και *Αγαμέμνων*

¹¹⁰ “Για μεγάλα δημόσια έργα”, ανασχεδιασμό, συντήρηση, “ή στρατιωτικούς σκοπούς” (Shelton 2012, 145-146· Shelmerdine 2001, 358-362).

αντίστοιχα. Ο Ακαγκαμούνας ήταν (φ)Ἄναξ στην Αχχιγιάβα ενωρίτερα ή/και ταυτόχρονα με τον Τουνταλίγια Ι/ΙΙ (1425-1400/1390 π.Χ.). Ο ισχυρός¹¹¹ Ατταρισσίγια πολέμησε στη Μικρά Ασία εναντίον τοπικών-ηγεμόνων, ενός εκστρατευτικού σώματος του Χάττι στη Λυκία και επίσης, σε μια συμμαχία που συμπεριελάμβανε [και] Λύκιους, έκανε επιδρομές εναντίον της Κύπρου κατά την περίοδο 1450-1430/1425-1400 π.Χ. [ή ακόμη ενωρίτερα βλ. σελ. 9-10]. Επιδρομές μιας ‘Συμμαχίας Λυκίων’ εναντίον της Κύπρου και της Αιγύπτου συνέχιζαν [ακόμη] κατά τη διάρκεια της περιόδου 1384/1360-1360/1336 π.Χ.. Στην Αίγυπτο προ-του-1377/1349 π.Χ., ηγεμόνες μιας ‘Συμμαχίας Κεφτιού-(Ν)Τανάγια/Κρητών-Δαναών’, η οποία [μας] θυμίζει τον συναρχιστράτηγο Ιδομενέα της Κρήτης (υποσημ. 59 παραπάνω), και πρίγκιπες/ελάσσονες-ηγεμόνες των Μελών της Συμμαχίας [αυτής] αποκρούστηκαν/αιχμαλωτίστηκαν από τον Αμενχοτέπ ΙΙΙ· το Ίλιον/Τροία – μετά από ‘εξ-Αχαϊσμό’^{111α} του – ανήκε στη ‘Συμμαχία Κεφτιού-(Ν)Τανάγια’ μετά το 1400 π.Χ., ως εάν φιλο-Αχαιοί ηγεμόνες να βασιλεύαν εκεί¹¹² (μέχρι τον Αλάκσαντου, πρβλ. CTH76 παραπάνω, και Freu/Mazoyer 2008-τομ.3, 106). Προ-του-1360/1336 π.Χ., αντι-Χεττιτικές Συμμαχίες, εκ-των-πραγμάτων/de-facto φιλο-Αχχιγιάβα, οι οποίες συμπεριελάμβαναν την Ασσούβα – συνεπώς και την Τροία – σχηματίζονταν υπό τον Ταρχουντάραντου, στη Μικρά Ασία. Στην πριν και μετά-το-1400 π.Χ. Κύπρο/Αλάσιγια, ανευρέθησαν μαρτυρίες για αρκετές καταστροφές, απώλεια ελέγχου επί κάποιων παράκτιων (ημι-)ανεξάρτητων κέντρων και για μετακίνηση της πρωτεύουσας (“της έδρας του Ραμπισού/Rābišu/γεροντότερου άρχοντα-πόλης”;) από την παράκτια Έγκωμη στην Άλασσα στην ενδοχώρα, για προστασία, ενώ από τον πρώιμο-14ο αιώνα, Μυκηναϊκά χαρακτηριστικά (ξεστή λιθοδομή, εστίες, αγγεία, τέλεση συμποσίων) καταδεικνύουν μια αλλαγή στην ‘υφιστάμενη γεωπολιτική διαμόρφωση’ και εμφάνιση ‘νέων υψηλών αριστοκρατιών/ελίτ’.

Ο Μυκηναίος (φ)Ἄναξ, πρώτος-μεταξύ-ίσων και διαφορετικός από τους Βασιλείς της Μέσης Ανατολής (Giannakos 2016, 60, υποσημ.21), μετά την άλωση της Τροίας (το 1400(+) π.Χ., [στρώμα-καταστροφής] VIIf/g) και – σύμφωνα με την υπόθεση εργασίας μου (Giannakos 2016, 67-70) – την ενθρόνιση της [εσωτερικής] πτέρυγας/φατριάς της Τροίας που ήταν ‘φιλο-(Ν)Τανάγια-Κεφτιού’ (βλ. και υποσημ. 81), συνοδευόμενος από ελάσσονες-ηγεμόνες (όπως απεικονίζεται στο Κομ-ελ-Χετάν) ολοκλήρωσε μέσω επιδρομών, ένα ‘δίκτυο’ προγεφυρωμάτων – το οποίο κυβερνάτο από τους αντιπροσώπους-του/τοπικούς-ηγεμόνες – στο Αιγαίο, στο Λεβάντε/Εγγύς Ανατολή (υποσημ.84), στην Κύπρο (υποσημ.86) και στη Μικρά Ασία [Μιλλαβάντα, Αρζάβα, Χώρα του Ποταμού Σέχα, Τροία (και Λήμνος στο Αιγαίο) κυρίαρχες του Ελλησπόντου, Αντάνγια/ Άδανα(;)] και [έτσι] ήλεγξε τις εμπορικές οδούς. Τα υφιστάμενα έως και σήμερα Τείχη της Τροίας, εξαιρουμένων του (αρχαιότερου) Τμήματος 5 και των (νεώτερων) Πύργων VII, VIIh, (ανα-)κατασκευάστηκαν κατά την περίοδο 1420-1400(-) π.Χ., ενώ το Τείχος από ωμόπλινθους της Κάτω-Πόλης ανακατασκευάστηκε μαζί με το κλείσιμο της Πύλης VIU κατά την περίοδο 1500-1400 π.Χ., κατά την εποχή που και η Οικία των Κιόνων ήταν/παρέμενε ακόμη στρατιωτική εγκατάσταση με οβίδες/βλήματα για την άμυνα να έχουν έλθει στο φως, μαρτυρίες που είναι συμβατές με πολιορκία/πολιορκίες και κατάκτηση. Η Βιλούσα, *συμμετέχουσα στην Αρζάβα*, μακριά από την “πατρική γη/homeland” του Χάττι [Εικ.2], δεν καταγράφεται στα Χεττιτικά αρχεία μετά τον Αμμούνα (1570/1560(-)-1525(+)) μέχρι το 1400(+) π.Χ. (‘Συνθήκη του Αλάκσαντου· Bryce 2005, xv, 103-124· υποσημ.35) *ως εάν και οι δύο (η Βιλούσα και η Αρζάβα) να μην ενέπιπταν στα ενδιαφέροντα και στην ικανότητα για μαζική στρατιωτική δράση του Χάττι*. Το Χάττι προσανατόλισε τα ενδιαφέροντά του και εστίασε τις περιορισμένες δυνατότητές του κυρίως στην “πατρική γη” του (Εικ. 2) και [προς τα] (νοτιο)-ανατολικά (Bryce 2005, 115, 103-6). Ακόμη και ο Τουνταλίγια Ι/ΙΙ υποχωρούσε ενώπιον του Ατταρισσίγια και εξεστράτευσε εναντίον της Αρζάβα μετά τον ‘νόστο’ του Ατταρισσίγια. Ένα εκστρατευτικό σώμα από την “πατρική γη/homeland” των Χετταίων – *οι (Χ)Αλνζώνες* (= ‘αυτοί που

¹¹¹ Ο Τουνταλίγια οπισθοχωρούσε για να τον αποφύγει [τον Ατταρισσίγια/Ατρείδη] και όρισε έναν “ανάρτη/παρτιζάνο” ηγεμόνα [από τους υποτελείς του] εναντίον της ζώνης ελέγχου του Ατταρισσίγια.

^{111α} Σε αναλογία προς τα: ‘εκ-Μυκηναϊσμός’ και ‘εκ-Μινωισμός’.

¹¹² Υπάρχουν διαφορετικές γνώμες για τις χρονολογίες των Φαραώ. Υπάρχει επίσης διαμάχη για τις ‘Υψηλές’ και τις ‘Χαμηλές’ χρονολογίες. Έχω δημοσιεύσει στο Giannakos 2013 τις χρονολογίες από τους Kitchen, Redford, Shaw και Gardiner· όταν δίδω π.χ. 1300/1290 για την αρχή μιας βασιλείας είναι η μέγιστη και η ελάχιστη χρονολογία από αυτούς τους τέσσερις επιστήμονες. Βλ. παρακάτω Παράρτημα 2.

περιζώνονται από τον (Χ)Άλφ’ [=Μαρασσαντίγια στα Χεττιτικά] και που θυμίζουν το εκστρατευτικό σώμα του Κισναπίλι από την (Χ)Αλύβη, την γενέθλια γη του αργύρου σημαίνει το Χάττι [και τη Χατούσα] (Giannakos 2016, 63-5) – συναριθμείται μεταξύ των συμμάχων της Τροίας. Η *Ιλιάδα* δεν αποδίδει στους (Χ)Αλιζώνες μεγαλύτερη βαρύτητα από ό,τι σε άλλους συμμάχους, εικόνα συμβατή με τη στάση του Χάττι προς τη Δύση μόνον σε εκείνην την εποχή και όχι αργότερα. Η κατάκτηση της Τροίας, μετά από μία ορατή σε όλους ‘υπερπόντια εκστρατεία όλων των Αχαιών’, πέρασε στη συλλογική μνήμη και οι βάρδοι τραγουδούσαν αυτό το ένδοξο επίτευγμα των ηρωικών προγόνων.

Ογδόντα έτη μετά το 1400 π.Χ., η Ελλάδα είχε εξασθενήσει:

Οι Χετταίοι άρπαξαν τη Μιλλαβάντα (1318/1316 π.Χ.) χωρίς καμία αντίδραση από την Αχχιγιάβα, η οποία παραλείφθηκε ‘ηχηρά’ στη Συνθήκη του Αλάκσαντου [1280 π.Χ.(;)].

Η (Ν)Τανάγια εξαφανίστηκε από τα Αιγυπτιακά γραπτά κείμενα μετά-το-1351/1327 π.Χ..

Το θαλάσσιο εμπόριο πέρασε στα χέρια των διαμενόντων στην μετά-το-1340/1315 π.Χ. Κύπρο¹¹³.

Μετά-το-1300(+) π.Χ. [δηλαδή πριν-από-το-1300 και μετά], εμφανίστηκαν οικονομικά προβλήματα, έλεγχοι και περιορισμοί των εξόδων, απειλές που οδήγησαν σε οχυρώσεις ακροπόλεων, “ευρέως εξαπλωμένες, εντοπισμένες/σημειακές [στον χώρο], καταστροφές – κατά τη διάρκεια της ευημερούσας Ανακτορικής φάσης –” και έλαβε χώρα μία “κατάρρευση τραπουλόχαρτων” των Ανακτορικών κέντρων “κατά την ΥΕΙΙΑ2-ΥΕΙΙΒ” [από το 1375 π.Χ. και μετά].

Ο Μυκηναίος (F)Άναξ δεν εξεστράτευε ούτε καν επισκεπτόταν την Μικρά Ασία· πολύ περισσότερο, μετά το 1200 π.Χ., δεν θα μπορούσε να επιβληθεί ως επί κεφαλής μιας ιεραρχίας· μόνον ‘ορδές από περιπλανώμενους άρπαγες’ καταγράφονται στα γραπτά κείμενα τότε.

Μετά-το-1267(+)/1265(+) π.Χ., μακροχρόνιες ενδο-δυναστικές συγκρούσεις και εσωστρέφεια καθόρισαν την εξωτερική πολιτική του Χάττι, π.χ. να “κολακεύει” την Αχχιγιάβα ([που ήταν] ανίκανη να ‘εκστρατεύσει υπέρ του’ Ουρί-Τεσσούμπ). Αποκλειστικά και μόνον “πράκτορες-αντιπρόσωποι” της Αχχιγιάβα, Μέλη των ηγεμονευουσών υψηλών αριστοκρατιών/ελίτ της δυτικής Μικράς Ασίας, “που βασίζονταν” στην μακροχρόνια ‘εκλεκτική τους συγγένεια’ με την Αχχιγιάβα, δρούσαν αντι-Χεττιτικά εμπλέκοντας και την (υποβαθμισμένη) Τροία.

Η αρχαία Γραμματεία αντηχεί:

‘Ο *Ατρείδης Αγαμέμνων*’, (F)Άναξ των (“πολυχρύσων”) Μυκηνών, με πολλούς ελάσσονες-ηγεμόνες, εξεστράτευσε προσωπικά εναντίον μιας ‘ισχυρής Τροίας’ (“που είχε αποστατήσει από το Χάττι”, από τον Αμμούνα μέχρι τον Σουπιλουλιούμα (Κουκκούνι) [1570/1560(-)-1350(-)]) και των συμμάχων της¹¹⁴ (‘Συνομοσπονδία της Ασσούβα’), μια εικόνα [που είναι] επίσης συμβατή με την Ελλάδα της περιόδου 1500(+)-1400(+) π.Χ.¹¹⁵ αλλά όχι μετά-το-1400 π.Χ.·

Και οι δύο *Ατρείδες* [Αγαμέμνων και Μενέλαος] επισκέφθηκαν/έκαναν επιδρομές στην Κύπρο, στο Λεβάντε/Εγγύς Ανατολή και στην Αίγυπτο (στην τελευταία και ο Οδυσσέας) (Giannakos 2016 59)·

Εσωτερικές συγκρούσεις (όπως στην πρώιμη-ΥΕΙΙΑ, όπου λίγοι φύλαρχοι-πολέμαρχοι εξελίχθηκαν σε Βασιλείς Ανακτόρων, “καταβροχθίζοντας γειτονικά κράτη”)

‘Ογδόντα έτη’ μετά τον Τρωικό Πόλεμο, επικράτησε εκτεταμένη αναταραχή/ξέσηκωμός.

Ένας Τρωικός Πόλεμος περί το 1400(+) π.Χ., με άλωση της Τροίας, είναι πλήρως συμβατός με τις αρχαιολογικές μαρτυρίες και ταιριάζει με έναν ελάχιστο πιθανό ιστορικό πυρήνα στις Αρχαίες πηγές¹¹⁶.

¹¹³ Sherratt 2001, 235, τέλος-της-ΥΕΙΙΒ: οι εμπορικές οδοί μετατοπίστηκαν βορειότερα.

¹¹⁴ Ο Αχιλλεύς έκανε επιδρομές εναντίον της Τευθρανίας, της Μυσίας, της Κιλικίας, της Πηδάσου.

¹¹⁵ Πολλοί φύλαρχοι/πολέμαρχοι. Voutsaki (2001, 204· 2005, 135-138), Μυκήνες: “αυξήθηκε η σπουδαιότητά τους· στρατιωτικά επιτεύγματα, προκλητική κατανάλωση, κραυγαλέα επιδεικτικές προκλητικές προσφορές (σε τάφους)”.

¹¹⁶ [Βλ.] Υποσημ.13.

Συμπεράσματα II: Επανεκτίμηση της παραδοσιακής χρονολόγησης της άλωσης της Τροίας

Αλλ' όμως υπάρχουν παραδοσιακές χρονολογήσεις για μια υστερότερη χρονολογία της Άλωσης της Τροίας (Τροία VII/VIIa ή VIIh)· *είναι τα υποστηρικτικά τους επιχειρήματα συμβατά με τις αρχαιολογικές μαρτυρίες και τα ιστορικά γραπτά κείμενα;*

Το στρώμα καταστροφής VII/VIIa αρχικά χρονολογήθηκε από τον Blegen (1963, 160-161, 163) το “1260 ή ακόμη πιο πριν” ή το 1250¹¹⁷ ή το 1240 π.Χ.¹¹⁸. Ο Blegen (σελ.153, 161-163) θεωρούσε το στρώμα VII/VIIa ως την ‘Τροία του Πριάμου’ “που έχει σχεδόν πλήρως καταστραφεί από φωτιά· μερικά κρανία, οστά, σιαγόνες και ένας σκελετός ανευρέθησαν· μάχες και σκοτωμοί πρέπει να συνόδευσαν την καταστροφή VIIa” ενώ πριν από αυτήν, “επικράτησε συνωστισμός στην πόλη, για να προσφερθεί καταφύγιο εντός των οχυρωματικών τειχών, και υπήρξε εγκατάσταση αναρίθμητων μεγάλης χωρητικότητας αποθηκευτικών πύθων σε σχεδόν κάθε οικία για προμήθειες και τρόφιμα σε κατάστασης έκτακτης ανάγκης. Τι άλλο θα μπορούσε να σημαίνει αυτό εκτός από μία πολιορκία λόγω επιδρομής εχθρικών δυνάμεων;”. Όμως, ο Korfmann (2004, 16· επίσης οι Latacz (2004, 31), Mountjoy¹¹⁹ (1999b, 301)) επαναχρονολόγησε στο 1190/1180 π.Χ. αυτό το στρώμα της καταστροφής, έτσι ο Korfmann (1986, 25-26) δεν το θεωρούσε ως την ‘Τροία του Πριάμου’, ενώ η Mountjoy (ό.π.) υποστήριζε ότι “μπορεί να ήταν έργο των ονομαζόμενων Λαών της Θάλασσας¹²⁰” και όχι ενός τακτικού στρατού. Προφανώς, αφού τα Μυκηναϊκά Ανάκτορα είχαν κατά συντριπτική πλειοψηφία καταρρεύσει, οι Μυκηναίοι δεν θα μπορούσαν να εκστρατεύσουν υπερπόντια, υπακούοντας σε μια ιεραρχία με αρχιστράτηγο (τον Βασιλιά των Μυκηνών), τους Βασιλείς της Πύλου και της Κνωσού δεύτερους-στην-ιεραρχία, τρίτο ιεραρχικό επίπεδο έξη-συν-έναν/επτά Βασιλείς (Hom. Il. 2:402-409) και τέταρτο επίπεδο πολυάριθμους ελάσσονες-ηγεμόνες *ποιος θα είχε υπακούσει σε μια ιεραρχία ‘Βασιλέων χωρίς Ανάκτορα’*; Επί πλέον, (α) η Εύβοια δεν ήταν πλέον ανεξάρτητη (κατά τη χρονολογία αυτής της καταστροφής και πιθανά και κατά τη χρονολογία της VIIh), όπως διηγείται η *Ιλιάδα*, αλλά είχε υποταγεί στις Θήβες από το 1300(+) π.Χ., και (β) “η Κνωσός έπαυσε να έχει λειτουργικό Ανάκτορο και δεν υφίστατο πλέον Βασιλιάς/ῚΑναξ στην Κνωσό μετά το 1375 π.Χ.” (Porpham (1970, 85): χρονολογία καταστροφής μεταξύ 1400-1375 π.Χ.: πρβλ. Driessen/Langohr 2007, 179-180: η νέα γενεά αρχαιολόγων αποδέχεται τη χρονολογία του Porpham, π.χ. Χατζάκη) ή το αργότερο από την ΥΜΙΙΑ2 (1375-1300 π.Χ.) και μετά, όταν [πλέον] “το κέντρο-εξουσίας στην Κρήτη μεταφέρθηκε στην Κυδωνία/Χανιά” (που δεν αναφέρεται καθόλου στην *Ιλιάδα*)· συνεπώς, δεν ήταν δυνατό ο Βασιλιάς/ῚΑναξ της Κνωσού να είναι ‘δεύτερος-στην-ιεραρχία’ σε μια Τρωική εκστρατεία, όσον αφορά και τα δύο στρώματα-[καταστροφής] VII/VIIa και VIIh (Giannakos 2015, 753, υποσημ.32· 2012, 161-162, υποσημ.718, 720· και τα δύο με [πρόσθετες] βιβλιογραφικές αναφορές επίσης).

Το στρώμα καταστροφής VIIh χρονολογήθηκε από τον Blegen – αρχικά – το 1275 π.Χ.¹²¹ αλλά δέκα χρόνια αργότερα στο 1300 π.Χ. (Blegen 1963, 142). Ο Blegen απέδωσε αυτήν την καταστροφή σε σεισμό (1963, σελ.144, 160)¹²² και όχι σε εχθρική δράση (ο Korfmann συμφώνησε για το 1300 π.Χ. και τον σεισμό· οι Latacz και Mountjoy επίσης). Ο Bryce (2005, 365· οι Nylander, Schachermeyer επίσης¹²³) θεωρεί αυτό το

¹¹⁷ Page (1959, 73): “τόρα αποδόθηκε από τον Blegen σε ένα έτος κοντά, ή τουλάχιστον όχι πολύ μετά, το μέσον του 13ου αιώνα”.

¹¹⁸ Mountjoy 1999b, 297: χρονολόγηση του Blegen (προφανώς στο *Troy III*, πρβλ. υποσημ.121 παρακάτω).

¹¹⁹ Μετά την έρευνα και ανάλυσή της, της Μυκηναϊκής κεραμικής που ήλθε στο φως στην Τροία VI.

¹²⁰ “Περιπλανώμενοι άρπαγες/Marauders” παραπάνω· υποσημ. 75. “Περιπλανώμενοι άρπαγες” διότι (πρβλ. Finné/Stocker *et alii* (2017, 10, 1, 2)): “τοπικές συνθήκες ξηρότερες συνεισέφεραν στην πτώση” των Ανακτόρων· “μέρος της διαδικασίας αποσταθεροποίησης που συνέβαλε στην ανικανότητα των ανακτορικών διοικήσεων να ξαναφτιάξουν τις κοινωνικές ιεραρχίες μετά τις καταστροφές των Ανακτόρων, και κατόπιν τούτου “οι σύνθετες μορφές πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης” επίσης “εξαφανίσθηκαν”. [Βλ.] και Μυλωνά (Mylonas 1964, 356-357) που παραθέτει τον Desborough, ενώ στο άρθρο του συνοψίζει τη δημόσια συζήτηση (μέχρι το 1964) για τη χρονολόγηση του Τρωικού Πολέμου.

¹²¹ Mountjoy (1999a, 256, 290, υποσημ.15): στο Blegen 1953, “*Troy III-The Sixth Settlement*”, σελ.18, 20.

¹²² Πρβλ. Mylonas 1964, 359, υποσημ.17.

¹²³ Mylonas 1964, 353· Mountjoy 1999b, 255.

^{123a} Κάτι που, όπως αναλύθηκε παραπάνω, επίσης δεν ισχύει, αφού η (ανα-)κατασκευή τους χρονολογείται μεταξύ 1420 και 1400(-) π.Χ. (βλ. κεφάλαιο “Τροία”).

στρώμα ως την ‘Ομηρική Τροία’ λόγω “των επιβλητικών Πύργων” [αυτής της εποχής]^{123α}, [δηλαδή υποστηρίζει ότι πρόκειται για] μια άλωση που ακολούθησε πιθανά την καταστροφή των οχυρώσεων από ένα σεισμό, μη λαμβάνοντας όμως υπ’ όψη ότι “στα ερείπια δεν ανευρέθη κανένα ίχνος ανθρωπίνου θύματος. Οι κάτοικοι διέφυγαν ζωντανοί αν όχι και με όλα τους τα υπάρχοντα. Ίσως ήταν ένας από εκείνους τους πολύ δυνατούς σεισμούς που προειδοποιούν με προκαταρκτικές δονήσεις. *Πυρπολήσεις και σκοτωμοί*, που συνήθως συνόδευαν την άλωση και τη λεηλασία μιας πόλης φαίνεται να λείπουν εδώ” (Blegen 1963, 144-147). Επί πλέον, περί το 1299/1284/1275 π.Χ. ο Μουβαττάλλι ΙΙ “είχε φέρει μαζί του στη Μάχη του Καντές/Kadesh” – στη μακρινή (για την Τροία) Συρία – τις στρατιωτικές δυνάμεις “της Τροίας και όλων των Μελών της Συνομοσπονδίας της Ασσούβα”, που “αντιστοιχούσε εντυπωσιακά ως προς τη σύνθεση και την γεωγραφική έκταση με την Τρωική Συνομοσπονδία της Ιλιάδος”. “εάν το ιστόρημα του Τρωικού Πολέμου και η λεηλασία της Τροίας είχαν λάβει χώρα περί το 1300 π.Χ., τότε θα ήταν αδύνατον για τους Τρώες/Δαρδάνους και όλους τους συμμάχους τους”, *κατά μήκος των παράκτιων περιοχών της Μικράς Ασίας από την Τροία έως τη Λυκία και ακόμη μακρύτερα μέχρι τις Πύλες της Κιλικίας* (βλ. παραπάνω Εικ.2), να αφήσουν τη Μικρά Ασία και “να συμμετάσχουν σε αυτήν τη μάχη, μετά από μία περίοδο ενός έως δεκαπέντε και είκοσι-έξι χρόνια αργότερα (από μια λεηλασία της Τροίας) και η νικήτρια”, *συνεπώς μη-εξασθενημένη*, “*Αχχιγιάβα* δεν θα είχε παραληφθεί από τη Συνθήκη του Αλάκσαντου” (Giannakos 2016, 66-67: με λεπτομερή περιγραφή των τοπωνυμίων στη Μάχη του Καντές). Επί πλέον, και ένας μεγάλος αριθμός πρόσθετων γραπτών (ιστορικών) μαρτυριών – οι οποίες παρουσιάστηκαν παραπάνω – αντικρούει την [υποτιθέμενη] ικανότητα των Μυκηναίων για υπερπόντια στρατιωτική δράση, ήδη από το 1300(+) π.Χ. και μετά¹²⁴.

Μερικοί ερευνητές, προσπαθώντας να εκτιμήσουν το επίπεδο καταστροφής του Τρωικού Πολέμου, επέστρεψαν στις προταθείσες – κατά το παρελθόν – χρονολογίες από τον Blegen, 1280/1275 π.Χ. για το στρώμα-καταστροφής VIh και 1260/1250 π.Χ. (ή πιο πριν) μέχρι το 1240(-) π.Χ. (η τελευταία είναι και του Ηροδότου) για το στρώμα VIIi/VIIa. Αλλά, ακόμη και σ’ αυτές τις αμφισβητήσιμες χρονολογήσεις*, εκτός από τα επιχειρήματα που τις αντικρούουν για τα στρώματα-καταστροφής VIh και VIIi/VIIa – τα οποία παρουσιάστηκαν στις δύο προηγούμενες παραγράφους και είναι εφαρμόσιμα και εδώ –, υπάρχουν επίσης πρόσθετα επιχειρήματα που τις αποκρούουν [τις χρονολογήσεις]:

Περί το 1280 π.Χ., ο Μουβαττάλλι ΙΙ –“για να: ασφαλίσει τα δυτικά σύνορα του Χάττι, να συγκεντρώσει τις δυνάμεις/πόρους του για την επικείμενη τελική αναμέτρηση με την Αίγυπτο στο Καντές [της Συρίας] και να μεταφέρει απρόσκοπτα την πρωτεύουσά του από τη Χαττούσα στην μακρινή Ταρχουντάσσα” (Kelder 2010, 27, υποσημ. 74· Bryce 2005, 221-245· 1989, 301-302· ΑΗΤ4, 121) – υπέγραψε ένα *επίσημο διπλωματικό κείμενο*, τη ‘Συνθήκη του Αλάκσαντου’. Στη ‘Συνθήκη’ αυτήν, η οποία αποτελεί ένα *αξιόπιστο ιστορικό γραπτό κείμενο*, ο Μουβαττάλλι ΙΙ “παρέλειψε την *Αχχιγιάβα*, η οποία είχε δαμασθεί” (Bryce 1989, 302· 2005, 224· Kelder 2010, 27), από τουλάχιστον το 1320/1316 π.Χ. και μετά [πρβλ. Σουπιλουλιούμα, Κουκκούνι, ΑΗΤ20 παραπάνω], όταν μετά την κατάκτηση της Μιλλαβάντα – του προγεφυρώματος της *Αχχιγιάβα* στη Μικρά Ασία – από τον Μουρσίλι ΙΙ, η *Αχχιγιάβα* (εξασθενημένη) δεν ήταν ικανή να “αντιδράσει στρατιωτικά” (βλ. υποσημ. 41 παραπάνω)· αυτό επαληθεύεται και από τα Αιγυπτιακά γραπτά κείμενα, όπου η (Ν)/Τανάγια έχει επίσης εξαφανισθεί από το 1351/1327 π.Χ. και μετά.

Η εκστρατεία στο Καντές του Μουβαττάλλι [ΙΙ] και των συμμάχων του από τη Μικρά Ασία – περί το 1299/1284/1275BC με *επικρατέστερη χρονολογία το 1275 π.Χ.*, [εξεταζόμενη] συμπληρωματικά προς τη ‘Συνθήκη του Αλάκσαντου’ και τις υπόλοιπες αρχαιολογικές μαρτυρίες – οδηγεί στο επαγωγικό συμπέρασμα ότι κανένας κίνδυνος από οιεσδήποτε μαζικές στρατιωτικές δυνάμεις της

¹²⁴ Βλ. περίληψη στη σελ.23, (της Ελληνικής Μετάφρασης του άρθρου) στο Κεφάλαιο ‘Τροία’ παραπάνω.

* Οι ημερομηνίες που προτάθηκαν (αργότερα το 1963) από τον Blegen ήσαν τελικά το 1300 και το 1260/1240 ενώ τώρα το 1300 και το 1190/1180 [π.Χ.] είναι πλέον οι αποδεκτές [ημερομηνίες] από τους τελευταίους ανασκαφείς και ερευνητές της Τροίας (π.χ. Korfman, Latacz, Mountjoy). Μερικοί ερευνητές προσπαθώντας να ταιριάξουν με το ζόρι ένα στρώμα καταστροφής [της Τροίας] με τον Τρωικό Πόλεμο, επιστρέφουν σε χρονολογήσεις που έχουν εγκαταλειφθεί σήμερα· παρ’ όλα αυτά, εξετάζω [εδώ και] αυτές τις εγκαταλειφθείσες -πλέον- ημερομηνίες.

Αρχιγιάβα δεν αναμένονταν επί ξηράς στην Μικρά Ασία (με μόνη εξαίρεση τις τοπικές δυνάμεις της Αρχαίας (Πιγιαμαραντού, συν κάποιες – πιθανά – ναυτικές δυνάμεις των Αρχαίων στο βόρειο Αιγαίο, αλλά όχι επί ξηράς¹²⁵). Ο Μουβαττάλλι ΙΙ είχε ήδη εκχωρήσει την Μιλλαβάντα στην Αρχιγιάβα ως αντάλλαγμα, κάποια στιγμή πριν από την εκστρατεία του (βλ. επίσης παρακάτω), για να κρατήσει ήρεμο τον Βασιλιά της Αρχιγιάβα.

Περί τα επτά-έως-δέκα χρόνια αργότερα, κατά τη βασιλεία του Χαττούσι ΙΙΙ (1267/1265-1240/1237 π.Χ.), παρά το ότι ο Βασιλιάς της Αρχιγιάβα υποκινούσε διαρκώς τους τοπικούς ηγεμόνες σε αντι-Χεττιτικές δραστηριότητες, η Αρχιγιάβα παρέμενε ακόμη εξασθενημένη και δεν ήταν ικανή να ικανοποιήσει το αίτημα για αντι-Χεττιτική στρατιωτική υποστήριξη των Αρχαίων προς τον εκθρονισμένο, από τον Χαττούσι ΙΙΙ, Ουρί-Τεσούμπ/Μουρσίλι ΙΙΙ (1272/1270-1267/1265 π.Χ.) (Beckman/Bryce/Cline 2011, σελ.166: περί του αιτήματος του Ουρί-Τεσούμπ· οι προσπάθειες του Ουρί-Τεσούμπ να ανακτήσει τον θρόνο του διήρκεσαν για περισσότερο από 30 χρόνια).

“Εμείς οι αδελφοί”, “αδελφέ μου” (ΑΗΤ 4, *passim*/σε όλην την έκταση του κειμένου) και ο “σε μεγάλο βαθμό συμβιβαστικός τόνος” (βλ. Beckman/Bryce/Cline 2011, 120), που χρησιμοποιήθηκε από τον Χαττούσι, εξυπηρετούσε τον “κύριο σκοπό του να κερδίσει τη συνεργασία [του Βασιλιά] της Αρχιγιάβα στο να κάμψει/σταματήσει τις μελλοντικές δραστηριότητες του Πιγιαμαραντού”, τις μόνες καταγεγραμμένες αντι-Χεττιτικές στρατιωτικές δραστηριότητες **στην ξηρά/στο έδαφος** της δυτικής Μικράς Ασίας, στα ιστορικά Χεττιτικά αρχεία από το 1300(+) π.Χ. και μετά. Ο Χαττούσι, υπό πίεση λόγω ενδο-δυναστικής αμφισβήτησης και διεθνώς περικυκλωμένος, έκανε “γαμπρούς από αδελφές και κόρες” όχι μόνον τους ίδιους με αυτόν Βασιλείς των άλλων τεσσάρων Μεγάλων Βασιλείων¹²⁶ (τον Φαραώ Ραμσή ΙΙ και τον Βασιλιά της Βαβυλώνας), αλλά και τους *υποτελείς-του-ηγεμόνες: τους περιοδικούς (βασιλιάς του Αμορρού) όπως και τους μόνιμους (όπως ο βασιλιάς της Ίσουβα): η κατάσταση αυτή επιδεινώθηκε κατά τη βασιλεία του γιού του Τουνταλίγια ΙV, ο οποίος απευθυνόταν [με την προσφώνηση] “αδελφέ μου”* ακόμη και προς τον υποτελή-του-ηγεμόνα Ταρκασνάβα (χωρίς κανένα δυναστικό γάμο) (πρβλ. Hoffner 2009, 316). Αυτή η κατάσταση ενίσχυε, εικονικά, την εικόνα του Βασιλιά της Αρχιγιάβα: ήταν [ο Βασιλιάς της Αρχιγιάβα] και συγγενής της πριγκίπισσας Χέντι από την Αρχιγιάβα(;), γιαγιάς του Χαττούσι, συνεπώς, θεός/2ος-εξάδελφος του Χαττούσι; Επί πλέον, οι φράσεις του Χαττούσι – “εάν έγραφα οτιδήποτε προσβλητικό, δεν ήταν εσκεμμένο/με-πρόθεση, σε μία νομική διαφωνία, για την οποία θα πρέπει να ‘διακηρύξουμε επίσημα’¹²⁷ πως αυτή θα επιλυθεί· [Στείλε/Γράψε αυτό] σ’ αυτόν/(Πιγιαμαραντού¹²⁸)” και “έδρασε επιθετικά”/ “χρησιμοποίησες δύναμη” – υποδηλώνουν *το πολύ* μόνον έμμεση/ες στρατιωτική/ές σύγκρουση/συγκρούσεις μεταξύ Χάττι-Αρχιγιάβα: η Αρχιγιάβα δεν έχει καταγραφεί να στέλνει ή να διατηρεί δυνάμεις Αρχαίων **στο έδαφος** της Μικράς Ασίας, αλλά αντιπροσωπευόταν σε στρατιωτικές επιχειρήσεις από τον Πιγιαμαραντού, [αρχίζοντας χρονικά] από (τουλάχιστον) τη βασιλεία του Μουβαττάλλι ΙΙ μέχρι του Χαττούσι ΙΙΙ ή ακόμη και τη βασιλεία του Τουνταλίγια ΙV.

Όμως, αφού ο Ταβαγκαλάβα/E-te-fo-kle-fes/Έτεοκλής – αδελφός¹²⁹ του Βασιλιά της Αρχιγιάβα – καταγράφεται ότι επισκεπτόταν την Μικρά Ασία, θα μπορούσε να εγερθεί ένα ερώτημα: *ηγείτο [ο Ταβαγκαλάβα] στρατιωτικών δυνάμεων των Αρχαίων στη Μικρά Ασία ή όχι;*

¹²⁵ Βλ. ‘Επιστολή Ταβαγκαλάβα’, CTH191, κ.λπ., παραπάνω. “Η Αρχιγιάβα ήταν ένα μικρό βασίλειο του Ελληνικού κόσμου της Ύστερης Εποχής του Χαλκού, αλλά ένα του οποίου η επικράτεια περιελάμβανε νησιά στα ανοικτά των ακτών της ηπειρωτικής ενδοχώρας της Μικράς Ασίας και μία κύρια βάση επί της ηπειρωτικής [αυτής] ενδοχώρας” (Beckman/Bryce/Cline 2011, σελ.122), αλλά αυτή η βάση (Μιλλαβάντα) εκυβερνάτο από τοπικούς ηγεμόνες, αντιπροσώπους της Αρχιγιάβα (π.χ. τον Άττα της Μιλλαβάντα).

¹²⁶ Ασσυρία, Βαβυλώνα, Αίγυπτος, Μιτάννι (Bryce 2003b, 11-41). [Σημείωση συγγραφέα στην ελληνική μετάφραση: Το Βασίλειο του Μιτάννι (Μηδάννι;) τοποθετείται στις σημερινές περιοχές της νοτιοανατολικής Μικράς Ασίας, της Συρίας, του Ιράκ και του Ιράν].

¹²⁷ <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/set-down>: ‘set down’=‘to state officially how something should be done’/‘διακηρύσσω επίσημα πως κάτι θα πρέπει να γίνει’ (Macmillan Dictionary: British).

¹²⁸ Ο Χαττούσι ζητά ‘διπλωματικά’ από τον Βασιλιά της Αρχιγιάβα να διατάξει [ο τελευταίος] τον Πιγιαμαραντού να σταματήσει τις στρατιωτικές του δραστηριότητες.

¹²⁹ Heinhold-Krahmer: “Ο προηγούμενος Βασιλιάς της Αρχιγιάβα” (Hoffner 2009, 389, note260).

Η αναφορά του Χαττούσιλι σε “εχθρότητα μεταξύ αυτού και του Βασιλιά της Αχχιγιάβα για τη Βιλούσα” θα μπορούσε να αναφέρεται σε έναν ‘Τρωικό Πόλεμο’ (Bryce 2003b, 207-208). Όσον αφορά τα μεταδιδόμενα από τις πηγές, η αρχαία Ελληνική Γραμματεία δεν διетήρησε καμία μνήμη ενός Πολέμου για το Ἰλιον με κύριους αντιπάλους τους Αχαιοούς και τους Χετταίους, αλλά μόνον [πολεμικών επιχειρήσεων] των Αχαιών εναντίον μιας ισχυρής Τροίας υποστηριζόμενης από μια ανεξάρτητη συμμαχία, όπως η *αντι-Χεττιτική* ‘Συνομοσπονδία της Ασσούβα’, τα Μέλη της οποίας, μετά το 1350 π.Χ., μετατρέπονταν το ένα-μετά-το-άλλο σε υποτελή-κράτη του Χάττι· και γι’ αυτήν την μετατροπή των Πολιτειών της δυτικής Μικράς Ασίας σε υποτελείς [των Χετταίων] καμία επίσης μνήμη δεν διατηρήθηκε. Η “εχθρότητα” (περί το 1280 π.Χ.) πιθανά υποδηλώνει μια “έμμεση δράση του Βασιλιά της Αχχιγιάβα διά των αντιπροσώπων-του/τοπικών-ηγεμόνων (Πιγιαμαραντού)” (βλ. παραπάνω [Κεφάλαιο] Χεττιτικά γραπτά κείμενα) και, *σίγουρα, όχι μια μαζική εκστρατεία των δυνάμεων των Αχαιών*¹³⁰. επέτυχε ο Πιγιαμαραντού να αποκτήσει προσωρινά τον έλεγχο της Βιλούσα [βλ. υποσημ. 136 παρακάτω], καθιστώντας την τμήμα της ζώνης-επιρροής της Αχχιγιάβα; Ο Μουβαττάλλι ΙΙ – καθώς προετοιμαζόταν για το Καντές – είχε ήδη οδηγηθεί στην εκχώρηση της Μιλλαβάντα για να “ικανοποιήσει τον Βασιλιά της Αχχιγιάβα” και να εμποδίσει τις αναμενόμενες έμμεσες αντιδράσεις του (βλ. υποσημ. 137 παρακάτω), τις οποίες ο Μουβαττάλλι δεν απέφυγε· αυτή ήταν η εποχή όταν ο “‘νεαρός’ Χαττούσιλι ασκούσε σημαντική εξουσία στη Χαττούσα” (Bryce 2005, 232-233· Beckman/Bryce/Cline 2011, 121-122).

Αλλά τι συμβαίνει με τον Ταβαγκαλάβα, ο οποίος αναφέρεται μόνον στις §1, 5, 8 της ‘Επιστολής Ταβαγκαλάβα’;

“Καθώς οι άνδρες της Λούκκα ειδοποίησαν τον Ταβαγκαλάβα, έτσι αυτός ήλθε σε αυτές τις Χώρες. Αυτοί παρομοίως με ειδοποίησαν (τον Χαττούσιλι ΙΙΙ), ούτως ώστε (και) Εγώ κατέβηκα σ’ αυτές τις Χώρες. Όταν έφθασα στην κόμη Σάλλαπα/Šallapa, αυτός” δεν ήταν παρών (§1)· κατά το παρελθόν, “σε πρωιμότερες ερμηνείες είχαν θεωρήσει ότι ‘αυτός’ (= Ταβαγκαλάβα)” (δεν ήταν παρών), κάτι που θα μπορούσε να οδηγήσει επαγωγικά – με μία πολύ αυθαίρετη επαγωγή βασισμένη προφανώς στη φράση “αυτός ήλθε” – ότι θα ήταν δυνατόν αυτός να είχε ηγηθεί στρατιωτικών δυνάμεων στις Χώρες-Λούκκα. Όμως, “οι πιο τελευταίες ερμηνείες αποδίδουν το ‘αυτός’ (=Πιγιαμαραντού όχι ο Ταβαγκαλάβα)”· κάτι το οποίο θα μπορούσε να υποδηλώνει ότι ο Ταβαγκαλάβα δεν ήταν ο στρατιωτικός αρχηγός/επί-κεφαλής (Hoffner 2009, 302, 389 υποσημ.262· Beckman/Bryce/Cline 2011, 103· Gurney 1997, 134-5). Αυτή η πιθανότητα (‘θα μπορούσε να’) μετατρέπεται σε σχεδόν βεβαιότητα βάσει της ανάλυσεως που παρατίθεται στις ακόλουθες πέντε παραγράφους:

*Ο Ταβαγκαλάβα δεν καταγράφεται οπουδήποτε στην ‘Επιστολή’ να ηγείται στρατιωτικών δυνάμεων, ενώ η ‘Επιστολή’ καταγράφει ότι ο Χαττούσιλι (§4) και ο Πιγιαμαραντού (§2) ηγούνται: “ο ίδιος ο Ταβαγκαλάβα (ως ο αντιπρόσωπος του(;)) Μεγάλου Βασιλιά, διέσχισε [τα σύνορα] της Μιλλαβάντα”· “Αυτός συχνά επέβαινε [στο άρμα] με τον Ταπάλα-Ταρχούντα/Tapala-Tarhunta”, έναν υψηλόβαθμο Χετταίο της Βασιλικής Οικογένειας, ο οποίος “στη νεότητά μου επέβαινε στο άρμα με εμένα/Χαττούσιλι” (§5,8). Προφανώς, ο “αντιπρόσωπος του Μεγάλου Βασιλιά της Αχχιγιάβα” δεν χρειαζόταν καμία στρατιωτική δύναμη για να “διασχίσει [τα σύνορα] της Μιλλαβάντα” (η οποία ήταν υπό την επιρροή της Αχχιγιάβα) και, επίσης, η “επιβίβασή του σε άρμα” της Χεττιτικής Βασιλικής Οικογένειας, είναι *ξεκάθαρη διπλωματική* και όχι στρατιωτική αποστολή. Επί πλέον, είναι [επίσης] ξεκάθαρο ότι ο Χαττούσιλι δεν φοβόταν/ενδιαφερόταν γι’ αυτόν αλλά μόνον για τον Πιγιαμαραντού.*

Ένας κατάλογος συνόρων (AHT18) – επίσημη Συνθήκη(;) – “περιγράφει τα σύνορα μεταξύ πολλών βασιλείων στην Μικρά Ασία (συμπεριλαμβάνεται και η Αχχιγιάβα), πριν από την εξαφάνισή της

¹³⁰ Βλ. παραπάνω ‘Επιστολή Ταβαγκαλάβα’ στο κεφάλαιο ‘Χεττιτικά Γραπτά Κείμενα’. Freu/Mazoyer (2008-τομ.3, 112, 117): “Η Αχχιγιάβα δεν επιχειρούσε [στρατιωτικά] στο έδαφος της Μικράς Ασίας” και Bryce (2006, 185): “ακόμη και έτσι, απέχουμε πολύ από οτιδήποτε που να ομοιάζει με σύγκρουση της φύσης ή της κλίμακας της διήγησης του Ομήρου· η Τροία σίγουρα δεν εγκαταλείφθηκε τότε”.

Αχχιγιάβα κατά τη βασιλεία του Τουνταλγία IV”. Οδηγούμαστε στο επαγωγικό συμπέρασμα (από την ‘Επιστολή Ταβαγκαλάβα’) ότι ο Χαττούσιλι ΙΙΙ – περικυκλωμένος από αρκετές πλευρές – σεβόταν αυστηρότατα αυτά τα σύνορα, για να αποφύγει εχθρικές αντιδράσεις εναντίον του: ήταν, συνεπώς, πολύ προσεκτικός στο να μην παραβιάζει τα επίσημα αναγνωρισμένα σύνορα της επικράτειας της Αχχιγιάβα¹³¹. Ο Βασιλιάς της Αχχιγιάβα προσποιούνταν ότι και αυτός τα σέβονταν [τα σύνορα] αλλά υποκινούσε τον Πιγιαμαραντού να τα παραβιάζει επανειλημμένα.

Ο Χαττούσιλι παραπονείται στον Βασιλιά της Αχχιγιάβα: “πολλοί πολίτες αιχμάλωτοι *ξεγλίστησαν/διέσχισαν*-[τα-σύνορα] *προς* την [επικράτειά] σου(!) και εσύ, αδελφέ μου, έχεις [πάρει]; 7.000 πολίτες αιχμαλώτους από εμένα”. “Όταν οι δικοί μου φυγάδες *διέσχισαν*-[τα-σύνορα] *προς* αυτόν...Εάν κάποιοι υπήκοοί-μου/υπηρέτες-μου δραπετεύουν/αποσκιρτούν [από εμένα] εσύ θα...κυνηγήσεις τον καθένα τους;” (§9, 10). Ακόμη και αυτό το εδάφιο δεν αναφέρει καμία βίαιη δράση [στρατιωτικών] δυνάμεων των Αχαιών: “7.000 πολίτες υπήκοοί-μου/(του-Χαττούσιλι) *ξεγλίστησαν/διέσχισαν* [τα σύνορα] *προς* την [επικράτειά] σου”! Αυτή η καταγεγραμμένη αποστασία/αποσκίρτηση 7.000 “Χετταίων υποτελών” (ή αιχμαλώτων¹³²), προς την επικράτεια επιρροής της Αχχιγιάβα, ήταν είτε εθελούσια (§9) είτε λόγω εξαναγκασμού από τις στρατιωτικές δραστηριότητες του Πιγιαμαραντού (“διότι αυτός, με τη βία, [τους] έφερε”, §9)· *καμία στρατιωτική δράση κάποιου στρατού των Αχαιών δεν έχει καταγραφεί*.

“Ο Βασιλιάς της Αχχιγιάβα αναζητούσε να ‘προσλάβει’ εργαζόμενους [από τη Μικρά Ασία] για να αυξήσει την εργατική του δύναμη για τα προγράμματά του [υλοποίησης] των μεγάλων κατασκευαστικών έργων, τα οποία συνεπαγόταν η οχύρωση των Μυκηναϊκών ακροπόλεων· *είναι ακριβώς αυτή η περίοδος κατά την οποία αναλαμβάνονταν νέες μαζικές επιχειρήσεις (αν)οικοδόμησης στην Ελληνική ηπειρωτική ενδοχώρα*” (Bryce 2003b, 203). Η ανάγκη να οχυρωθούν οι ακροπόλεις – λόγω της αύξησης των εσωτερικών συγκρούσεων – είχε ήδη καταστεί εμφανής (“Μυκηναϊκά Ανάκτορα” παραπάνω), κάτι που εξηγεί το γιατί [αναζητούνταν εργατικό δυναμικό], και βέβαια δεν υπήρχε καμία δυνατότητα για απόσπαση στρατευμάτων των Αχαιών στο εξωτερικό (πολύ λιγότερο για μια μαζική εκστρατεία) κάτι που θα εξασθενούσε ακόμη περισσότερο την ισχύ του Αχαιού Βασιλιά στην πατρίδα.

Πολύ λογικά οι Beckman/Bryce/Cline (2011, 120· ΑΗΤ26, 251-252· Bryce 2005, 290-291, επίσης 292-293) υποδεικνύουν ότι: “προφανώς ο Ταβαγκαλάβα είχε έλθει στη Μικρά Ασία” δηλαδή στη Μιλλαβάντα, το προγεφύρωμα της Αχχιγιάβα, που δεν την κυβερνούσε ηγεμόνας από την Αχχιγιάβα αλλά ο Άτπα, ο γαμπρός-από-κόρη του Πιγιαμαραντού (Bryce 2003b, 204· ΑΗΤ7, σελ.144), ο τοπικός ηγεμόνας και αντιπρόσωπος της Αχχιγιάβα: *συνεπώς, οι στρατιωτικές του δυνάμεις δεν αποτελούνταν από Αχαιούς αλλά από τοπικούς* [από την Μικρά Ασία]. “Ο Ταβαγκαλάβα είχε έλθει για να παραλάβει και να μεταφέρει/συνοδεύσει¹³³ στην επικράτεια της Αχχιγιάβα, τοπικούς επαναστάτες, (§9, 10), οι οποίοι είχαν ζητήσει προστασία έναντι της Χεττιτικής εξουσίας. Αυτή μπορεί να υπήρξε η έννοια της φράσης που δηλώνει ότι: *κάποιοι από τους κατοίκους της Λούκκα είχαν οδηγηθεί σ’ αυτόν (τον Ταβαγκαλάβα) από τον Πιγιαμαραντού*, κατά πάσαν πιθανότητα για να κανονίσει [την] μετεγκατάστασή

¹³¹ Ο Χαττούσιλι γράφει πολύ προσεκτικά και απολογείται/ζητά-συγγνώμη με έναν ταπεινό τρόπο επειδή εισέδωσε στην Μιλλαβάντα (‘Επιστολή’: §5).

¹³² Το κείμενο [της Επιστολής Ταβαγκαλάβα που παρατίθεται εδώ] είναι μίγμα: οι πρώτες δύο γραμμές από την § 9 και η τρίτη και η τέταρτη από την § 10· στην § 9 αναφέρονται ‘*αιχμάλωτοι που ξεγλίστησαν/διέσχισαν-τα-σύνορα*’ αλλά στην § 10 ‘*υπηρέτες/υποτελείς που δραπέτευσαν/αποσκίρτησαν*’ και κατά τη γνώμη μου, ο Χαττούσιλι ζητά διπλωματικά από τον Βασιλιά της Αχχιγιάβα να καταδιώξει/κυνηγήσει τους υπηκόους που *ξεγλίστησαν/διέσχισαν-τα-σύνορα* ή *δραπέτευσαν/αποσκίρτησαν* (§9 [της Επιστολής Ταβαγκαλάβα]).

¹³³ Η διαφορά μεταξύ μεταφοράς και συνοδείας δεν είναι ξεκάθαρη. Τα γεγονότα είναι: ο Πιγιαμαραντού διευκόλυνε (ή εξανάγκασε σύμφωνα με τον Χαττούσιλι) τους επαναστάτες από την Αρζάβα να ξεγλιστρήσουν/ διασχίσουν-τα-σύνορα εντός της επικράτειας της Αχχιγιάβα, για να συναντήσουν τον Ταβαγκαλάβα και αυτός (ο Ταβαγκαλάβα) πήρε τις τελικές αποφάσεις εάν και ποιος θα διέσχιζε τη θάλασσα προς την Αχχιγιάβα (αυτό προκύπτει από την προηγούμενη ανάλυση σ’ αυτό το άρθρο). Προφανώς ο Ταβαγκαλάβα δεν θα μπορούσε να συνοδεύσει 7.000 (διαιρούμενους διά)/λιγότερο-από-πενήντα (ανά πλοίο ;) = περισσότερα από 140 πλοία ίσως 200· ο συγγραφέας πιστεύει ότι ο Ταβαγκαλάβα ενέκρινε ή όχι την μεταφορά [και δεν συνόδευσε τους 7.000].

[τους] στην επικράτεια της Αχχιγιάβα, πιθανά μετά από μια μεγάλη εξέγερση στη Λούκκα εναντίον του Χάττι (γι' αυτήν την εξέγερση βλ. και Gurney 1997). Ο Χαττούσιλι ξεκίνησε προς τα δυτικά – με μεγάλη απροθυμία(!;) – για να επαναφέρει την Χεττιτική εξουσία *επί των περιοχών που είχαν καταληφθεί από τον Πιγιαμαραντού*. Ακόμη και όταν ευρίσκετο εν πορεία, επεχείρησε να φθάσει σε” συμβιβαστικό “διακανονισμό με τον Πιγιαμαραντού”, *διότι μόνον ο Πιγιαμαραντού διέθετε στρατιωτικές δυνάμεις και όχι ο Ταβαγκαλάβα*. “Ο Πιγιαμαραντού, ενεργός από τη βασιλεία του Μουβαττάλλι ΙΙ μέχρι τη βασιλεία του Τουνταλγία ΙV¹³⁴ σχεδόν 35 χρόνια, εθεωρείτο ως υποκινητής και ηγέτης των αντι-Χεττιτικών κινήματων και αποτελούσε τον κύριο στόχο των εκστρατειών των Χετταίων προς δυσμάς, σε αυτήν και πιθανά και σε άλλες περιπτώσεις” (Beckman/Bryce/Cline 2011, 120).

Κατά τις βασιλείες του Μουβαττάλλι ΙΙ έως του Χαττούσιλι ΙΙΙ έχουν καταγραφεί *τοπικές στρατιωτικές δυνάμεις μόνον του Πιγιαμαραντού* από την Αρζάβα και *καμία Μυκηναϊκή δύναμη του Αχαιού Ταβαγκαλάβα* (πρβλ. Hoffner 2009, 297: “ο Ταβαγκαλάβα είναι μια περιφερειακή μορφή, με κανένα τρόπο το κύριο αντικείμενο, που είναι ο Πιγιαμαραντού”). Οι στρατιωτικές, παρτιζάνικες/ανταρτικές, τοπικές δραστηριότητες των μη-Αχαιών “αντιπροσώπων του Βασιλιά της Αχχιγιάβα” στην μετά-το-1295(+) π.Χ. Μικρά Ασία ήταν ένα άκρως-απόρρητο διπλωματικό θέμα, που απασχολούσε τις Βασιλικές Αυλές της Αχχιγιάβα και του Χάττι (κατά τη διάρκεια αυτής της ταραγμένης περιόδου) και ήταν περιορισμένο εντός των Βασιλικών Αυλών όπως και μεταξύ των πολύ λίγων μελών των εγγράμματων γραφειοκρατιών τους. Από τη φύση τους [οι δραστηριότητες αυτές], ήσαν: (α) αδιάφορες και άγνωστες στην συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων, (β) μη συναρπάζουσες τη λαϊκή φαντασία και (γ) μη-συμβατές με μία “παν-Αχαιϊκή υπερπόντια εκστρατεία ορατή σε όλους”. Κατά συνέπεια, οι δραστηριότητες αυτές, που γίνονταν από ‘μη-Αχαιούς’, εντοπισμένες στην ηπειρωτική ενδοχώρα της Μικράς Ασίας και εστιασμένες προς-τα-ανατολικά, ούτε πέρασαν στη συλλογική μνήμη ούτε τραγουδήθηκαν από βάρδους: έτσι η ποίηση δεν μας μετέφερε καμία νύξη περί ενός ισχυρού Χάττι (κατά τη διάρκεια της ‘Υπεροχής’ του (Bryce 2005, 154-294)), καταδικάζοντας κατ’ αυτόν τον τρόπο την μνήμη του μετά-το-1350 π.Χ. Χεττιτικού ‘Μεγάλου Βασιλείου’ στη λήθη για τους Έλληνες, διατηρώντας στην *Ιλιάδα* μόνον μια αχνή ανάμνηση των προ-του-1400 π.Χ. “(Χ)άλιζώνων”, στους οποίους η *Ιλιάδα* δεν αποδίδει ‘μεγαλύτερη βαρύτητα από οποιονδήποτε άλλον σύμμαχο της Τροίας’ (πιθανότατα, *οποιοδήποτε άλλο Μέλος των Χωρών-της-Αρζάβα και της Συνομοσπονδίας της Ασσούβα*), εικόνα που είναι συμβατή με την περίοδο 1570/1560(-)-1400(+) π.Χ. του Χάττι. Η μνήμη των επιδρομών ορδών από περιπλανώμενους άρπαγες – και όχι τακτικού στρατού – προς τα ανατολικά το 1200(-) π.Χ., οι οποίες σάρωσαν ευρύτερες ανατολικές περιοχές του Αιγαίου και της Μεσογείου, συμπεριλαμβανομένης της Τροίας VII/VIIa, προκάλεσαν σύγχυση στους συγγραφείς της Αλεξανδρινής περιόδου (Πάριο Χρονικό, Ερατοσθένης, Δικαιάρχος, Τίμαιος, κ.ά. -βάσει των καταγραφών του Ραμσή ΙΙΙ;-) για τη χρονολόγηση του Τρωικού Πολέμου· [έτσι] αυτοί συνεισέφεραν μόνον την πλέον ύστερη από “τις υποτιθέμενες χρονολογήσεις της Ελληνικής Γραμματείας”, τις εκπηγάζουσες από “τη συγχώνευση γεγονότων πολλών αιώνων”, (βλ. σελ.21 [στη μετάφραση]· πρβλ. Giannakos 2012, 112-113).

Πρέπει επίσης να υπογραμμισθεί ότι, στην *Ιλιάδα*, “οι Κάρες κατείχαν την Μίλητο” και την περιβάλλουσα [την Μίλητο] περιοχή και συμμετείχαν στην ‘συμμαχία της Τροίας’, υπογραμμίζοντας ότι η Μίλητος ήταν εχθρός των Αχαιών¹³⁵. Όμως, οι Μυκηναίοι είχαν εγκατασταθεί στη Μίλητο από την “(ΥΕΙΙΒ), το 1430 π.Χ ή το 1425 π.Χ.”. Ακολούθησε ένα διάλειμμα κατά την περίοδο 1320/1316-1280(+) π.Χ., μετά την κατάκτηση της Μιλλαβάντα από τον Μουρσίλι [ΙΙ]. Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Μουβαττάλλι [ΙΙ], ο Πιγιαμαραντού, αντιπρόσωπος της Αχχιγιάβα, επετέθη και πιθανά απέκτησε προσωρινά τον έλεγχο της

¹³⁴ Hoffner (2009, 300): μόνον κατά τις βασιλείες του Μουβαττάλλι ΙΙ, Μουρσίλι ΙΙΙ (Ουρί-Τεσούμπ) και Χαττούσιλι ΙΙΙ [και όχι κατά τη βασιλεία του Τουνταλγία ΙV].

¹³⁵ “Νάστης αὐ Καρῶν ἡγήσατο βαρβαροφώνων, οἱ Μίλητον ἔχον Φθιρῶν τ’ ὄρος ἀκριτόφυλλον Μαιάνδρου τε ροῆς Μυκάλης τ’ αἰπεινὰ κάρηνα· τῶν μὲν ἄρ’ Ἀμφίμαχος καὶ Νάστης ἡγησάσθην”/«Ο Νάστης πάλι ηγεμόνευε στους Κάρες τους αλλόγλωσσους, ὅσους» **κατείχαν** «τη Μίλητο κι είχαν στην κατοχή τους πολύδεντρο το ὄρος τῶν Φθειρῶν, το ρεύμα του Μαιάνδρου και της Μυκάλης τις βουνοκορφές· σ’ αυτούς ο Αμφίμαχος κι ο Νάστης ἦταν ηγεμόνες. (TLG, Hom. Il. 2:867-870· μετάφραση Δ.Ν. Μαρωνίτης, εκδόσεις Αγρας, 2012, 72.). **Σημείωση συγγραφέα:** έχον=κατείχαν και όχι ζούσαν όπως απέδωσε – *ποιητική μάλλον αδεία* – ο Δ.Ν. Μαρωνίτης.

Βιλούσα¹³⁶. Κατά την εποχή αυτή, η Μίλλαβάντα δεν ανήκε στην επιρροή του Χάττι αλλά [ευρίσκονταν υπό την επιρροή] της Αχχιγιάβα: συνεπώς, δεν ήταν σύμμαχος της Τροίας εναντίον του “αντιπροσώπου της Αχχιγιάβα”¹³⁷. “Οι Χετταίοι απέσπασαν στρατεύματα, επετέθησαν, ‘επανάφεραν την Χετιτική εξουσία επί της [Χώρας-του] Ποταμού Σέχα και της Βιλούσα’, και εξανάγκασαν τον Αλάκσαντου (που υποβαθμίστηκε σε υποτελή-ηγεμόνα) να υπογράψει την [ομώνυμη] ‘Συνθήκη’ περί το 1280 π.Χ.. Μέχρι τότε η Βιλούσα ζούσε μια ‘περίοδο σταδιακά μειούμενης ισότητας’, “ανταλλάσσοντας αγγελιαφόρους” με το Χάττι (πρβλ. ‘Συνθήκη Αλάκσαντου’, CTH191, παραπάνω), ήταν ανεξάρτητη (φιλική προς την Αχχιγιάβα; (Giannakos 2016: Αινειάδες)) και όχι κατακτημένη/υποτελής-πολιτεία του Χάττι. Η Τροία και η Μίλλαβάντα μαζί δεν συμμετείχαν σε οποιαδήποτε ‘συμμαχία/Συνομοσπονδία’ εναντίον “τοπικών-δυνάμεων χρηματοδοτούμενων από την Αχχιγιάβα”, εκείνη την εποχή. Έκτοτε, μερικές μικρότερες εντάσεις για τη Βιλούσα έλαβαν χώρα, αλλά παρέμεινε [η Βιλούσα] κυρίως υπό τη Χετιτική ηγεμονία, ενώ η Μίλλαβάντα παρέμεινε προγεφύρωμα της Αχχιγιάβα. Ο Όμηρος απεικονίζει έναν ‘Τρωικό Πόλεμο’ σε μια εποχή που οι Κάρες “κατέχοντες την Μίλητο” ήσαν ένας από τους συμμάχους της Τροίας (όπως η “Χώρα-της-Καρακίσα”/Καρία στην Συνομοσπονδία της Ασσούβα). Η Μίλητος ήταν *εχθρός των Αχαιών*, και όχι περιοχή-προγεφύρωμα της Αχχιγιάβα, εικόνα [που είναι] συμβατή με μια εποχή πρωιμότερη του 1400 π.Χ.¹³⁸ (*terminus-ante-quem/κατώτατο-χρονολογικό-σημείο*).

Κατά συνέπεια, όλες οι προταθείσες ημερομηνίες, για άλωση της Τροίας μετά το 1400(+)/1400 π.Χ., αντικρούονται από έναν πολύ μεγάλο αριθμό αρχαιολογικών μαρτυριών και ιστορικών γραπτών κειμένων και δεν ταιριάζουν σε έναν – αφαιρετικά προσεγγιζόμενο – ελάχιστο πιθανό ιστορικό πυρήνα στις Αρχαίες πηγές. Αντιθέτως, ένας ‘Τρωικός Πόλεμος’ το 1400(+) π.Χ. είναι πλήρως συμβατός με τις αρχαιολογικές μαρτυρίες και τα ιστορικά γραπτά κείμενα και ταιριάζει σε έναν ελάχιστο ιστορικό πυρήνα στις Αρχαίες πηγές, όπως τεκμηριώνεται σ’ αυτό το άρθρο. Επί πλέον, θα πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι “η λογοτεχνική πλευρά της ανάλυσης” των Ομηρικών Επών “μπορεί να υποδείξει ότι” ο Τρωικός Πόλεμος “*τραγουδιόταν* από βάρδους/λυράρηδες ήδη από το 1450(-1050) π.Χ., προφανώς μετά την άλωση της Τροίας” (Giannakos 2016, 71, 67-69· πρβλ. Nagy 2008, ‘Dialectology’ 2011, 12-28, 141-146, 211-217, 273-310· Ruijgh 2011, 283, 287· Cline 1997, 196, 198: “εκτός εάν πρέπει να χρονολογήσουμε τον Τρωικό Πόλεμο τον 15ο αιώνα π.Χ.”). Και αυτή η διαπίστωση αποτελεί ισχυρό υποστηρικτικό επιχείρημα για μια πρώιμη χρονολόγηση (1400(+) π.Χ.) του Τρωικού Πολέμου: η Άλωση της Τροίας (*Ίλιου Πέρις*) δεν θα μπορούσε να

¹³⁶ Η §4 της ‘Συνθήκης του Αλάκσαντου’ καταγράφει: “[ότι οι άνδρες της Χώρας-της-Αρζάβα] άρχισαν πόλεμο εναντίον μου, και εισήλθαν[...Χώρα σου(:)], τότε εσύ (Αλάκσαντου) με κάλεσες σε βοήθεια. Εγώ ήλθα [σε βοήθειά σου] και κατέστρεψα....” (Beckman 1999, 88). Αυτό το κείμενο δεν σημαίνει -υποχρεωτικά- κατάκτηση της Τροίας από “τους άνδρες της Αρζάβα”, πιθανότατα τον Πιγιαμαραντού, αλλά καταγράφει ρητά εχθρικές σχέσεις μεταξύ των πρώην συμμάχων (μεταξύ των ‘Χωρών-της-Αρζάβα’ και της ‘Συνομοσπονδίας-της-Ασσούβα’) την Αρζάβα -με την Μάσα- και την Βιλούσα, οι οποίες συνεπώς δεν σχημάτιζαν συμμαχία “υπέρ της Τροίας”.

¹³⁷ Σύμφωνα με την ‘Επιστολή Μανάπα-Ταρχούντα’ (CTH191), που χρονολογείται στη βασιλεία του Μουβαττάλλι ΙΙ (Beckman/Bryce/Cline 2011, 140; Hoffner 2009, 293), η Μίλλαβάντα ανήκε ήδη στην επιρροή του Πιγιαμαραντού έχοντας ως ηγεμόνα τον Ατπα, συνεπώς η “εκχώρηση” της Μίλλαβάντα στην Αχχιγιάβα είχε λάβει χώραν ενωρίτερα (1280(+) π.Χ.). Μετά την επίθεση του Πιγιαμαραντού εναντίον της Βιλούσα (και την προσωρινή της κατάληψη(:)), ο Μουβαττάλλι ΙΙ “επανάφερε την Χετιτική εξουσία επί της [Χώρας-του] Ποταμού Σέχα και της Βιλούσα” ([αυτό σημαίνει] η “εχθρότητα” μεταξύ του “νεαρού” Χαττούσιλι και του Βασιλιά της Αχχιγιάβα), αλλά η Μίλλαβάντα παρέμεινε υπό τον έλεγχο τα Αχχιγιάβα. Η Μίλλαβάντα και η Βιλούσα δεν ήσαν ποτέ σύμμαχοι εναντίον της Αχχιγιάβα, αυτήν την εποχή.

¹³⁸ Πρβλ. επίσης Latacz (2004, 247-248, 229, 312 υποσημ. 74): οι Μυκηναϊκές αποικίες στη δυτική Μικρά Ασία δεν συμπεριλαμβάνονται στον Κατάλογο των Νηών στην Ιλιάδα, έτσι η κατάσταση που τραγουδιέται/περιγράφεται στην Ιλιάδα χρονολογείται στο 1400-1200 π.Χ.. Η Ιλιάδα από μόνη της, ακολουθώντας το παρόν παράδειγμα, είναι πολύ υστερότερης χρονολόγησης [μετά από την περίοδο 1400-1200 π.Χ.]. Όμως πολλοί ειδήμονες στην πρώιμη Μυκηναϊκή γλωσσολογία, άνθρωποι/επιστήμονες] όπως ο Nagy, ο Janko, ο West, ο Ruijgh, ο Lejeune κ.λπ., προτιμούν μια πρωιμότερη χρονολογία. Ο Tom Palaima μου έγραψε (και ο Peter Warren μου έστειλε e-mail) “Η [εργασία] Warren-Palaima αφορά το πως η αρχαιολογία και οι μαρτυρίες των κειμένων μπορούν να συμπέσουν. Ο Peter και εγώ καταλήξαμε σε παρόμοια συμπεράσματα χρησιμοποιώντας ανεξάρτητα «σώματα μαρτυριών»”. Πρβλ.: ο Latacz (Latacz 2004, σελ.261-263, υποσημ. 17, σελ.312-313) πιστεύει επίσης ότι ορισμένοι στίχοι της Ιλιάδος π.χ. για τον Μηριόνη και τον Ενωάλιο, κ.λπ., χρονολογούνται στην πρώιμη Μυκηναϊκή γλώσσα (1600-1450 π.Χ.)· βλ. επί παραδείγματι Ruijgh 2011. Επίσης, Ruijgh 2011, 257-258, 283, 287· Kirk, 1962, 200· Page 1959, 142-143· Giannakos 2012, κεφ.8, “Dating the Epics Linguistically/Χρονολογώντας τα Έπη γλωσσολογικά”, σελ.114-119· Giannakos/Γιαννακός 2016, κεφ.7, μία πολύ προσαυξημένη έκδοση του κεφ.8 της αγγλικής έκδοσης, σελ.183-192.

“τραγουδιέται” πριν αλλά μετά, αφού είχε λάβει χώρα, ενώ και ‘η πρόιμη φάση’ των Ομηρικών Επών “χρονολογείται βαθιά εντός της Εποχής του Χαλκού” – δηλαδή “βαθιά πριν το 1200 π.Χ.” – “και σηματοδοτείται από ένα κεντρικό γεγονός: τον Τρωικό Πόλεμο” (Nagy 2011, 131· πρβλ. 133-134. Πρβλ. υποσημ.13, άποψη του Jancko).

Παράρτημα-1: Μυκηναϊκή Τεχνολογία

Η πρώτη ξεστή/λαξευτή λιθοδομή προέρχεται από την ΠΙΜ (3350-2150 π.Χ.) στην Κρήτη (Βασιλική), όπου εφαρμόστηκε σε μεγάλη κλίμακα σε Ανάκτορα και επαύλεις/mansions μετά την ΜΜΙΙ (1800-1700 π.Χ.) περίοδο, αλλά και στην προ-Ελληνική ηπειρωτική ενδοχώρα [της ηπειρωτικής Ελλάδος] (πριν το 2200 π.Χ.). Στην Κρήτη και στο Ακρωτήρι χρησιμοποιήθηκαν ξύλινες δοκοί, ως αντισεισμική ενίσχυση/οπλισμός (Εικ.8), ένα πρώιμο και αποτελεσματικό στρατήγημα για ανάληψη εφελκυστικών τάσεων. Η εφελκυστική αντοχή της λιθοδομής είναι αμελητέα· η ενίσχυση/οπλισμός είναι υποχρεωτική για να αποφευχθεί αστοχία.

Ξεστή 3: θέσεις ξύλινων δοκών στους τοίχους

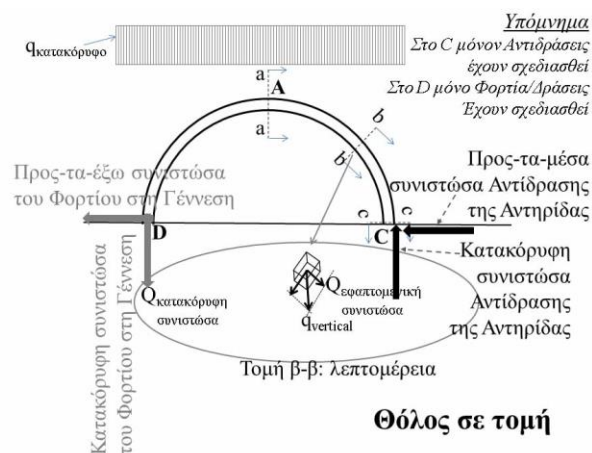
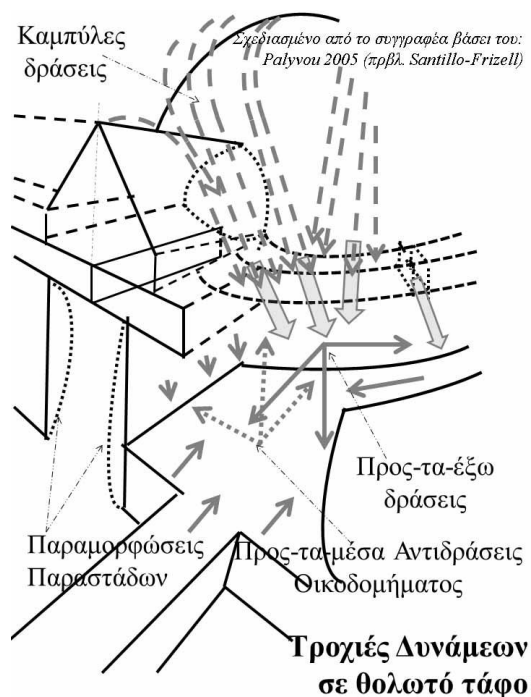

Ξεστή 2: ξύλινες δοκοί αποκατασταθείσες με σκυρόδεμα

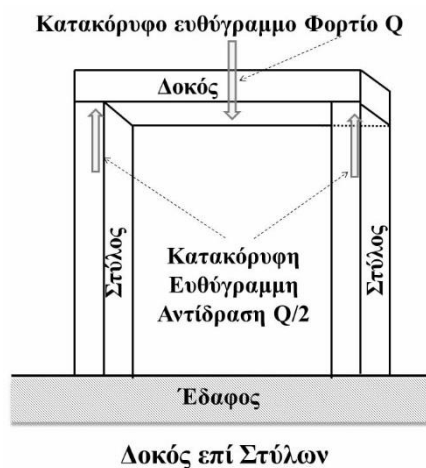
Εικ.8. Ακρωτήρι· αντισεισμικές ενισχύσεις/οπλισμοί.

“Η ξεστή/λαξευτή λιθοδομή κατέστη/εξελίχθηκε σε τμήμα ενός ‘Μυκηναϊκού ρυθμού/στυλ’”, και χρησιμοποιήθηκε σε κεντρικές ‘έδρες-ισχύος’ (Wright (2006, 17, 7, 9): ‘Nelson (2001, 187-191), Barber (1992, 1, υποσημ.6), Vermeule (1964, 41, Εικ.6), Sakellarakis (1967, 277, 287-8), Pelon (1976, 208, υποσημ.5)’). Οι τριδιάστατοι θόλοι με εκφορά από ξεστή/λαξευτή λιθοδομή, σε θολωτούς τάφους, είναι το πιο διακεκριμένο επίτευγμα του ‘Μυκηναϊκού ρυθμού/στυλ’, με τέλειο ταίριασμα των λίθινων δόμων (από την ΠΜΙΙ [2900-2300 π.Χ.], κληρονομηθείσα από τη Μινωική Κρήτη¹³⁹), που παρουσιάζει πλευρικές, προς-τα-έξω συνιστώσες φορτίων (Εικ.9α), οι οποίες υπερβαίνουν την εφελκυστική αντοχή της λιθοδομής. Στις κατασκευές με “δοκούς-επί-στύλων” (Εικ.9β), εμφανίζονται μόνον κατακόρυφες, θλιπτικές τάσεις.

¹³⁹ Pelon 1994, 174· Girella/Marini/Palmieri 2013· Sakellarakis/Sakellarakis 1997, 181, 170.

Εικ.9α¹⁴⁰. Θόλοι· Δράσεις-Αντιδράσεις.

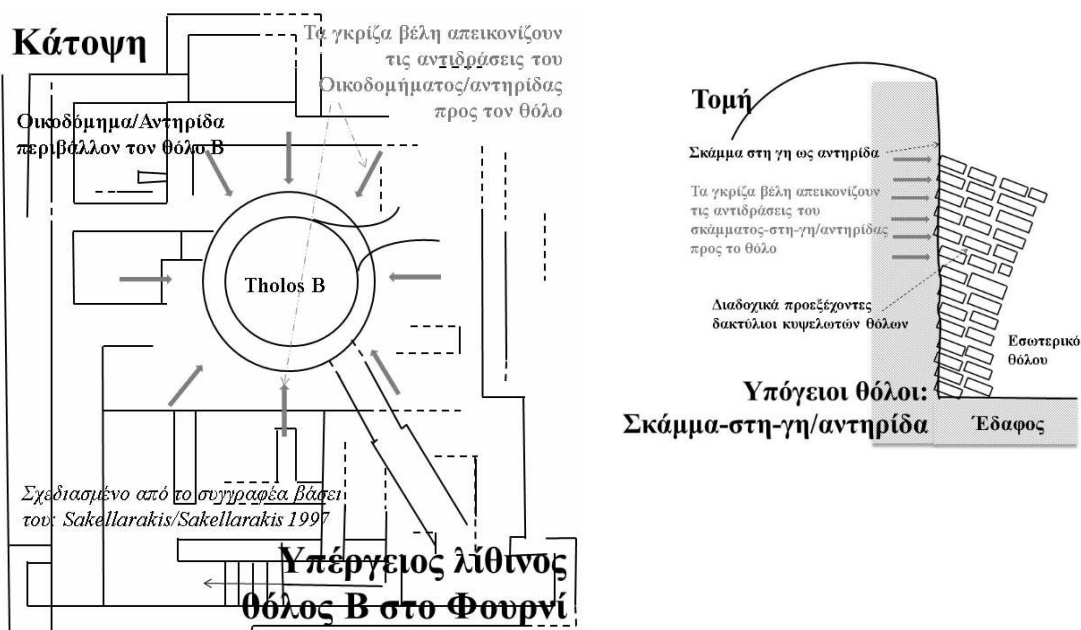

Εικ.9β. 'Δοκός-επί-Στύλων'.

Στην ΠΜΙΙ Κρήτη, κτίρια-αντηρίδες¹⁴¹, που περιβάλλουν υπέργειους χώρους, (Εικ.10-αριστερά), αναλαμβάνουν αυτές τις πλευρικές δυνάμεις (Εικ.9α). Στην ηπειρωτική ενδοχώρα, θόλοι με περιβάλλοντα 'σκάμματα-εντός-της-γης'/αντηρίδες (ώστε να ελέγξουν τις προς-τα-έξω διευθυνώμενες δυνάμεις, που προσδίδουν ταυτόχρονα έναν υπερκόσμιο χαρακτήρα 'του μνημειώδους και κύρους') υιοθετήθηκαν στην πρώιμη Μυκηναϊκή περίοδο (ΜΕΙΠ-ΥΕΙ) [Εικ.10-δεξιά· Εικ. 11α, Θησαυρός του Ατρέα, με άνοιγμα 14,5 μέτρων, ούτε φύλλο χαρτιού δεν μπορεί να εισχωρήσει στους αρμούς· Εικ.11β, θόλος του Αιγίσθου, πρώιμη-ΥΕΙΙΑ].

¹⁴⁰ [Αριστερά]: Βασίζεται σε σχέδια των Santillo/Frizell.

¹⁴¹ Πρβλ. Αγία Σοφία (6ος αιώνα μ.Χ.), Κωνσταντινούπολη, η μάζα του οικοδομήματος είναι αντηρίδα· Νοτρ-Ντάμ (12ος αιώνας μ.Χ.), Παρίσι, οι αντηρίδες είναι εξωτερικά αρχιτεκτονικά στοιχεία.

Εικ.10. Αντηρίδες σε υπέργειους (αριστερά/Φουρνί¹⁴²) και υπόγειους (δεξιά) θόλους.

Η ‘Μέθοδος Πεπερασμένων Στοιχείων’ για το θόλο του Ατρέα, υπό τις ωθήσεις των γαιών και σεισμική φόρτιση¹⁴³, έδωσε διαγράμματα μετατοπίσεων, μεγίστων θλιπτικών τάσεων [0.8%-11.4% της αντοχής/φέρουσας-ικανότητας] και εφελκυστικών τάσεων [0.7%-8.5% της αντοχής/φέρουσας-ικανότητας] (Giannakos 2016: Askouni et alii).

Από την 3^η χιλιετία [π.Χ.], οι Μινωίτες/Μυκηναίοι Έλληνες είχαν αναπτύξει υψηλού επιπέδου τεχνολογία σε εφαρμογές της καθημερινότητας [αποχετευτικά συστήματα σαν της σημερινής εποχής [παγίδες οσμών (Εικ.12)]] και σε μνημειακά μεγάλης κλίμακας έργα [φράγματα, τεχνητοί λιμένες, μεγάλης κλίμακας αποξηραντικά έργα/έργα ανάκτησης γης (λίμνη Κωπαΐδος¹⁴⁴)], που απαιτούσαν “τεχνική γνώση/εξειδίκευση και εξαιρετική ικανότητα για τη διαχείριση/κινητοποίηση μεγάλου πλήθους εργατικής δύναμης, δύο σήματα κατατεθέντα των Μυκηναϊκών ανακτορικών πολιτειών”¹⁴⁵(Εικ.13).

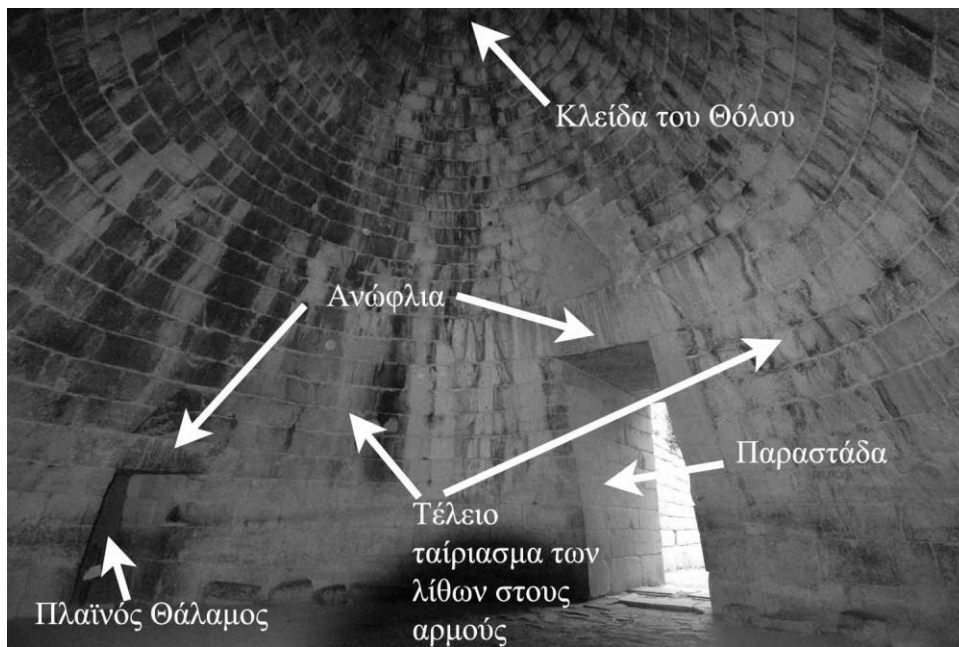
Ο συγγραφέας (Giannakos 2016, 59-60) τεκμηριώνει ροή τεχνολογίας από την Ελλάδα προς την ανατολή, αποκρούοντας τις απόψεις περί Χεττιτικών στοιχείων στην Μυκηναϊκή αρχιτεκτονική· ένα παράδειγμα: η διδιάστατη ανίδα, εντός της μάζας του τείχους (Εικ.14) [πρωτόγονης τεχνικής (κακότεχνο/αδέξιο ταίριασμα των λίθων, σε σύγκριση με τους θολωτούς τάφους)], παρουσιάζει σημαντικά μικρότερο άνοιγμα (~2 μ.→καταπόνηση: 2% [της καταπόνησης] του Θησαυρού του Ατρέα), ασύγκριτα ευκολότερη κατασκευή που κατασκευάστηκε περισσότερο από χίλια έτη μετά τους πρώτους θόλους (σε τάφους) και δύο χιλιάδες χρόνια μετά τα “κελιά στη μάζα των τειχών” της Φυλακωπής (της Μήλου).

¹⁴² Βασισμένο στο Sakellarakis/Sakellarakis 1997, 170.

¹⁴³ Απόκριση στα πρώτα 5 δευτερόλεπτα της συνιστώσας Βορρά-Νότου του επιταχυνσιογραφήματος του ισχυρού σεισμού του El-Centro, το 1940 μ.Χ.

¹⁴⁴ Giannakos 2016, 53, υποσημ.7. Tassios 2008, 12.

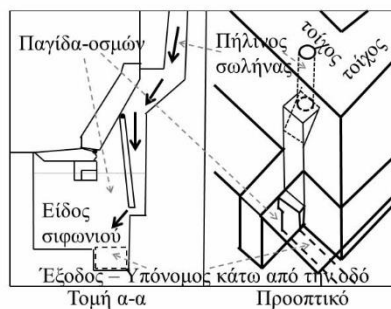
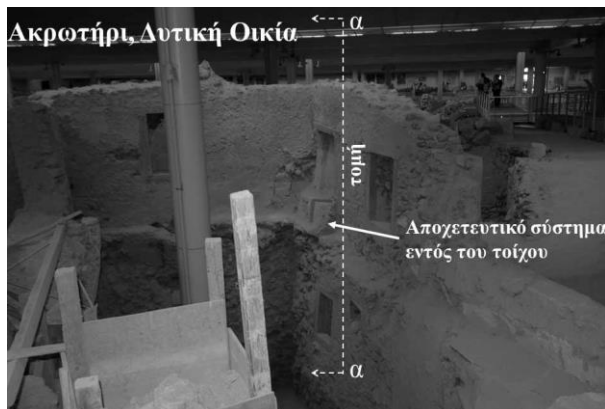
¹⁴⁵ Crowley 2008, 269· Wright 2004, 41.

Εικ.11α. Μυκήνες, Θησαυρός του Ατρέα.

Εικ.11β. Μυκήνες, Θολωτός τάφος του Αίγιθου.

Αποχέτευση | Παγίδα οσμών

Σχεδιασμένο από το συγγραφέα· βασισμένο σε πινακίδα του αρχαιολογικού χώρου με σχέδια της Κλαίρης Παλυβού

Εικ.12¹⁴⁶. Ακρωτήριο, παγίδα-οσμίων (ξεθυμάστρα).

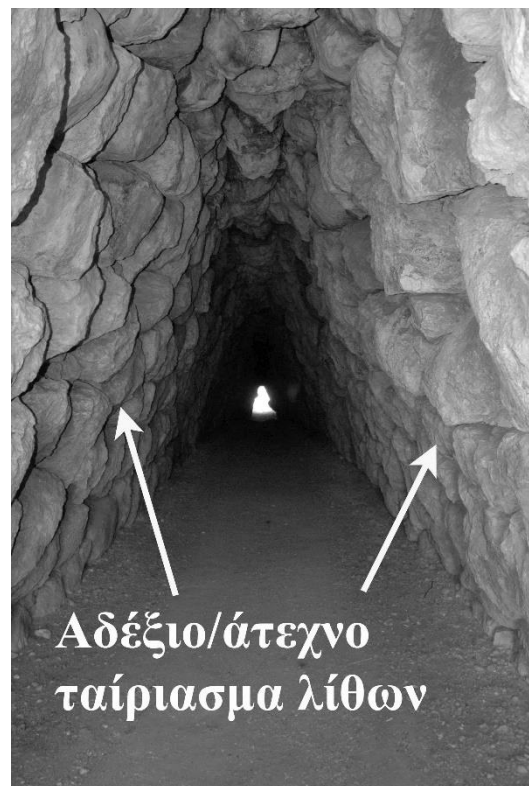
¹⁴⁶ Δεξιά: βασισμένο σε σχέδια της Κλ. Παλυβού· με την ευγενική παραχώρησή της Καθ. Κλ. Παλυβού.

Εικ.13¹⁴⁷. Κωπαΐδα, φράγματα.

Εικ.14. Χαττούσα, αψίδα.

¹⁴⁷ Παραχωρήθηκαν ευγενώς από τον Καθηγητή Θ.Π. Τάσιο.

Παράρτημα-2Α: Χρονολογίες των Χετταίων Βασιλέων

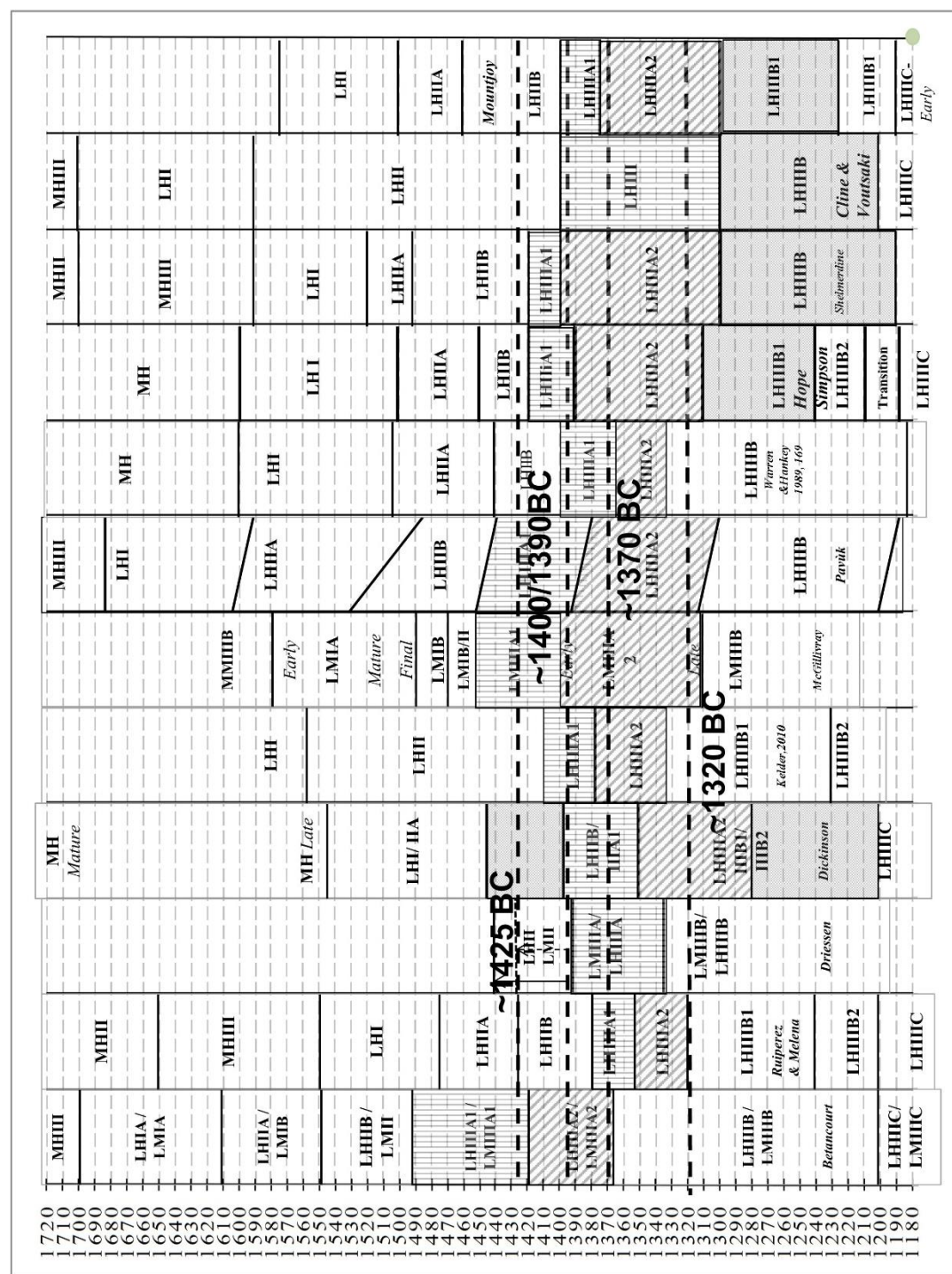
1670	Labarna -1650	Labarnas I 1680-1650	Huzziya I 1670-1650
1650	Hattusili I 1650-1620	Labarnas II = Hattusilis I 1650-1620	Labarna 1650-1625
1630	Mursili I 1620-1590		Hattusili I 1625-1600
1610		Mursilis I 1620-1590	Mursili I 1600-1585
1590	Hantili I 1590-1560	Hantilis I 1590-1560	Hantili I 1585-1570
1570	Zidanta I	Zidantas I 1560-1550	Zidanta I 1570Ammuna 1570-1550
1550	Ammuna	Ammunas 1550-1530	Huzziya II 1550Telipinu 1550-1530
1530	Huzziya I	Huzziyas I 1530-1525	Alluwamna 1530-1515
1510	Telipinu 1525-1500	Telipinus 1525-1500	Hantili II 1515-1505Tahurwaili I
1490	Alluwamna	Tahurwailis (?)	1505-1500 Zidanza II 1500-1485
1470	Tahurwaili	Alluwamnas	Huzziya II 1485-1470
1450	Hantili II	Hantilis II	Muwatalli I 1470-1465 Tuthaliya I
1430	Zidanta II	Zidantas II	1465-1440 Hattusili II 1440-1425
1410	Huzziya II	Huzziyas II	Tuthaliya I 1425-1390
1390	Muwatalli I	Muwatallis I (?) 1420-1400	Arnuwanda I 1400-1370
1370	Tuthaliya I/II	Tudhaliyas I (?) 1400-1390	Arnuwanda II 1370-1355
1350	Arnuwanda I	Tudhaliyas II 1390-1370	Tuthaliya III 1370-1350
1330	Hattusili II	Arnuwandas I 1370-1355	Šuppiluliuma 1350-1319
1310	Suppiluliuma I 1350-1322	Tudhaliyas III 1355-1344	Arnuwanda II 1319-1318
1290	Arnuwanda II 1322-1321	Suppiluliumas I 1344-1322	Mursili II 1321-1295
1270	Mursili II 1321-1295	Arnuwandas II 1322-1321	Mursili II 1318-1295
1250	Muwatalli II 1295-1272	Mursilis II 1321-1295	Muwatalli II 1295-1272
1230	Teshub 1272-1267	Muwatallis II 1295-1271	Mursili III 1272-1265 Hattusili III
1210	Hattusili III 1267-1237	hub = Mursilis III 1271-1264	1265-1240
1190	Tudhaliya IV 1237-1228	Hattusilis III 1264-1239	Tudhaliya IV 1240-1215
1170	Tudhaliya IV 1227-1209	Tudhaliyas IV 1239-1209	Arnuwanda III 1215-1210
	1228-1227 Tudhaliya IV 1227-1209	Arnuwandas III 1209-1205?	Suppiluliyama 1210-1185
	Arnuwanda III 1209-1207	Suppiluliumas II 1205-?	
	Suppiluliuma II 1207-		
	Bryce 2009, 798	Gurney 1990, 181	Freu/Mazoyer/Klock-Fontanille 2007, p.25-26

Εικ.15α. Χρονολογίες των [βασιλειών των] Χετταίων Βασιλέων (Bryce 2009, 798· Gurney 1990, 191· Freu/Mazoyer/Klock-Fontanille 2007, 25-26).

Εικ.15β. Χρονολογίες [των βασιλειών] των Φαραώ της Αιύπτου (Gardiner 1964, 443-5· Kitchen 1982, 238-9· Redford 2006, 114, 157· Shaw 2000, 484-5).

46

Παράρτημα-3: Χρονολογίες της Μεσο-Ελλαδικής και Υστερο-Ελλαδικής Περιόδων

Εκτ.16: Χρονολογήσεις των περιόδων ME-YE (επί πλέον της Shelmerdine 2008): Betancourt 1987, 48· Ruiperez/Melena 1996, 13· Driessen 2008, 69· Dickinson 2002, 19· Kelder 2010, 137-138· Warren/Hankey 1989, 169· McGillivray 2009, 154· Pavúk 2007, 475· Hope-Simpson/Hagel 2006, 22· Cline (ed.) 2012, table 1, xxx, (Cline & Voutsaki)· Mountjoy 2001, 4.

ΣΧΟΛΙΟ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ

Όσον αφορά [το κεφάλαιο] ‘Αιγυπτιακά Γραπτά Κείμενα’ [του παρόντος άρθρου], παρατήρησα ότι ο συγγραφέας δεν συμβουλευόθηκε κάποια βασική βιβλιογραφία, όπως π.χ. – Helck, H.W. 1977: *Ägypten und die Ägäis im 16. Jahrhundert v. Chr.: Chronologisches und Archäologisches/ Η Αίγυπτος και η Αιγίς στον 16^ο αιώνα π.Χ.: Χρονολογικά και Αρχαιολογικά*, Frankfurt· Helck, H.W. 1962: *Die Beziehungen Ägyptens zu Vorderasien im 3. und 2. Jahrtausend v. Chr./Οι Σχέσεις της Αιγύπτου με την Μέση Ανατολή την 3^η και την 2^η Χιλιετίες π.Χ.* (series: Ägyptologische Abhandlungen, vol./τομ. 5), Wiesbaden· και Helck, H.W. 1995: *Die Beziehungen Ägyptens und Vorderasiens zur Ägäis bis ins 7. Jahrhundert v. Chr./Οι Σχέσεις της Αιγύπτου και της Μέσης Ανατολής με την περιοχή του Αιγαίου μέχρι τον 7^ο αιώνα π.Χ.* (series: *Erträge der Wissenschaft*), Darmstadt, όπως και κάποια πιο πρόσφατα έργα όπως – π.χ. – Brooke Anthony, F. 2017: *Foreigners in Ancient Egypt. Theban Tomb Paintings from the Early Eighteenth Dynasty/Ξένοι στην Αρχαία Αίγυπτο. Ζωγραφικές από την πρώιμη 18^η Δυναστεία* (series: Bloomsbury Egyptology), London/New York (που συζητά ζωγραφικές τάφων (δηλαδή όχι βασιλικών τάφων αλλά τάφων ευγενών) μέχρι τους αυλικούς των Φαραώ της Αμάρνα). Ίσως αυτά τα βιβλία μπορεί να προσέθεταν ή ίσως να προσέθεταν ελάχιστα [μόνον] στη θεωρία (ή στα δεδομένα) του συγγραφέα, αλλά θα μπορούσαν να ήταν, παρ’ όλα αυτά, άξια λόγου να τα συμβουλευθεί μόνον και μόνον επειδή το βιβλίο του Helck, *Die Beziehungen/Οι Σχέσεις*, είναι ένα ‘κλασικό’ [έργο] για τον τομέα αυτόν. [Jan P. Stronk [ένας των εκδοτών]].

ΠΡΟΣΘΗΚΗ/ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΟ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ

Ο Helck στο κλασικό έργο του¹⁴⁸, όπως ο Δρ. Stronk – ένας από τους εκδότες – σχολίασε, ασχολείται με τον ‘Αιγαιακό Κατάλογο’ του Αμενχοτέπ III στο Κομ-ελ-Χετάν και μεταγράφει¹⁴⁹ – με αναφορές απόψεων αρκετών ερευνητών – : (5) *di-qa-ê-s/ντι-κβα-ε-ς* είναι Dikte/Δίκτη ή Tegea/Τεγέα, (6) *mi-ša-n-ê/μι-σα-νε* = Messene/Μεσσήνη θα μπορούσε να ευρίσκεται στο εσωτερικό τμήμα του Μεσσηνιακού Κόλπου (πρβλ. υποσημ. 63 παραπάνω), (7) *nu-ri-ra-ji/νου-πι-ρα-γι* (πρβλ. Cline/Stannish 2011, 9: “*npry/νπργι* = *nw-py-r-y/νβ-πυ-ρ-γι* = γενικά συμφωνείται ότι είναι Ναύπλιο”) εκτός όμως του Ναυπλίου θα μπορούσε να είναι – πιθανά – ο λιμένας Ασώματο στο Ταίναρο, μεταξύ Μεσσήνης και Κυθήρων (No 8), βάσει της λέξης *na-re-re-wa/να-πε-ρε-φα* (πινακίδα PY Cn 868,4) και της πεποίθησης ότι ο Αιγύπτιος γλύπτης/γραφέας του 14ου αιώνα π.Χ. γνώριζε επακριβώς την πραγματική γεωγραφία και τοπογραφία της μακρινής Ελλάδος(!), και (9) για το [όνομα] *w-ʿi4-li-ja* (δηλαδή *wiry/βιργι*) παραθέτει αρκετές γνώμες: *f’Ελεια*, *Ελαία*^{149α} στην Κρήτη, *Αυλίδα κ.λπ.* (όπως και οι Cline/ Stannish 2011), για το οποίο βλ. το κεφάλαιο ‘Αιγυπτιακά Γραπτά Κείμενα’ παραπάνω. Ο Helck δεν παρουσιάζει καμία ανάλυση που να βασίζεται στη φωνητική, παρά το ότι [τα βιβλία] *Lejeune 1972*, *Grammont 1971* και *Ruijgh 1967* είχαν ήδη κυκλοφορήσει. Επί πλέον, αναλύει ότι *Ka-f-tû/Ka-φ-τού* (*Keftiu/Κεφτιού*) = Κρήτη και χρονολογεί τη βασιλεία του Αμενχοτέπ III το 1403-1364 π.Χ., που επικαλύπτει την YE IIIA1 και την YE IIIA2 (σελ.147), χρονολογία που περιλαμβάνεται μεταξύ των μεγίστων και ελαχίστων χρονολογιών σε αυτό το άρθρο (βλ. υποσημ. 112): έτσι, ο Helck τοποθετεί τον Αμενχοτέπ III ως τον Φαραώ του “εκτεταμένου καθαρίσματος σπιτιού” της Τροίας (περί το 1400 π.Χ.). *Τρία περαιτέρω σχόλια: (α) για τη [λέξη] Dikte/Δίκτη*: έχουν αναγνωσθεί *di-ka-ta-de/ντι-κα-τα-δε* = *Diktan-de/Δίκταν-δε* ([πινακίδα] KN Fp7+) και *di-ka-ta-jo/ντι-κα-τα-γιο* = *Diktaios/Δικταίος* (εθνικό όνομα: [πινακίδα] KN 200=Fp1,2) (Ventris/ Chadwick 1956, 146, 305-7· Ruijgh 1967, 228-9, από το όρος/βουνό Δίκτῶ)· και οι δύο [λέξεις] σχηματίστηκαν από το λαρυγγικό άφωνο κλειστό σύμφωνο (-k/k-) + το οδοντικό άφωνο κλειστό σύμφωνο (-t/τ-)¹⁵⁰ και ήσαν φωνητικά εντελώς

¹⁴⁸ Helck, W. 1979, 26-37: *Die Beziehungen Ägyptens und Vorderasiens zur Ägäis bis ins 7. Jahrhundert v. Chr./Οι Σχέσεις της Αιγύπτου και της Μέσης Ανατολής προς την περιοχή του Αιγαίου μέχρι τον 7ο αιώνα π.Χ.*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt.

¹⁴⁹ Για την αρίθμηση 5, 6, 7, 9, βλ. Εικ. 3 παραπάνω.

^{149α} [Ventris/Chadwick 1956, 393: αναγνώσθηκε “*e-ra-wa*, γεν. ενικ., στην πινακίδα KN94=F841· πληθ: *elaiwa* = *ἐλαῖαι*”, που αρχίζει με -e- και όχι με -we-, συνεπώς δεν υπήρχε δίγαμμα (f) στην αρχή, ενώ τελειώνει με δίγαμ-μα, στη συλλαβή -wa-, σε πλήρη αντίθεση – φωνητικά – και με την αρχή και με το τέλος της λέξης *wiry* (βλ. σελ. XXXX παραπάνω· πρβλ. Palaima 2007, 201: ‘προβλήματα αφού δεν ανευρέθη *wi-wo* αλλά *wi-ro*’].

διαφορετικές από την Αιγυπτιακή λέξη στο Κομ-ελ-Χετάν, στην οποία ηχούσε ο ηχηρός χειλοϋπερωικός φθόγγος¹⁵¹ ‘qa’ = ‘g^wa/γκ^βα’, όπως [ο ίδιος φθόγγος] προφερόταν και στη [λέξη] ‘te-qa/Θήβα’ της Γραμμικής Β¹⁵², όπου το παχύ (τριβόμενο οδοντικό/fricative dental) -θ- σμαινόταν με το ψιλό σύμβολο -t/-, (το οποίο – φωνητικά στη Γραμμική Β – είναι άνηκτο ή έκκροτο/άφωνο οδοντικό κλειστό σύμφωνο/stop/voiceless dental occlusive), διαφορετικό από το μέσον οδοντικό ηχηρό κλειστό σύμφωνο/middle dental sonorous occlusive -d/-¹⁵³. Στα Αιγυπτιακά ιερογλυφικά το σύμβολο “χέρι” (‘di/ντι-’ στο di-qa-ē-s/ντι-γκ^βα-ε-ς) είχε σκαλισθεί σε ανάγλυφο (Εικ.17) και αναπαριστούσε και τους δύο ήχους “-t/-” και “-d/-”¹⁵⁴ (δεν υπήρχε κανένα σύμβολο για τον ήχο “-θ-”¹⁵⁵), συνεπώς προφερόταν επίσης ti-qa-ē-s/τι-γκ^βα-ε-ς, όπως η [λέξη] te-qa στη Γραμμική Β, (β) για τη [λέξη] Tegea/Τεγά: θα πρέπει να γράφονταν ‘te-g(e)/τε-γε’ + κατάληξη ‘ē/ε-wā/fā’ (βλ. Ruijgh 1967, 165, υποσημ. 347· Garcia Ramon¹⁵⁶ 2011, 239) με συλλαβή ‘gē/γέ’, έναν δυνατό ήχο ενός -μακρού-ē/ε- πριν από το δίγαμμα ‘f’: προφερόταν tegēwā/τεγέφα και όχι teg^wa/τε-γκ^βα όπως προφερόταν στην [λέξη] ‘Theg^wa/Θεγκ^βα/te-qa’ [της Γραμμικής Β] (βλ. υποσημ. 62) και (c) για τη [λέξη] na-pe-re-wa/να-πε-ρε-φα: [αυτή] δεν μπορεί να αναπαριστά το Ναύπλιον φωνητικά, αφού δεν προφερόταν ούτε ‘-u/ου-’ ούτε ‘-i/ι-’, σε αντίθεση με τη [λέξη] na-u-pi-ri-jo-i/να-ου-πι-ρι-γιο-ι = Nauplioihi/Ναυπλιοίχι = “άνδρες μάλλον από το Ναύπλιον”¹⁵⁷. επίσης “na-u-si-ke-re-we/να-ου-σι-κε-ρε-φε = Ναυσικλεφες από το ναῦς (= πλοίο)” (Lejeune 1982/1972, 149), επίσης για το ‘Nau/Nav-’: π.χ. na-u-pi-ri-jo/ja/να-ου-πι-ρι-γιο/για = Ναυπλιγιο/ια.

Εικ. 17. di-qa-ē-s/ντι-γκ^βα-ε-ς/ti-qa-ē-s/τι-γκ^βα-ε-ς σε ιερογλυφικά, στο Κομ-ελ-Χετάν· το ιερογλυφικό “χέρι” (άνω-αριστερά) - σε συνδυασμό με τα δύο καλάμια κάτω από αυτό - προφερόταν ως -di/ντι- ή -ti/τι- .

¹⁵⁰ Lejeune 1982/1972, 28, 285, §324 υποσημ. 2, 38-39: το kt/κτ προκύπτει από το Σανσκριτικό *k^s/κ^σ>κτ, π.χ. ki-ti-me-no/κι-τι-με-νο = κτήμενο, a-ki-ti-to/α-κι-τι-το = άκτητο, ko-to-i-na/κο-το-ι-να = κτοίνα.

¹⁵¹ Πρβλ. Lejeune 1982/1972, 34 (αντίθετα προς το άφωνο χειλοϋπερωικό *k^w/κ^β), 43, 28 (ταξινόμηση συμφώνων).

¹⁵² Βλ. υποσημ. 62 παραπάνω· Ruijgh 1967, 222: te-qa-ja/τε-γκ^βα-για = Θηγ^w/αία εθνικό όνομα των Θηβών που απαντάται στις Μυκήνες ([πινακίδα] MY X 508), Θήβη, Θήβαι· επίσης, ti-qa-jo/τι-(σ)γκ^βα-γιο = Θισγ^w/αίος, από τη Θίσβη, που αρχίζει με -θι-.

¹⁵³ Lejeune (1982/1972, 58-9, 54): “τα Μυκηναϊκά συλλαβοσημεία δεν διαθέτουν διακριτές σημάνσεις για τα άνηκτα ή έκκροτα/άφωνα κλειστά σύμφωνα ‘που είναι δασυνόμενα’, τα οποία γράφονται με τα ίδια συλλαβοσημεία όπως και τα άνηκτα ή έκκροτα/άφωνα κλειστά σύμφωνα/stop/voiceless occlusive”, δηλαδή με τα μη δασυνόμενα· “η Ελληνική” (γλώσσα) “χρησιμοποιούσε το /et/τετ για το “δασυνόμενο” θήτα (-θ-) και το σημείο του /āw/ταν για το μη δασυνόμενο ταῦ (-τ-)” (πρβλ. Ruijgh 1967, 42: η διάκριση μεταξύ τ/θ οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τα κλειστά δασυνόμενα σύμφωνα είχαν ήδη καταστεί άφωνα στη Μυκηναϊκή γλώσσα). Ο “οδοντικός ήχος -δ/-d- είναι – αντίθετα– ηχηρός/με-φωνή spirant/συριστικός/fricative/τριβόμενος” (πρβλ. Grammont 1971, 50-2· επίσης Melena 2014, 14: πίνακας, 15: μόνον στα σημεία των σειρών συμφώνων κορυφής/apical [δηλαδή που σχηματίζονται με την άκρη της γλώσσας επί ή πλησίον των εμπροσθίων οδόντων ή της φαρυγγικής ράχης/ακρολοφίας, π.χ. th/θ ή το r/r της τρύλιας, (www.bing.com/apical in phonetics/dictionary)] υπήρχαν διαφορετικά σημεία (da/δα vs ta/τα) για δασυνόμενα με φωνή και άφωνα, 27-46: χειλοϋπερωικό q).

¹⁵⁴ Wallis-Badge, E.A. 1920: *An Egyptian Hieroglyphic Dictionary*/Eva Αιγυπτιακό Λεξικό Ιερογλυφικών, London, vol/τομ.Ι, xi, lxi, cviii· Allen, J.P. 2014: *Middle Egyptian-An Introduction to the Language and Culture of Hieroglyphs/Μέσο-Αιγυπτιακό-Μια Εισαγωγή στη Γλώσσα και τον Πολιτισμό των Ιερογλυφικών*, third edition/τρίτη έκδοση, Cambridge, 2000, σελ.17, 20: το σημείο του μονόπλευρου “χεριού” μεταγράφεται ως “-d/-” και προφερόταν είτε “ως -t/- στην Αμερικάνικη-Αγγλική (λέξη) matter ή το Αγγλικό -d/- όπως στη (λέξη) sadder”. Gardiner, A. 1927: *Egyptian Grammar/Αιγυπτιακή Γραμματική*, Oxford, 27: μόνον -d/-.

¹⁵⁵ O Wallis-Badge (1920, cxlii) δίδει τη φωνητική αξία “-th-” για το ιερογλυφικό “tethering rope/δέσιμο σχοινιού/ hobble/ πεδίκλωμα με σχοινί” χωρίς καμία άλλη επεξήγηση/έννοια (είναι -θ- ή -δ- ;)· αλλά είναι ο μόνος ερευνητής (πρβλ. https://en.wikipedia.org/wiki/Transliteration_of_Ancient_Egyptian) σε μια σειρά Αιγυπτιολόγων που δίδει αυτήν τη φωνητική αξία, ενώ όλοι οι υπόλοιποι δεν δίδουν κανένα ήχο -th/-θ-. Ο Allen (2014, 17, 19) μεταγράφει το ιερογλυφικό “tethering rope/δέσιμο σχοινιού/hobble/πεδίκλωμα με σχοινί” ως “-t-” (δεύτερο τ), το οποίο προφερόταν αρχικά ως “-č/-” ή “-tj/-” (πρβλ. επίσης Gardiner, A. 1927, p.27: *Egyptian Grammar/ Αιγυπτιακή Γραμματική*, Oxford), που προφερόταν ως “-t/-” ακολουθούμενο από “-γ-”/γάμμα όπως στη Βρετανική λέξη ‘tune’ ή όπως το “-ch/-” στη (λέξη) ‘chew’ και όχι -θ-.

¹⁵⁶ Garcia Ramon, J.L. 2011: Mycenaean Onomastics, in Duhoux, Y./A. Morpurgo-Davies (eds.) 2008/2011/2014, 213-251.

¹⁵⁷ Palaima, T. 2001: Maritime Matters in the Linear B Tablets/Ναυτικά θέματα σε πινακίδες της Γραμμικής Β, in Laffineur R./L. Basch, (Eds.), *Thalassa: L’Egee Prehistorique et la mer, Aegaeum* 7, 273-310, p.280: KN Fh 5432+FR 1/2+FR 1/2+FR 1/2-29.

Το βιβλίο της Brooke-Anthony (2017) έχει περιορισμένο αντικείμενο, τον *συμβολισμό* στις απεικονίσεις ξένων σε ζωγραφικές στους τάφους των Θηβών της αρχαίας Αιγύπτου, με την πλέον ύστερη ζωγραφική χρονολογούμενη στη βασιλεία του Αμενχοτέπ III (σελ.93). Οι ιδιοκτήτες των τάφων (σελ.13-14, 55, 83, 87, 97-98) “ήσαν κάτω μόνον από τον βασιλιά” (τον Φαραώ) “στην κοινωνική ιεραρχία, έχοντας δημιουργήσει την υψηλότερη/ακραία ελίτ του πληθυσμού και δρούσαν ως ενδιάμεσοι” (λομπίστες) “μεταξύ του βασιλιά και των ξένων που έφερναν δώρα”· ζούσαν εντός (και δεχόταν τις επιδράσεις) των πραγματικών (ιστορικών) συνθηκών της εποχής τους και η μόνη τους έγνοια δεν ήταν προφανώς αποκλειστικά ο συμβολισμός των μετά θάνατον [καταστάσεων], εντελώς ξέχωρα και ανεπηρέαστα από το περιβάλλον όπου ζούσαν (πρβλ. σελ.85: “αυτές οι εικόνες δεν δημιουργήθηκαν σε ένα ιστορικό κενό”, αλλά “*βασίζονται σε ιστορική πραγματικότητα*” [δικές μου οι εμφάσεις], η οποία “μεταμορφώθηκε μέσα από ένα φίλτρο συμβολισμού”). Μου δημιουργήθηκε η εντύπωση ότι μεταξύ όλων των ερευνητών που ασχολήθηκαν με αυτές τις ζωγραφικές των τάφων, η Brooke-Anthony αναφέρει θετικά (μόνον) τον καθηγητή Παναγιωτόπουλο/Panagiotopoulos (σελ.12, 65), ο οποίος – αντίθετα προς αυτήν – υποδεικνύει ότι: 1.- “αυτές οι σκηνές παρέχουν, εντός ορισμένων εικονογραφικών κανόνων, μια ακριβή καταγραφή της ιστορικής πραγματικότητας, και έτσι προσφέρουν μια πολύτιμη γνώση των μηχανισμών της Φαραωνικής ισχύος”¹⁵⁸ και 2.- “είναι αναγκαίο να τονίσουμε ότι οι εικόνες αναφέρονται σε συγκεκριμένα επεισόδια από τις καριέρες των ιδιοκτητών των τάφων”¹⁵⁹. Επί πλέον, παρά τον προσανατολισμό της μελέτης της στον συμβολισμό, η Brooke-Anthony καταγράφει μερικά ενδιαφέροντα “αρχαιολογικά παράλληλα”(σελ.65)/δεδομένα: (α) “οι Λεβαντίνοι και οι Αιγαιοπελαγίτες είναι οι μόνοι τύποι-ανθρώπων που φέρουν όπλα” (σελ. 74, 77)· τρία ερωτήματα εγείρονται: γιατί μόνον αυτοί; μήπως επικρατούσε – μεταξύ των ελαχίστων μελών της Αιγυπτιακής ελίτ, “ακριβώς κάτω από τον Φαραώ στην κοινωνική ιεραρχία” – η πεποίθηση ότι μόνον οι Λεβαντίνοι και οι Αιγαιοπελαγίτες ήσαν τόσο επικίνδυνοι στρατοκράτες/μιλιταριστές; και γιατί οι Αιγύπτιοι επέτρεπαν [μόνο] σ’ αυτούς να εισέρχονται στο Ανάκτορο οπλισμένοι; (βλ. σχετικά την υποσημ. 84 περί ‘Μινωιτών αποίκων στο Δέλτα του Νείλου’ παραπάνω), (β) “ένας Κεφτιού απεικονίζεται με εικονογραφικά Λεβαντίνα χαρακτηριστικά” (σελ. 62) ενώ “μία Αιγαιοπελαγίτικη (Κεφτιού) φούστα ανευρίσκεται σε μια Λεβαντίνη καταγραφή/κατάλογο, ίσως λόγω μιας *ενοποίησης/conflation* αυτών των δύο περιοχών” [δική μου έμφαση] (σελ. 24) και (γ) “ρυτά ταύρων” απεικονίζονται “στα χέρια Λεβαντίνων, αν και ο Wachsmann (1987) το αποδίδει σε μεταβίβαση/μετάθεση [των χαρακτηριστικών] και όχι σε ιστορική ακρίβεια” (σελ. 75-77, με έναν μεγάλο αριθμό πολλών άλλων Αιγαιοπελαγίτικων αντικειμένων, επί πλέον των ρυτών ταύρων, στις ζωγραφιές τάφων). Η Brooke-Anthony (σελ. 63) υποδεικνύει: “δεν είναι καρποφόρο να κοιτάζουμε αυτές τις εικόνες μέσα από έναν ιστορικό φακό” αλλά [πρέπει] “να [τις] διαβάζουμε μέσω υβριδισμού” (σελ. 61). Όμως, η διαπίστωσή της για *ενοποίηση/conflation* αυτών των περιοχών” (Λεβάντε και Αιγαίο [πέλαγος]) βασίζεται σε “ιστορική/αρχαιολογική” και γεωπολιτική αιτιολόγηση: για την Αιγυπτιακή ελίτ οι δύο περιοχές ήσαν προφανώς “ενοποιημένες/conflated”/συνδυασμένες σε ενιαίο σύνολο¹⁶⁰. Αυτή η “ενοποίηση” είναι εντελώς συμβατή με την – υποστηριζόμενη από αρχαιολογικές μαρτυρίες – διαπίστωση (βλ. κεφάλαιο Μυκηναϊκή επέκταση ‘έραν-της-θάλασσας’, επίσης υποσημ. 84) περί “τοποθεσιών στο Λεβάντε οι οποίες ευρίσκονταν υπό την επιρροή των¹⁶¹ Μινωιτών από το 1650/1600 και μετά και των Μυκηναίων από το

¹⁵⁸ Panagiotopoulos, D. 2001: Keftiu in Context: Theban Tomb-Paintings as a Historical Source, *Oxford Journal of Archaeology* 20:263-83, p.263.

¹⁵⁹ Panagiotopoulos, D. 2009: Reprint. Foreigners in Egypt n the Time of Hatsepsut and Thutmose III, in Cline E.H./D. O’Connor, (eds), *Thutmose III: A new Biography*, Ann Arbor, 2006, 370-411, p.386.

¹⁶⁰ <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/conflate>: conflate = “to combine two or more separate things, especially pieces of text, to form a whole”/ “να συνδυάζουμε δύο ή περισσότερα πράγματα, ειδικά κομμάτια κειμένου, για να σχηματίσουν ένα σύνολο”.

¹⁶¹ “Υπό την επιρροή των” αφού οι τεχνίτες/[καλλιτέχνες] στα βασιλικά ανάκτορα ήσαν προσκολλημένοι στον Βασιλιά· εάν ένας ξένος ηγεμόνας ήθελε να απασχολήσει τεχνίτες/[καλλιτέχνες] από το εξωτερικό, έπρεπε να υποβάλει επίσημο αίτημα στον ομόλογό του βασιλιά. Οι εκπαιδευμένοι τεχνίτες/[καλλιτέχνες] ευρίσκοντο ‘εν ανεπαρκεία’ [αριθμητικά] και οι ηγεμόνες ήσαν απρόθυμοι να τους επιτρέψουν να φύγουν στο εξωτερικό. Ο Όμηρος τους αποκαλεί [με τον προσδιορισμό] “κλητοί” από το Ελληνικό ρήμα “καλώ/προσκαλώ”. “δεν έχουμε τεχνίτες/ [καλλιτέχνες] ελεύθερους να ταξιδεύουν” στην Ελλάδα των Ομηρικών Επών αλλά το ίδιο συνέβαινε επίσης και στην Εγγύς Ανατολή [Λεβάντε] του 13ου αιώνα π.Χ. (Muhly, J. 2005, 685-686, 690: Travelling Craftsmen: Love ‘em or Leave ‘em, in Laffineur, R./E. Greco, (Eds.),

1450/1400 π.Χ. και μετά”, η οποία συνεισφέρει επίσης στη φράση του κεφαλαίου Συμπεράσματα Ι: “ο Μυκηναίος ʔΆναξ ολοκλήρωσε μέσω επιδρομών, ένα ‘δίκτυο’ προγεφυρωμάτων – κυβερνωμένων από τους αντιπροσώπους-του/τοπικούς-ηγεμένους – στο Αιγαίο, στο Λεβάντε, στην Κύπρο και στην Μικρά Ασία” μεταξύ 1450-1350 π.Χ..

Όσον αφορά ένα άλλο έργο του Helck¹⁶², το οποίο κυκλοφόρησε το 1962, περιγράφει την μάχη του Καντές (σελ. 205-234) και παραθέτει τα ονόματα των συμμάχων του Χάττι με τις θέσεις των Χωρών τους στον χάρτη της Μικράς Ασίας ([σελ.] 205-207): “ʔá-rú-ša-wi = Αρζάβα, ri-da-ša = Πίδασα, Χώρα στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας (στην ίδια περιοχή όπως και στην Εικ. 2, εδώ), da-r-da-ni-ja = πιθανά Δάρδανοι στη δυτική Μικρά Ασία, má-ša = [Μάσα] είτε η υστερότερη Παμφυλία είτε η υστερότερη Λυδία (ενώ σήμερα ταυτοποιείται πιθανότατα με την υστερότερη Μυσία), qa-r<a>-qí-ša = Κάρκισα γειτονική με τη [Χώρα των] Λούκκι στη δυτική ακτή της Μικράς Ασίας (βλ. Καρία/Καρακίσα στην Εικ. 2, εδώ), lú-kú = [Λούκου] στην νοτιοδυτική άκρη της Μικράς Ασίας, πιθανά η υστερότερη Λυκία, προηγουμένως Χώρες Λούκκα, ʔl-ša = πιθανώς Βιλούσα όπως στους Garstang/Gurney (1959) σελ. 101 στην Προποντίδα, αλλά, οι Garstang/Gurney (1959, 101) δεν αναφέρουν καθόλου τη λίστα του Αιγυπτιακού καταλόγου με τους συμμάχους του Χάττι, συνεπώς η ταυτοποίηση [που κάνει] ο Helck δεν σχετίζεται με την γνώμη των Garstang/Gurney, ʔar-wan-na = Arawanna/ Αραβάννα στον ποταμό Ευφράτη, k-š-k-š = οι Κάσκα, qí-sú-wa-d-na = Κιζζουβάτνα η υστερότερη Κιλικία, ga-r-ga-mu-ša = Καρχεμίς στη Συρία, qadi = εναλλακτικό όνομα για την Κιζζουβάτνα, hi-l-ba = Αλέππο/Χαλέπι, nù-ga-ša = Nuḫašše/Νουχάσσε, qad-š = Καντές στον Ορόντη ποταμό, ʔa-kú-ri-ta₂ = Ουγκαρίτ, mú-ša-na-ta = Άγνωστη, q-b-sú = Άγνωστη, ʔi₄-ni-š = Άγνωστη”.

Επί πλέον, ο Helck δεν δίδει ακριβή τοποθεσία επί του χάρτη, για την Χώρα των Δαρδάνων, και την τοποθετεί είτε στην περιοχή των Μάσα και Αρζάβα (σύμφωνα με τον Goetze, ο οποίος τοποθετούσε την Μάσα και την Αρζάβα στην νότια ακτή της Μικράς Ασίας, περίπου στη θέση των Χωρών Λούκκα στην Εικ. 2 σ’ αυτό το άρθρο) είτε στην περιοχή γύρω από τη Σμύρνη σύμφωνα με τους Garstang/Gurney(;), χωρίς καμία παραπομπή· όμως, οι Garstang/Gurney (1959, 105) γράφουν: “η Βιλούσα, μπορεί πρακτικά να ευρίσκονταν στην περιοχή της Τρωάδος”, και όχι στη Σμύρνη, “αν και ιστορικές μελέτες φαίνεται να αποκλείουν την ταυτοποίηση των προσώπων αυτών (π.χ. του Αλάκσαντου με τον Πάρι)”. Οι Garstang/Gurney (σελ. 105-108) συζητούν επίσης το θέμα των Αιγυπτιακών αρχείων (χωρίς λεπτομερή λίστα ονομάτων) βασιζόμενοι στον Wainwright (1939, βλ. υποσημ. 166 παρακάτω) και υπογραμμίζουν ότι “η εξίσωση αυτού του ονόματος (Δάρδανοι) με εκείνο των Ομηρικών Δαρδάνων της Τρωάδος φαίνεται αναπόφευκτη”· στη σελ. 102 [οι Garstang/Gurney] παραθέτουν ένα απόσπασμα από την Συνθήκη του Αλάκσαντου, το οποίο υποχρεώνει τον Αλάκσαντου να ακολουθήσει τον Μουβαττάλλι ΙΙ στο Καντές: “Επίσης οι ακόλουθες εκστρατείες από τη Χαττούσα είναι υποχρεωτικές για σένα: οι βασιλείς που είναι ίσου βαθμού με τον Ήλιο [δηλαδή τον Μουβαττάλλι ΙΙ], οι Βασιλείς της Αιγύπτου, ο Βασιλιάς τα Σανχάρα [δηλαδή της Βαβυλώνας], ο Βασιλιάς του Χανιγκαλμπατ/Hanigalbat [δηλαδή του Μιτάννι], ή ο Βασιλιάς της Ασσυρίας· εάν οιοσδήποτε λοιπόν βαδίζει εναντίον μου, ή εάν από μέσα οιοσδήποτε υποκινήσει επανάσταση εναντίον του Ήλιου, και γράψω [ζητώντας] πεζικό και άρματα από σένα, αμέσως θα στείλεις πεζικό και άρματα να έλθουν σε βοήθειά μου”· αυτοί [Garstang/Gurney] συνάγουν το επαγωγικό συμπέρασμα (σελ. 103-104): “επειδή αυτός (ο Αλάκσαντου) πρέπει να ετοιμάζεται για να στείλει το πεζικό του και τα άρματά του τόσο μακριά έως την Αίγυπτο και τις άλλες μεγάλες δυνάμεις”. Επιπροσθέτως, – επί πλέον των Δαρδάνων – ο Helck αναφέρει ότι η λέξη “ʔl-ša” στις Αιγυπτιακές καταγραφές είναι πιθανά

EMPORIA:Aegaeum25:vol.II:685-690· πρβλ. επίσης, Michailidou, A./K. Voutsas, 2005: Humans as a Commodity in Aegean and Oriental Societies, in Laffineur, R./E. Greco, (Eds.), EMPORIA:Aegaeum25:vol.I:17-28· Michailidou, A. 2005: *Weight and Value in Pre-Coinage Societies-An Introduction*, MEΛΕΤΗΜΑΤΑ-42, Athens: “οι τεχνίτες/καλλιτέχνες ήσαν “αγαθό” που ανήκε στον ʔΆνακτα”. Συνεπώς, μπορούμε να συνάγουμε επαγωγικά ότι εάν ένας Αχαιός/Δαναός Βασιλιάς απεφάσιζε να τους επιτρέψει να μεταβούν σε μίαν άλλη χώρα, σε αυτήν την περίπτωση ο Βασιλιάς αυτής της χώρας πρέπει να ήταν πολύ κοντά και να επηρεαζόταν ισχυρά από τον Αχαιό Βασιλιά (ήταν πράκτορας/αντιπρόσωπός-του;) [του Αχαιού Βασιλιά].

¹⁶² Helck, W. 1962: *Die Beziehungen Ägyptens zu Vorderasien im 3. Und 2. Jahrtausend v. Chr.*, Series Ägyptologische Abhandlungen, Band 5, Otto Harrassowitz, Wiesbaden.

Βιλούσα ([Τροία]), διαχωρίζοντάς την από τους Δαρδάνους· σε κάθε περίπτωση [η λέξη] “ʿl-ša”, οιαδήποτε και αν είναι η μεταγραφή της, ευρίσκεται (σύμφωνα με τον Helck) βόρεια της Αρζάβα και της Λούκκα.

Για τους λαούς που ακολούθησαν τον Μουβαττάλλι ΙΙ στο Καντές, ως σύμμαχοί του, η βιβλιογραφία που αναφέρεται στη μάχη παρατίθεται στο Giannakos (2016, 66-67 και υποσημ. 47-50)· η Βιλούσα δεν αναφέρεται πουθενά. Λεπτομερείς μεταφράσεις των αποκαλούμενων ως “Ποίημα” και “Επίσημη Καταγραφή/Ενημερωτικό Δελτίο” της μάχης, στις Αιγυπτιακές καταγραφές, παρατίθενται από τον Breasted¹⁶³, την Lichtheim¹⁶⁴ ενώ ο Gardiner (1960)¹⁶⁵ παρουσιάζει στο Παράρτημα (σελ. 56-57) την ανακεφαλαιωτική λίστα των συμμάχων του Χάττι· και στα τρία έργα η Βιλούσα και η “ʿl-ša” δεν συμπεριλαμβάνονται μεταξύ των τοπωνυμίων των συμμάχων του Μουβαττάλλι ΙΙ. Όμως, ο Gardiner (1960, Παράρτημα, 57-59) δίδει τον ακόλουθο κατάλογο – περιλαμβάνοντας και μια ανάλυση – των συμμάχων του Μουβαττάλλι ΙΙ: Αρζάβα, Δάρδανοι/Dardany “αναμφίβολα οι Δάρδανοι της Ιλιάδος του Ομήρου”, Κέσκες, Μάσα, Πήδασα, “Αρβεν/Arwen(;) από το *ʾr(;-)wn* αμφίβολης ανάγνωσης, ο Goetze αναφέρει μία τοποθεσία Αρούνα/Aruna στη Χώρα του Χάττι, αλλά το Ίλιον είχε υποδειχθεί από τον Wainwright¹⁶⁶ (l.c./ loco citato/επαναλαμβάνεται το εδάφιο σελ. 150)· υπάρχει όμως πιθανότητα ότι το αρχικό ιερογλυφικό αρχικά *ί* είχε χάσει το *p/r* και είχε «μειωθεί» σε *ᾱ-βραχύ* ή *ῆ-βραχύ* σε προφορά· στην περίπτωση αυτήν θα μπορούσαμε να διαβάσουμε Αβεν/Awen”, Καρκίσα, Λούκα, Κιζζουβάντνα, Καρχεμίς, Ουγκαρίτ, Κέντι/Kedy, Νουχάσσε/Nukhashshe, Μουσανέτ/Mushanet, Καντές, Ινέσα/Inesa, Αλέππο/Khaleb. Προφανώς το “*ʾr(?)*-wn” του Gardiner είναι εντελώς διαφορετικό από το “ʿl-ša” του Helck. Για το “*ʾr(?)*-wn” ένα υποστηρικτικό επιχείρημα για την τελική άποψη του Gardiner – εναντίον [της ταυτοποίησης] με το Ίλιον – είναι η φωνητική ανάλυση στο κεφάλαιο Αιγυπτιακά Γραπτά Κείμενα παραπάνω, αφού το *ʾr* Ίλιον, αρχίζει φωνητικά με ένα [δίγαμμα] “w/β-ήχο” που λείπει από το Αιγυπτιακό *ʾr(;-)wn* (βλ. υποσημ. 166 για τον Wainwright) συν το ότι η λέξη Ίλιον δεν είχε ένα δίγαμμα/“w/β-ήχο” στο τέλος όπως το *ʾr(;-)wn* (*wi-li-wo(n)/βι-λι-βο(ν)*), με δεύτερο “w/β-ήχο” στην τελευταία συλλαβή δεν θα μπορούσε να υπάρχει, βλ. Palaima (2007) συν την επιχειρηματολογία μου στο κεφάλαιο Αιγυπτιακά Γραπτά Κείμενα παραπάνω).

Εξ άλλου, ο Breasted (2001, 141, υποσημ. c) παραθέτει ότι ο Brugsch ταυτοποίησε με το “Ίλιον(!)”¹⁶⁷ τις στρατιωτικές ενισχύσεις, που έφθασαν προς υποστήριξη του Ραμσή ΙΙ και άλλαξαν τη δύσκολη θέση του στη Μάχη του Καντές και ότι ο Müller¹⁶⁸ διάβασε την πρώτη συλλαβή τους [των ενισχύσεων] (*Yr*) ως *y*’ που οδηγεί σε *Yawan*/Γιάβαν ή Ίωνες· όμως, σύμφωνα με τον Breasted “γι’ αυτήν την ανάγνωση οι μαρτυρίες είναι ανεπαρκείς”. Ο Bryce (2005, 235) παραθέτει τα ίδια ονόματα (πρβλ. επίσης Giannakos 2016 παραπάνω) από τον Gardiner (1960, Παράρτημα) χωρίς καμία αναφορά στη Βιλούσα· μόνον οι

¹⁶³ Breasted, J.H. 2001: Reprint. *Ancient Records of Egypt*, vol. 3: *The nineteenth Dynasty*, University of Illinois Press, Urbana and Chicago, 1906, p.136, 135-142, 142-147.

¹⁶⁴ Lichtheim, M. 2006: *Ancient Egyptian Literature*, vol. II: *The New Kingdom*, Berkeley, CA, [2nd revised edition], p.57-71.

¹⁶⁵ Gardiner, A. Si. 1960: *The Kadesh Inscriptions of Ramesses II*, Oxford.

¹⁶⁶ Wainwright, G.A. 1939: Some Sea-Peoples and Others in Hittite Archives, *The Journal of Egyptian Archaeology*, vol.25, No 2, 148-153. Ο Wainwright πολύ πρώιμα – το 1939 – εξετάζει τις τοποθεσίες αρκετών τοπωνυμίων στη Μικρά Ασία βασιζόμενος στις παραδοχές των Χεττιτολόγων προ του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου, οι οποίες (παραδοχές) έχουν αλλάξει και/ή σταθεροποιηθεί μέχρι τώρα. Ως παράδειγμα: ο Wainwright (σελ. 150-151 και υποσημ. 2) παραθέτει έναν αριθμό πιθανών τοποθεσιών στο χάρτη της Μικράς Ασίας για τη [το που βρισκόταν η] Βιλούσα, [στις οποίες] συμπεριλαμβάνεται και η Τροία· συνδέει τη Βιλούσα με το Ίλιον (*ʾr* Ίλιος) και συμπεραίνει “*η απουσία ο,τιδήποτε όπως ένα F (δίγαμμα) από την Αιγυπτιακή λέξη θα καθιστούσε την ταυτοποίηση της Ιρουρένα/Irunena και του Ιλίου αδύνατη*” [δική μου έμφαση]. Ο ίδιος (σελ. 151-153) αναλύει επίσης την Αιγυπτιακή λέξη Τούρσα/Tursha και – αντίθετα με την παραπομπή [που κάνει ο] του Gardiner – συμπεραίνει ότι, θα έπρεπε να είναι “ο λαός της Ταρσού” και “όχι της Τροίας και είναι πολύ μικρή η πιθανότητα να είναι Τυρσηνοί/Τυρρηνοί ή Ετρούσκοι”. Για τους Δαρδάνους, γράφει (σελ.150): “*οι Δάρδανοι/Dardeny, που παρ’ όλα αυτά φαίνεται να ήταν μια εντελώς ασήμαντη φυλή, επειδή το όνομά τους δεν ξανασυναντάται υπό οιονδήποτε άλλον Φαραώ*” [δική μου έμφαση]· κάτι που είναι συμβατό με την ανάλυσή μου για ένα ανεξάρτητο *ʾr* Ίλιον (*wiry*), ‘που είχε εξ-Αχαϊσθεί’ – υπό τον Δάρδανο Αινεία – μεταξύ 1400(+) π.Χ. και 1377/1349 π.Χ. (όταν εμφανίζεται στα Αιγυπτιακά Γραπτά Κείμενα), το οποίο ([είχε] καθιερωθεί ήδη ως) *ʾr* Ίλιον των Δαρδάνων [μέχρι τη Μάχη του Καντές, περί το 1285 π.Χ.] υποβαθμίστηκε σε χώρα-υποτελή ([κατά τη βασιλεία του] Αλάκσαντου, βλ. CTH191 παραπάνω), ενώ αργότερα [μετά το 1237 π.Χ.] υποβαθμίστηκε ακόμη περισσότερο υπό μία άλλη υποτελή Χώρα του Χάττι (βλ. Επιστολή Μιλαβάτα, παραπάνω).

¹⁶⁷ Το θανατοτικό περιλαμβάνεται στο πρωτότυπο κείμενο του Breasted.

¹⁶⁸ Δεν υπάρχει ακριβής παραπομπή σε [συγκεκριμένο] έργο [του].

Δάρδανοι αναφέρονται. Επί πλέον, ο Bryce (2005, υποσημ. 46, σελ.454) αναφέρει ότι μόνον ο Mellaart (1986)¹⁶⁹ διαφωνεί (μεταξύ όλων των ερευνητών) για την ταυτοποίηση των Δαρδάνων και της Τροίας (πρβλ. επίσης Bryce 2005, 235, υποσημ. 45 (στη σελ.454), ο οποίος (Bryce) παραθέτει τον Götze¹⁷⁰ για τη συζήτηση επί του θέματος· επίσης Freu/Mazoyer 2008, τομ.3, 140· Gurney 1990, 47: πιθανά οι Δάρδανοι ευρίσκονταν στη Βιλούσα η οποία ήταν μέρος της Αρζάβα· Gardiner¹⁷¹ 1964, 262, 270, υποσημ. 2, σελ.262: οι Δάρδανοι είναι πέραν πάσης αμφιβολίας εκείνοι που αναφέρονται από τον Όμηρο· Breasted 2001, τομ. 3, 136, υποσημ. c· η Lichtheim (2006, υποσημ. 10, σελ.72), υποδεικνύει να συμβουλευθούμε τον Gardiner 1960, (βλ. υποσημ. 165 παραπάνω) Παράρτημα, για τα ονόματα των ξένων Χωρών). Η Αιγυπτιακή λέξη “ʿl-śa”, στον Helck (1962, 206), βρίσκεται στη λίστα μετά τη Λούκκα και [ακριβώς] πριν από το τοπωνύμιο Αραβάννα/Arawanna επί του Ευφράτη ποταμού (η “ʿl(?)wn” του Gardiner(:))· εάν ο Helck παραθέτει τις φωνητικές αξίες ορθά (αφού μόνον αυτός τις αναφέρει), η [λέξη] “ʿl-śa” θα μπορούσε να είναι Άλση/Alse (“περιοχή στον άνω Τίγρη” ποταμό, κοντά στον Ευφράτη ποταμό), η οποία (Άλση/Alse) είχε ήδη κατακτηθεί από τον Μεγάλο Βασιλιά του Χάττι Σουπιλιουλιούμα Ι, παππού του Μουβαττάλλι ΙΙ, όπως περιγράφεται στην Χεττιτική πινακίδα Kbo, I, I, obv. 17-47 (ANET p.318)¹⁷². Επί πλέον, το ʿl-śa αρχίζει φωνητικά με έναν “w/β-ήχο”/δίγαμμα, που λείπει από την Αιγυπτιακή [λέξη] “ʿl-śa”, αλλά και στο τέλος ένας ήχος “(-i)-jo/ja/-i-γιο/για” και όχι “-śa/-sa” θα έπρεπε να προφέρεται (ο “τόπος του ʿl-śa”) όπως στο *wiry/birgi* (βλ. κεφάλαιο Αιγυπτιακά Γραπτά Κείμενα και Palaima 2007). [Κώστας Γιαννακός].

ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

AHT = Beckman, G.M./T.R. Bryce/E.H. Cline (eds./transl.) 2011: *The Ahhiyawa Texts* (series: Writings from the Ancient World, 28), Atlanta, GA.

BNJ = Worthington, I. (ed) 2001→: Brill’s New Jacoby, <http://referenceworks.brillonline.com/browse/brill-s-new-jacoby>. [Subscription required].

CAH = Edwards, I.E.S./C.J. Gadd/N.G.L. Hammond/E. Sollberger (eds.) 1975: *Cambridge Ancient History*, second edition, (originally published in fascicles), vol. II, 2: The Middle East and the Aegean Region c. 1360-1000 B.C., Cambridge.

CTH = Laroche, E, 1971: *Catalogue des textes Hittites*, Paris.

EA = MORAN, W.L. (edited and translated) 1992: *The Amarna Letters*, Baltimore, MD/London; also see: <http://www.tau.ac.il/humanities/amarna.html>, a hub-page, offering an English translation of (most of) the tablets

KNS = see note 52 Bennett, E.L./J. Chadwick/M. Ventris (eds.) 1959: *The Knossos Tablets. A transliteration*. Second edition with corrections and additions by John Chadwick with the assistance of Fred W. Householder (University of London Institute of Classical Studies, Bulletin Supplement No. 7), London. I don’t know; I have the Ventri/Chadwick 1956 edition which I use.

KUB = *Keilschrifturkunden aus Bogazköy*, in at present 60 volumes (1921-1990), most of them presented as well in *CTH*.

¹⁶⁹ Mellaart, J. 1986: Hatti, Arzawa and Ahhiyawa; a Review of the Present Stalemate in Historical and Geographical Studies, *Fs Mylonas*, 74-84.

¹⁷⁰ Goetze, A. 1975: The Hittites and Syria, *CAH* II.2: 252-273, p.253.

¹⁷¹ Gardiner, A. Sir. 1964: Reprint. *Egypt of the Pharaohs-An Introduction*, Oxford University Press, 1961.

¹⁷² Pritchard, J.B. (ed.). 1969: *Ancient Near Eastern Texts (ANET) – Related to the Old Testament*, 3rd edition with supplement, 1969, p.318, translated by Abrecht Goetze.

StBoT = *Studien zu den Bogazköy-Texten* (vols. 1-48), Herausgegeben von der Kommission für den Alten Orient der Akademie der Wissenschaften und der Literatur, 1965-2006 [the last published volume], Mainz/Wiesbaden

TLG = *Thesaurus Linguae Graecae* <<https://www.stephanus.tlg.uct.edu>>, A digital library of Greek literature, University of California, Irvine, CA (Brumet,Th./M. Pantelia, eds.).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Albright, W.F. 1950: Some Oriental Glosses on the Homeric Problem, *American Journal of Archaeology* 94(3), 162-176.
- Allen, J.P. 2014: Middle Egyptian - An Introduction to the Language and Culture of Hieroglyphs, third edition, Cambridge.
- Aravantinos, V.L./L. Godart/A. Sacconi (eds.) 2001: *Thèbes: Fouilles de la Cadmée I: Les tablettes en linéaire B de la Odos Pelopidou: Édition et Commentaire*, Pisa/Roma.
- Archi, A. 2003: Middle Hittite-“Middle Kingdom”, in Beckman, G./R. Beal/G. McMahon, (eds), *Hittite Studies in Honor of Harry A. Hoffner Jr., on the Occasion of His 65th Birthday*, Eisenbrauns, Winona Lake IN, 1-12.
- Askouni, P.K./H.A. Agelopoulos/M.G. Sfakianakis/D.E.Beskos 2008: Static and Dynamic Analysis of the Atreus Vaulted Tomb in Mykenae, in: Paipetis, S.A. (ed.) *Science and Technology in Homeric Epics* (series: History of mechanism and machine science, vol. 6), Dordrecht. 257-265.
- Åström, L./P. Åström 1972: *The Swedish Cyprus Expedition*, vol. IV, part 1D, Lund.
- Barber, R. 1992: The origins of the Mycenaean palace, in Sanders, J.M., (ed.), *Philolakon*, Lakonian Studies in Honour of Hector Catling, London: British School at Athens, 11–23, [as it is cited in Wright 2006, 17].
- Basedow, M. 2007: Troy without Homer, in: Morris/Laffineur 2007, 49-58.
- Beckman, G. 1999 (second edition): *Hittite Diplomatic Texts* (series: Writings from the ancient world, vol.7), Atlanta, GA/Leiden (2012).
- Beckman/Bryce/Cline/ 2011: see Abbreviations: AHT.
- Bennet, J. 2011: The Geography of the Mycenaean Kingdoms, in: Duhoux/Morpurgo-Davies 2011, 137-168.
- Bennet, J. 2014: Linear B and Homer, in: Duhoux/Morpurgo-Davies 2014, 187-233.
- Bennet, J./I. Galanakis 2005: Parallels and Contrasts: Early-Mycenaean Mortuary Traditions in Messenia and Laconia, in: Dakouri-Hild/Sherratt 2005, 144-155.
- Bernabe, A./E.R. Lujan 2008: Mycenaean Technology, in: Duhoux/Morpurgo-Davies 2008, vol. 1, 201-233.
- Betancourt, P. 1987: Dating the Aegean Bronze Age with Radiocarbon, *Archaeometry*:29:1, 45-49.
- Bietak, M. 2007: Bronze Age Paintings in the Levant: Chronological and Cultural Consideration, in: Bietak/Czerny 2007, 269-300.
- Bietak, M./E. Czerny (eds.), 2007: The Synchronisation of Civilisations in the Eastern Mediterranean in the Second-Millennium B.C., vol. III, *Proceedings of the SCIEM 2000-2nd Euro Conference*, Wien, 28th-May/1st-June 2003 (series: Denkschriften der Gesamtakademie, Bd.37; Contributions to the chronology of the Eastern Mediterranean, vol.9), Wien.
- Bietak, M./F. Höflmayer 2007: Introduction: High and Low Chronology, in: Bietak/Czerny 2007, 13-23.
- Blegen, C. 1963: *Troy and the Trojans* (series: Ancient peoples and places, vol.32), London/New York.
- Blegen, C. 1964 (1961?): *Troy*, Revised Edition, Cambridge. Rev. ed. of vol. 1 of the *Cambridge Ancient History*, sections from chapters 18, 24 and vol. 2, sections from chapters 15, 21- issued as a separate ‘brochure’ (1961).
- Boulotis, C. 2009: Koukonisi on Lemnos: reflections on the Minoan and Minoanising evidence, in: Macdonald, C.F./E. Hallager/W-D. Niemeier (eds), *The Minoans in the Central Eastern and Northern Aegean: New Evidence* (series: Monographs of the Danish Institute at Athens, vol.8), 175-218.
- Boulotis, C./E. Kardamaki/T. Boloti, *forthcoming* [still?? 2013!! **YES**]: Κουκονήσι Λήμνου. Πρώτες Παρατηρήσεις από τη Μελέτη της Μυκηναϊκής Κεραμικής (= *Koukounisi Limnos. First Remarks from the Study of Mycenaean Ceramics*), in: *To Αρχαιολογικό Έργο στα νησιά του Αιγαίου* (= *Archaeological Work on the Aegean Islands*), 2013, Ρόδος [kindly provided by Dr. Boulotis].
- Breasted, J.H. 2001: (Reprint) *Ancient Records of Egypt. Historical Documents from the Earliest Times to the Persian Conquest* (Ancient Records, Second Series, III): The nineteenth Dynasty, Chicago, 1906.
- Brooke Anthony, F. 2017: *Foreigners in Ancient Egypt. Theban Tomb Paintings from the Early Eighteenth Dynasty* (series: Bloomsbury Egyptology), London/New York.
- Bryce, T. 1989: Ahhiyawans and Mycenaeans – An Anatolian Viewpoint, *Oxford Journal of Archaeology* 8(3), 297-310.

- Bryce, T. 2002: *Life and Society in the Hittite World*, Oxford.
- Bryce, T. 2003a: Relations between Hatti and Ahhiyawa in the Last Decades of the Bronze Age, in: Beckman, G./R. Beal/G. McMahon, (eds) *Hittite Studies in Honor of Harry A. Hoffner on the Occasion of His 65th Birthday*, Winona-Lake, IN, 59-72.
- Bryce, T. 2003b: *Letters of the Great Kings of the Ancient Near East: The Royal Correspondence of the Late Bronze Age*, London.
- Bryce, T.R. 2005: *The Kingdom of the Hittites*, Oxford/New York (2nd edition).
- Bryce, T.R. (ed.) 2006: *The Trojans and their Neighbours: An Introduction* (series: Ancient peoples), London/New York.
- Bryce, T.R. (ed.) 2009: *The Routledge Handbook of The Peoples and Places of Ancient Western Asia: The Near East from the Early Bronze Age to the Fall of the Persian Empire*, London.
- Bryce, T.R. 2012: The Trojan War, in: Cline 2012, 475-482.
- Bryce, T.R. 2016: The land of Hiyawa/Que Revisited, *Anatolian Studies* 66, 67-79 [kindly provided by professor Bryce].
- Bushnell, L. 2012: Fragrant Copying? Mycenaean Perfumed Oil and The Role of Cyprus, in: Georgiou 2012, 196-209.
- Cadogan, G. 1996: Maroni: Change in Late Bronze Age Cyprus, in: Åström P./E. Herscher (eds), *Late Bronze Age Settlement in Cyprus: Function and Relationship*, Jonsered, 15-22.
- Cadogan, G. 2005: Aegean and Cyprus in the Late Bronze Age, in: Laffineur/Greco 2005, vol. I, 313-321.
- Carruba, O. 1986: Muwattalli I, X. Türk Tarih Kongresi 22-26 Eylül [September], Ankara, 539-554.
- Cavanagh, W. 2008: Burial Customs and Religion: Death and the Mycenaeans, in: Shelmerdine 2008, 327-341.
- Chadwick, J. 1988: What do we know about Mycenaean Religion?, in: Morpurgo-Davies, A./Y. Duhoux (eds.), *Linear B, A 1984 Survey*. Louvain-La -Neuve, 191-202.
- Chavalas, M.W. (ed.) 2006: Ancient Near East: Historical Sources in Translation, in: Goedegebuure 2006, 228-235.
- Clark, Curtis: Website: <<http://www.mockfont.com/old/>, fonts of Linear B'>.
- Cline, E.H. 1996: Aššuwa and the Achaeans: The 'Mycenaean' Sword at Ḫattušas and its Possible Implications, *Annual of the British School at Athens* 91, 137-151.
- Cline, E.H. 1997: Achilles in Anatolia: Myth, History and the Aššuva Rebellion, in Young, G.D./M.W. Chavalas/R.E. Averbeck, (Eds.), *Crossing Boundaries and Linking Horizons – Studies in Honor of Michael C. Astour*, Bethesda, Maryland, 189-210.
- Cline, E.H. 2004: Amenhotep III, the Aegean and Anatolia, in: O'Connor, D./E.H. Cline (eds), *Amenhotep III: Perspectives on His Reign*, Ann-Arbor, MI, 236-250 [reprint of the 1998 edition].
- Cline, E.H. 2007: Rethinking Mycenaean International Trade with Egypt and Near East, in: Galaty/Parkinson 2007, 190-200.
- Cline, E.H. 2009: *Sailing the Wine-Dark Sea – International Trade and the Late Bronze Age Aegean*, (series: BAR international, vol.591), Oxford [reprint of the 1994 edition].
- Cline, E.H. (ed.) 2012: *The Oxford Handbook of The Bronze Age Aegean* (series: Oxford Handbook series), Oxford.
- Cline, E.H./S.M. Stannish. 2011: Sailing the Great Green Sea? Amenhotep III's "Aegean-List" from Kom el-Hetan, Once More, *Journal of Ancient Egyptian Interconnections* 3(2), 6-16.
- Cline, E.H./A. Yasur-Landau/N. Goshen 2011: New Fragments of Aegean-Style Painted Plaster from Tel-Kabri, *American Journal of Archaeology* 115(2), 245-261.
- Crewe, L. 2007: *Early Enkomi: Regionalism, Trade and Society at the Beginning of the Late Bronze Age on Cyprus*, (series: BAR international, vol.1706), Oxford.
- Crowley, J. 2008: Mycenaean Art and Architecture, in: Shelmerdine 2008, 258-88.
- Dakouri-Hild, A./S. Sherratt (eds) 2005: *Autochthon: Papers Presented to O.T.P.K. Dickinson on the Occasion of his Retirement*, Institute of Classical Studies, University of London, 9 November 2005 (series: BAR international, vol. 1432), Oxford.
- Deger-Jalkotzy, S. 2008: Decline-Destruction-Aftermath, in: Shelmerdine 2008, 387-415.
- Deger-Jalkotzy, S./I.S. Lemos 2006: *Ancient Greece: From the Mycenaean Palaces to the Age of Homer* (series: Edinburgh Leventis Studies), Edinburgh.
- De Martino, S. 1999: La Cosiddetta 'Cronaca di Ammuna', in: De Martino, S./F. Imparati (eds), *Studii et Testi II* (series: Eothen, 10), Firenze, 69-83, [kindly provided by professor De Martino].
- Dickinson, O.T.P.K. 1999. The Catalogue of Ships and all That, in Betancourt, P./V. Karageorghis/R. Laffineur/W-D. Niemeier, (Eds.), *MELETEMATATA - Studies in Aegean Archaeology Presented to M.H. Wiener as He Enters his 65th Year*, (series Aegeum 20), vol.I, 207-210.
- Dickinson, O.T.P.K. 2002: (reprint) *The Aegean Bronze Age*, Cambridge University Press, 1994.

- Dickinson, O.T.P.K. 2006: The Mycenaean Heritage of Early Iron Age Greece, in: Deger-Jalkotzy/Lemos 2006, 115-122.
- Dikaïos, P. 1971: *Enkomi, Excavations 1948-1958*, vol.2, Mainz am Rhein.
- Driessen, J. 2008: Chronology of the Linear B Texts, in: Duhoux/Morpurgo-Davies, 69-79.
- Driessen, J./C.F. MacDonald 1997. *The Troubled Island, Minoan Crete Before and After the Santorini Eruption* (series: Aegaeum 17), Liège/Austin, TX.
- Driessen, J./Langohr, C. 2007: Rallying Round a 'Minoan' Past: Legitimation of Power at Knossos During the Late Bronze Age, in: Galaty/Parkinson 2007, 178-189.
- Duhoux, Y. 2003: *Des Minoens en Egypte? "Keftiu" et "les îles au milieu du Grand-Vert"* (series: Publications de l'Institut Orientaliste de Louvain, vol. 52), Louvain-la-Neuve.
- Duhoux, Y. 2008: Mycenaean Anthology, in: Duhoux/Morpurgo-Davies 2008, 243-397.
- Duhoux, Y./A. Morpurgo-Davies (eds.) 2008/2011/2014: *A Companion to Linear B – Mycenaean Greek Texts and their World*, vols.1/2/3 (series: Bibliothèque des Cahiers de l'Institut de linguistique de Louvain. Antiquité:120/127/133), Louvain-La-Neuve/Dudley, MA.
- Dyck, A.R. (ed.) 1983-1995: *Epimerismi Homerici*, 2 vols. (series: Sammlung griechischer und lateinischer Grammatiker, 5.1/2), Berlin/New York.
- Edel, E./M. Görg 2005: *Die Ortsnamenlisten im nördlichen Säulenhof des Totentempels Amenophis' III.* (series: Ägypten und Altes Testament, Bd. 50), Wiesbaden.
- Finné M./K. Holmgren/C.-C. Shen/H.-M. Hu/M. Boyd/S. Stocker 2017: Late Bronze Age Climate Change and the Destruction of the Mycenaean Palace of Nestor at Pylos, *PLOS ONE*, December 27, 1-18, <http://doi.org/10.1371/journal.pone.0189447>.
- Forlanini, M. 1998. L' Anatolia Occidentale e gli Hittiti: Appunti su Alcune Recenti Scoperte e le Loro Conseguenze per la Geografia Storica, *SMEA*40/2, 219-253.
- French, E. 2005: The Role of Mycenae, in: Laffineur/Greco 2005, vol. I, 125-127.
- French, E. 2012: Mycenae, in: Cline 2012, 671-679.
- Freu, J./M. Mazoyer 2007-2012: *Les Hittites et leur histoire*, vols. [on the website of the series we found vols 1 – 5: Des origines à la fin de l'ancien royaume hittite (vol. 1, 2007); Les débuts du nouvel empire hittite (vol. 2, 2007); Apogée du nouvel empire hittite (vol. 3, 2008); Le déclin et la chute du nouvel empire hittite (vol. 4, 2010); Les royaumes néo-hittites à l'âge du fer (vol. 5, 2012), waarvan deel 1 'En collaboration avec Isabelle Klock-Fontanille'] 1/VII/[with I. Klock-Fontanille],2/XII,3/XIV (series: collection KUBABA, série Antiquité), Paris.
- Galaty, M.L./W.A. Parkinson, (eds.) 2007: *Rethinking Mycenaean Palaces II: Revised and Expanded Second Edition* (series: Monograph / Cotsen Institute of Archaeology, University of California, Los Angeles; 60), Los Angeles, CA.
- Galaty, M.L./Parkinson, W.A. 2007: Introduction, Mycenaean Palaces Rethought, in: Galaty/Parkinson 2007, 1-28.
- Garcia Ramon, J.L. 2011: Mycenaean Onomastics, in: Duhoux/Morpurgo-Davis 2011, 213-251.
- Gardiner, A. 1927: *Egyptian Grammar*, Oxford.
- Gardiner, A. 1960: *The Kadesh Inscriptions of Ramesses II*, Oxford.
- Gardiner, A. 1961: *Egypt of the Pharaohs: an Introduction*, Oxford.
- Gardiner, A. 1964: (Reprint) *Egypt of the Pharaohs – An Introduction*, Oxford, 1961.
- Garstang, J./Gurney, O.R. 1959: *The Geography of the Hittite Empire*, London.
- Georgiou, A. (ed.) 2012: *Cyprus: An island Culture: Society and Social Relations from the Bronze Age to the Venetian Period*, Oxford.
- Giannakos, K. 2012: Aegean Type Sword and Finds at Hattuša – Technology, Sources and Dating of Trojan War, Saarbrücken (a translated and extended version was published in Greek, see next Giannakos/Γιαννακός).
- Giannakos, K. 2013: Aegean type Swords and Finds in Anatolia, Technology of Metals and Structures, Written Sources and the Dating of Trojan War, in: Bombardieri, L./A. D'Agostino/G. Guarducci/V. Orsi/S. Valentini (eds.), *SOMA 2012: Identity and Connectivity. Proceedings of the 16th Symposium on Mediterranean Archaeology, Florence, Italy, 1–3 March 2012*, vol.1 (series: BAR International 2581(1)), Oxford, 427-440.
- Giannakos, K. 2015: The Aegean type Sword found at Hattuša and the Written Sources about the Exchange of Technology at the Late Bronze Age, in: Stampolides, N./C. Maner/K. Kopanias (eds.), *NOSTOI*, Indigenous Culture, Migration and Integration in the Aegean Islands and Western Anatolia during the Late Bronze Age and Early Iron Age. Proceedings of the International Conference held in Istanbul 31/3 – 3/4 2011, Istanbul, 969-986.
- Giannakos, K. 2016: Cutting-Edge Technology and Know-how of Minoans/Mycenaeans during LBA and Possible Implications for the Dating of the Trojan War, *Talanta. Proceedings of the Dutch Archaeological and Historical Society* 46-47 (2014-2015), 51-79. Also published in Greek on the website of the author.

- Giannakos/Γιαννακός, K. 2016*: Τεχνολογία, Μαρτυρίες και Χρονολόγηση του Τρωικού Πολέμου - Μυκηναϊκά Ευρήματα σε Χαττούσα, Μικρά Ασία, Αίγυπτο, Κύπρο, Λεβάντε (= Technology, Evidence and Dating of Trojan War – Mycenaean Findings in Hattusa, Asia Minor, Egypt, Cyprus, Levant), Αθήνα/Athens. [Greek edition of Giannakos 2012].
- Girella, L./A. Marini/G. Palmieri 2013: Problems of Roofing of Early Minoan Tholos Tombs: The Case of Kamilari A Tholos Tomb in the Western Mesara Plain, *Creta Antica* 14, 69-103.
- Giveon, R. 1971: *Les Bédouins Shoshou des Documents Égyptiens*, Leiden.
- Goedegebuure, P. 2006: The Proclamation of Telipinu, in: Chavalas, M.W. (ed.), *The Ancient Near East: Historical Sources in Translation, The proclamation of Telipinu*, Malden, MA/Oxford.
- Goetze, A. 1975: The Hittites of Syria, *CAH* II, 2, 252-273.
- Goren, Y./I. Finkelstein/N. Na'aman 2004: *Inscribed in Clay: Provenance Study of the Amarna Tablets and Other Ancient Near Eastern Texts* (series: Monograph Series; Tel Aviv University, vol. 23), Tel Aviv.
- Grammont, M. 1971: [reprint] *Traité de Phonétique*, Paris (1933).
- Graves, R. 1978: *The Greek Myths*, England, reprint, 1955.
- Gurney, O.R. 1990: *The Hittites*, London [fourth revised edition].
- Gurney, O. 1997: The Annals of Hattusilis III, *Anatolian Studies* 47, 127-139.
- Gurney, O.R. 2002: The Authorship of the Tawagalawa Letter, in: Taracha, P. (ed.), *Silva Anatolica: Anatolian Studies Presented to Maciej Popko on the Occasion of His 65th Birthday*, Warszawa, 133-141.
- Güterbock, H.G. 1997a: The Hittites and the Aegean World: Part 1: The Ahhiyawa Problem Reconsidered, in: Hoffner 1997, 199-204 [originally published in *American Journal of Archaeology* 87(2) 1983, 133-138].
- Güterbock, H.G. 1997b: Hittites and Akhaeans: A New Look, in: Hoffner 1997, 205-210 [originally published in the *Proceedings of the American Philosophical Society* 128, 1984, 114-122].
- Hankey, V./D. Aston. 1998: Mycenaean Pottery at Saqqara, in: Carter J.B./S.P. Morris, (eds.), *The Ages of Homer-fs Vermeule*, Austin, 67-91.
- Hawkins, J.D. 1998: Tarkasnawa King of Mira 'Tarkondemos', Boğazköy Sealings and Karabel, *Anatolian Studies* 48, 1-32.
- Hein, I. (ed) 2009: *The Formation of Cyprus in the 2nd Millenium BC* (series: Denkschriften der Gesamtakademie, Band LII), Wien.
- Helck, H.W. 1962: *Die Beziehungen Ägyptens zu Vorderasien im 3. und 2. Jahrtausend v. Chr.* (series: Ägyptologische Abhandlungen, vol. 5), Wiesbaden. **I don't have it till now.**
- Helck, H.W. 1977: *Ägypten und die Ägäis im 16. Jahrhundert v.Chr.: Chronologisches und Archäologisches*, Frankfurt.
- Helck, H.W. 1979: *Die Beziehungen Ägyptens und Vorderasiens zur Ägäis bis ins 7. Jahrhundert v. Chr.* (series: Erträge der Wissenschaft), Darmstadt.
- Hiller, S. 2011: Mycenaean Religion and Cult, in: Duhoux/Morpurgo-Davies 2011, 169-211.
- Hoffner Jr., H.A. (ed.) 1997: *Perspectives on Hittite Civilization: Selected Writings of Hans Gustav Güterbock* (series: Assyriological Studies, vol.26), Chicago, IL.
- Hoffner Jr, H.A. (ed. G.M. Beckman) 2009: *Letters from the Hittite Kingdom* (series: Writings from the Ancient World, vol.15), Atlanta, GA/Leiden.
- Hope-Simpson, R./D.K. Hagel. 2006: *Mycenaean Fortifications, Highways, Dams and Canals* (series: Studies in Mediterranean Archaeology, Monographs, vol. 133), Sävedale.
- Hult, G. 1983: *Bronze Age Ashlar-Masonry in the Eastern Mediterranean* (series: Studies in Mediterranean Archaeology, vol. 66), Göteborg.
- Huxley, G.L. 1965: (Reprint of) *Achaeans and Hittites*, Belfast, 1960.
- Janko, R. *forthcoming*: Latacz Review-Troy and Homer: towards a Solution of an Old Mystery, in: Festschrift for Margalit Finkelberg [kindly provided by professor Janko].
- Kakridis, J. (ed.) 1986: *Ελληνική Μυθολογία* (= "Greek Mythology"), Athens [by the way: it is a series of five books; *An Introduction to Myths* - volume 1; *The Gods* - volume 2; *The Heroes - Local Traditions* - volume 3; *Heracles - Panhellenic Expeditions* - volume 4; *The Trojan War* -volume 5.
- Karageorghis, V. 1982: *Cyprus: From the Stone Age to the Romans* (series: Ancient Peoples and Places, vol. 101), London.
- Karetsou, A./M. Andreadaki-Vlazaki/N. Papadakis (eds.) 2000: *Κρήτη-Αίγυπτος, Πολιτιστικοί Δεσμοί Τριών Χιλιετιών-Κατάλογος*, Heraklion.
- Kelder, J.M. 2010: *The Kingdom of Mycenae: A Great Kingdom in the Late Bronze Age Aegean*, Bethesda, MD [originally dissertation, Vrije Universiteit, Amsterdam].

- Keswani, P. 1996: Hierarchies, Heterarchies, and Urbanization Processes: View from BA Cyprus, *Journal of Mediterranean Archaeology* 9(2), 211-250.
- Keswani, P. 2004: *Mortuary Ritual and Society in Bronze Age Cyprus* (series: Monographs in Mediterranean Archaeology), London.
- Keswani, P. 2009: Exploring Regional Variation in Late Cypriot II-III Pithoi: Perspectives from Alassa and Kalavassos, in: Hein 2009, 108-125.
- Kirk, G.S. (gen. ed.) 1985-1993: *The Iliad: A Commentary*, Cambridge: vol. 4, *Books 13-16*, edited by R. Janko (1991).
- Kirk, G.S. 1962: *The Songs of Homer*, Cambridge.
- Kitchen, K.A. 1982: *Pharaoh Triumphant: The life and Times of Ramesses II* (series: Monumenta Hannah Sheen dedicata, vol. 2), Warminster/ Mississauga, ON.
- Klinkott, M. 2004: Die Wehrmauern von Troia VI, in: *Studia Troica* 14, 33-85.
- Knapp, B.A. 2008: *Prehistoric and Protohistoric Cyprus, Identity, Insularity, and Connectivity*, Oxford/New York.
- Knapp, B.A. 2013: *The Archaeology of Cyprus – From the Earliest Prehistory through the Bronze Age* (Cambridge World Archaeology series), Cambridge.
- Knapp, B.A. 2014: Seafaring and Seafarers: A Case for Late Bronze Age Cyprus, in: Webb, J.M. (ed.), *Structure, Measurement and Meaning: Studies on Prehistoric Cyprus in Honour of David Frankel* (series: Studies in Mediterranean Archaeology, vol. 143), Uppsala, 79-93.
- Korfmann, M. 1986: Beşik Tepe: New Evidence for the Period of the Trojan Sixth and Seventh Settlements, in: Mellink 1986, 17-28.
- Korfmann, M.O. 2004: Die Arbeiten in Troia/Wilusa 2003 - Work at Troia/Wilusa in 2003, in: *Studia Troica* 14, 3-31.
- Kozloff, A.P. 2012: *Amenhotep III. Egypt's Radiant Pharaoh*, Cambridge/New York.
- Laffineur, R./E. Greco (eds.) 2005: *EMPORIA, Aegeans in the Central and Eastern Mediterranean, Proceedings of the 10th International Aegean Conference, Athens, Italian School of Archaeology, 14-18 April 2004* (series: *Aegaeum* 25), 2 volumes, Liège/Austin, TX.
- Latacz, J. 2004: *Troy and Homer – Towards a Solution of an Old Mystery*, Oxford/New York [translation by Windle, K./R. Ireland (eds.) of: *Troia und Homer, Der Weg zur Lösung eines alten Rätsels*, München, 2003].
- Lawrence, A.W. 1983: *Greek Architecture*, 4th edition, Yale, MI.
- Lejeune, M. 1982: **Reprint.** *Phonétique Historique du Mycénien et du Grec Ancien*, Paris, 1972.
- Lichtheim, M. 2006: *Ancient Egyptian Literature*, vol. II: *The New Kingdom*, Second revised edition, Berkeley, CA.
- Liddell, H.D./Scott, R. 1997: *Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσας, I. Σιδέρης*, Athens.
- Macdonald, C.F./E. Hatzaki/S. Andreou, (eds) 2015: *The Great Islands – Studies of Crete and Cyprus presented to Gerald Cadogan*, Athens.
- MacGillivray, A.J. 2009. Thera, Hatsepsut, and the Keftiu: crisis and response in Egypt and the Aegean in the mid-second millenium BC, in D.A. Warburton, (Ed.), *Time's Up – Dating the Minoan eruption of Santorini*, Danish Institute at Athens, Aarhus University Press, 154-170.
- Macqueen, J.G. 1986: *The Hittites and Their Contemporaries in Asia Minor* (series: Ancient peoples and places, vol. 83) [2nd revised and enlarged edition], London/New York.
- Manning, S./B. Wenginger/A.K. South/B. Kling/P.I. Kuniholm/J.D. Muhly/S. Hadjisavvas/D.A. Sewell/G. Cadogan 2001: Absolute Age Range of the Late Cypriot IIC Period on Cyprus, *Antiquity* 75 (288), 328-340.
- Mee, C. 1978: Aegean Trade and Settlement in Anatolia in the Second Millenium BC, *Anatolian Studies* 28, 121-156.
- Mee, C. 1984: The Mycenaean and Troy, in: Foxhall, L./J.K. Davies (eds), *The Trojan War: Its Historicity and Context. Papers of the First Greenbank Colloquium, Liverpool, 1981*, Bristol, 45-61.
- Mee, C. 2008: Mycenaean Greece, Aegean and Beyond, in: Shemerline 2008, 362-386.
- Melena, J.L. 2014: Mycenaean Writing, in: Duhoux/Morpurgo-Davies 2014, 3-186.
- Mellaart, J. 1986: Hatti, Arzawa and Ahhiyawa; a Review of the Present Stalemate in Historical and Geographical Studies, in: Φίλια Έπη εις Γεώργιον Ε. Μυλωνάν, τ. Α', series: BAE (= Library of the Archaeological Society, vol.) 103, (Αθήναι 1986), 74-84.
- Mellink, M.J. 1983: Hittites and Aegean World: Part 2. Archaeological Comments on Ahhiyawa-Achaiaans in Western Anatolia, *American Journal of Archaeology* 87(2), 133-138.
- Mellink, M.J. (ed.) 1986a: *Troy and the Trojan War, A Symposium held at Bryn Mawr College, October 1984*, Bryn Mawr, PA.[in the text I added the website where a PDF of this book can be downloaded. Add here as well?] YES I AGREE
- Mellink, M.J. 1986b: Postscript, in: Mellink 1986a, 93-101. See also <http://repository.brynmawr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1006&context=bmc_books>.

- Michailidou, A. 2005: *Weight and Value in Pre-Coinage Societies - An Introduction, MEAETHMATA*, vol. 42, [published by the "Centre of Greek and Roman Antiquity", Athens], Athens.
- Michailidou, A. 2010: Measuring by weight in LBA Aegean, in: Morley, I./C. Renfrew, (eds) *Archaeology of Measurement*, Cambridge, 71-87.
- Michailidou, A./K. Voutsas. 2005: Humans as a Commodity in Aegean and Oriental Societies, in Laffineur/Greco 2005, vol. 2, 17-28.
- Middleton, G. 2010: The Collapse of Palatial Society, in: Middleton, G.D. (ed.), *The Collapse of Palatial Society in LBA Greece and the Postpalatial Period* (series: BAR international series, vol. 2110 [revised edition of dissertation, University of Durham 2008], Oxford.
- Montanari, F. 2016. *Σύγχρονο Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα/Athens, (=Vocabolario della Lingua Greca), Loescher, Torino, 1995; 2013 third edition.
- Moran, W.L. (edited and translated) 1992: *The Amarna Letters*, Baltimore, MD
- Morgan, L. 2010: A Pride of Leopards: A Unique Aspect of the Hunt Frieze from Tell El-Dab'a, *Ägypten und Levante/Egypt and the Levant* 20, 263-301.
- Morris, S. 2007: Troy Between Bronze and Iron Ages: Myth, Cult and Memory in a Sacred Landscape, in: Morris/Laffineur 2007, 59-68.
- Morris, S.P./R. Laffineur (eds.) 2007: *Epos. Reconsidering Greek Epic and Aegean Bronze Age Archaeology. Proceedings of the 11th International Aegean Conference/11e Rencontre égéenne internationale*, Los Angeles, UCLA, The Paul Getty Villa, 20-23 April 2006 (series: Aegaeum 28), Liège/Austin, TX.
- Mountjoy, P.A. 1993. *Mycenaean Pottery – An Introduction* (series: Monograph / Oxford University Committee for Archaeology; No. 36), Oxford.
- Mountjoy, P.A. 1997: Troia Phase VI f and Phase VI g: The Mycenaean Pottery, in: *Studia Troica* 7, 275-294.
- Mountjoy, P.A. 1998: The East Aegean-West Anatolian Interface in the Late Bronze Age: Mycenaeans and the Kingdom of Ahhiyawa, *Anatolian Studies* 48, 33-67.
- Mountjoy, P.A. 1999a: The Destruction of Troia VI h, in: *Studia Troica* 9, 253-293.
- Mountjoy, P.A. 1999b: Troia VII Reconsidered, in: *Studia Troica* 9, 295-346.
- Mountjoy, P.A. 2001: Reprint, *Mycenaean Pottery – An Introduction*, Oxford University School of Archaeology, Exeter, 1993.
- Muhly, J.D. 2003: Trade in Metals in the Late Bronze Age and Iron Age, in: Stampolides N./V. Karageorghis, (eds.), *Πλόες/Sea-Routes – Interconnections in Mediterranean 16th-6th c. BC. Proceedings of the International Symposium held at Rethymon, Crete, September 29th – October 2nd 2002*, Athens, 141-150.
- Muhly, J.D. 2005: Travelling Craftsmen: Love 'em or Leave 'em, in Laffineur, R./E. Greco, (Eds.), *EMPORIA-Aegeans in the Central and Eastern Mediterranean*, Aegaeum 25: vol. II, 685-690.
- Muhly, J. 2009: Oxhide Ingots in the Aegean and in Egypt, in: Lo Schiavo, F./J.D. Muhly/R. Maddin/A. Giumlia-Mair (eds) 2009, *Oxhide Ingots in the Central Mediterranean*, Roma, 17-39.
- Muhly, J.D./V. Kassianidou 2012: Parallels and Diversities in the Production, Trade and Use of Copper and Iron in Crete and Cyprus from the Bronze Age to the Iron Age ~~BA to IA~~, in: Cadogan, G./M. Iacovou/K. Kopaka/J. Whitley (eds) 2012: *Parallel Lives: Ancient Island Societies in Crete and Cyprus* (series: British School at Athens Studies, 20), Athens, 119-140.
- Mylonas, G. 1964: Priam's Troy and the Date of its Fall, *Hesperia, The Journal of the American School of Classical Studies at Athens* 33(4), 352-380.
- Nagy, G. 2008: Reprint. *Greek: An Updating of a Survey of Recent Work*, online publications, originally published in 1972 by Mouton, The Hague, 1972.
- Nagy, G. 2011: Reprint. *Homer the Preclassic*, University of California Press, 2010.
- Nagy, G. 2015: *East of Achaeans: Making up for a missed opportunity while reading Hittite texts*, <http://classical-inquiries.chs.harvard.edu/east-of-the-achaeans-making-up-for-a-missed-opportunity-while-reading-hittite-texts> [kindly provided by professor Nagy].
- Nelson, M. 2001: The Architecture of Epáno Englianos, Greece, Ph.D. dissertation, University of Toronto [non vidimus; it is cited in Wright 2006, 17].
- Niemeier, W-D. 1991: Minoan Artisans travelling overseas: The Alalakh frescoes and Painted Plaster Floor at Tel Kabri, in: Laffineur R./L. Basch, (eds.), *Thalassa: l'Égée préhistorique et la mer; actes de la troisième rencontre égéenne internationale de l'université de Liège: Calvi, Corse, 23-25 avril 1990* (series: Aegaeum 7), Liège/Austin, TX, 189-201.
- Niemeier, W-D. 1999: Mycenaeans and Hittites in War in Western Asia Minor, in: Laffineur, R., (ed.) *POLEMOS: Le contexte guerrier en Égée à l'âge de Bronze; actes de la 7e rencontre égéenne internationale*, Université de Liège, 14-17 avril 1998 (series: Aegaeum 19), Liège/Austin, TX, 141-156.

- Niemeier, W-D. 2003: Ο Ελλαδικός Χώρος και Χεττιτική Αυτοκρατορία, Μυκηναίοι και Χετταίοι στη Δυτική Μικρά Ασία (= “The Hellenic Territory and the Hittite Empire, Mycenaeans and Hittites in Western Asia Minor”), in: Stampolides 2003, 103-107.
- Niemeier, W-D. 2005: Minoans, Mycenaeans, Hittites and Ionians in Western Asia Minor – New Excavations in Bronze Age Miletus-Milawanda, in: Villing, A. (ed.), *The Greeks in the East* (series: The British Museum research publication, number 157), London, 1-36.
- Page, D.L. 1959: *History and the Homeric Iliad* (series: Sather Classical Lectures, vol. 31), Berkeley, CA/Los Angeles, CA.
- Palaima, T. 1991: Maritime Matters in the Linear B Tablets, in: Laffineur/Basch 1991, 273-310.
- Palaima, T. 2007: Ilos, Tros and Tlos, Continuing Problems with to-ro, to-ro-o, to-ro-wo, to-ro-ja, wi-ro and a-si-wi-ja/a-si-wi-jo, in: Lang, F./C. Reinholdt/J. Weilharter (eds), *Stephanos Aristeios. Archäologische Forschungen zwischen Nil und Istros. Festschrift für Stephan Hiller zum 65. Geburtsrtag* ~~fs Hiller~~, Wien.
- Palaima, T. 2015a: Mycenaean Mobilization of Labor in Agriculture and Building Projects: Institutions, Individuals, Compensation and Status in Linear B Tablets, in: Steinkeller, P./M. Hudson, (eds), *Labor in the Ancient World: A Colloquium held at Hirschbach (Saxony), April 2005* (series: International Scholars Conference on Ancient Near Eastern Economics, vol. 5), Dresden, 617-648 [kindly provided by professor Palaima].
- Palaima, T. now 2015b: La Grecia micénica: Una sociedad marcada por la guerra, *Desperta Ferro. Revistas de Historia militar y política de la Antigüedad y el Medievo* 30(2015): La Guerra de Troya [according to], 20-29 [kindly provided by professor Palaima].
- Palyvou, C. 2007: The Cosmopolitan Harbor – Town of Ugarit and the "Aegean" Aspects of Its Domestic-Architecture, in: Betancourt, P.P./M.C. Nelson/H. Williams (eds.), *Krinoi kai Limenes. Studies in Honor of Joseph and Maria Shaw* (series: Prehistory Monographs, vol. 22), Philadelphia, PA.
- Panagiotopoulos, D. 2001: Keftiu in Context: Theban Tomb-Paintings as a Historical Source, *Oxford Journal of Archaeology* 20:263-283.
- Panagiotopoulos, D. 2009: Reprint. Foreigners in Egypt in the Time of Hatsepsut and Thutmose III, in E.H. Cline/D.B. O'Connor, (eds), *Thutmose III: A New Biography*, Ann-Arbor: University of Michigan Press, 271-287, 2006.
- Papasavvas, G./V. Kassianidou. 2015: New Status of Copper and Bronze on Cyprus at the End of LBA, in: Macdonald/Hatzaki/Andreou 2015, 230-236.
- Pavúk, P. 2005: Aegeans and Anatolians: A Trojan Perspective, in: Laffineur/Greco 2005, vol. I, 269-278.
- Pavúk, P. 2007: New Perspectives on Troia VI Chronology in: *Bietak/Czerny 2007*, 473-478.
- Pelon, O. 1976: *Tholoi, tumuli et cercles funéraires: recherches sur les monuments funéraires de plan circulaire dans l'Égée de l'âge du Bronze (IIIe et IIe millénaires av. J.-C.)*, Athens: École française d'Athènes, [as it is cited in Wright 2006, 17].
- Pelon, O. 1994: Les tombes circulaires dans l'Égée de l'Age de l'AB du Bronze: état des questions, *Topoi*, 4(1), 153-207.
- Peltenburg, E. 1996: From Isolation to State Formation in Cyprus, c. 3500-1500 BC, in: Karageorghis, V./D. Michaelides (eds.), *The Development of the Cypriot Economy*, Nicosia.
- Peltenburg, E. 2012: Text Meets Material in Late Bronze Age Cyprus, in: Georgiou 2012, 17-44.
- Popham, M.R. 1970. *The Destruction of the Palace at Knossos - Pottery of the Late Minoan IIIA Period*, Göteborg.
- Pritchard, J.B.1969: *Ancient Near Eastern Texts (ANET) – Related to the Old Testament*, third edition with supplement, translated by Albrecht Goetze, Princeton, NJ.
- Pulak, C. 2005: Who were the Mycenaeans Aboard the Uluburun Ship?, in: Laffineur/Greco 2005, vol. I, 295-310.
- Pulak, C. 2012: Uluburun Shipwreck, in: Cline 2012, 862-876.
- Redford, D.B. 2006: *A History of Ancient Egypt: Egyptian Civilization in Context*, Dubuque, IA.
- Ruijgh, C.J. 1967: *Études sur la grammaire et le vocabulaire du Grec mycénien*, Amsterdam.
- Ruijgh, C.J. 2011. Mycenaean and Homeric Language, in: Duhoux/Morpurgo-Davies, 253-298.
- Ruiperez, M.S./J.L., Melena. 2002: *Oi Μυκηναίοι Έλληνες*, Athens, Greek translation of *Los Griegos Micénicos*, University of Madrid, 1996.
- Sakellarakis, J. 1967: Mason's marks from Arkhanes, in: Brice, W.C. (ed.), *Europa: Studien zur Geschichte und Epigraphik der Frühen Aegaeis. Festschrift für Ernst Grumach*, Berlin: Walter de Gruyter, 277-288, [as it is cited in Wright 2006, 17].
- Sakellarakis, G./E. Sakellarakis. 1997: *Αρχάνες-Μια Νέα Ματιά στη Μινωική Κρήτη* (= “Archanes-A New Look at Minoan Crete”), vol. 1, Athens.
- Sanders, N.K. 2001. *Οι λαοί της Θάλασσας – Πολεμιστές στην Αρχαία Μεσόγειο 1250-1150 π.Χ.*, Αθήνα, *The Sea Peoples – Warriors in ancient Mediterranean 1250-1150 BC*, 1976.

- Schürr, D. 2016. Neighbours of the Lycians: Solymoi, Rhodians, Milyai, Kabaleis and Carians, in Iskan, H./E. Dündar, (eds), *From Lukka to Lycia - The Land of Sarpedon and St Nicholas*, Anatolian Civilizations Series, Istanbul, 100-109.
- Shalev, S. 2004: *Swords and Daggers in Late Bronze Age Canaan* (series: Prähistorische Bronzefunde, Abteilung IV, 13. Band), Stuttgart.
- Shaw, I. 2003: Reprint. *The Oxford History of Ancient Egypt*, Oxford/New York, 2000.
- Shelestin, V. 2014. The Foreign Policy of the Late Old Hittite Kingdom: The Case of Ammuna, in: Taracha, P./M. Kapeluś, (eds.), *Proceedings of the eighth International Congress of Hittitology, Warsaw, 5-9 September 2011*, Warsaw, 800-827.
- Shelmerdine, C.W. 2001: The Palatial Bronze Age of Southern and Central Greek Mainland, in: Cullen, T. (ed.), *Aegean Prehistory – A Review*, *American Journal of Archaeology - Supplement I*, 329-381. [= Review of Aegean Prehistory VI: The Palatial Bronze Age of the Southern and Central Greek Mainland was published in *American Journal of Archaeology* 101(3) 1997, 537-585].
- Shelmerdine, C.W. (ed). 2008: *The Cambridge Companion to the Aegean Bronze Age*, Cambridge/New York.
- Shelmerdine, C.W./J. Bennet 2008: Mycenaean States – Economy and Administration, in: Shelmerdine 2008, 289-309.
- Shelton, K. 2012: Mainland Greece, in: Cline 2012, 139-148.
- Sherratt, S. 2001: Potemkin Palaces and Route-based Economics, in: Voutsaki/Killen 2001, 214-238.
- Sommer, F. 1932 [reprint 1975]: *Die Aħḫijavā-Urkunden*, (series: Abhandlungen der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, philosophisch-historische Abteilung, Neue Folge, Band 6), München, 268-274.
- Stampolides, N., (ed.), 2003: *Πλόες από τη Σιδώνα στη Χουέλβα, Σχέσεις Λαών της Μεσογείου 16ος-6ος αι. π.Χ.* (= “Sea-voyages from Sidon to Huelva, Relations of the Peoples of the Mediterranean 16th-6th c. B.C.”), Athens.
- Steel, L. 2009: Exploring Regional Settlement on Cyprus in the Late Bronze Age: The Rural Hinterland, in: Hein 2009, 135-145.
- Steel, L. 2004: *Cyprus before History: From the Earliest Settlers to the End of the Bronze Age*, London.
- Strange, J. 1980: *Caphtor/Keftiu: A new Investigation* (series: Acta Theologica Danica, vol.14), Leiden.
- Strauss, B. 2006: *The Trojan War, A New History*, New York.
- Tassios, T. 2008: Mycenaean Technology, in: Paipetis, S.A. (ed.), *Science and Technology in Homeric Epics* (series: History of mechanism and machine science, vol.6), Dordrecht, 1-18.
- Thaler, U. 2007: Aħḫiyawa and Ḫatti: Palatial Perspectives, in: Antoniadou, S./A. Pace (eds), *Mediterranean Crossroads*, Athens, 291-323.
- Tolman, H.C./G.C. Scoggin 2013: Mycenaean Troy – Based on Dörpfeld’s Excavations in the Sixth of Nine Buried Cities at Hissarlik, s.l. [original edition: Ithaca, NY, 1903].
- Tsountas, C. 2000: Reprint of: *Αἱ Προϊστορικά Ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου* (= “The Prehistoric Akropoleis of Dimini and Sesklo”), Ἀθήναι/Athens, 1908.
- Van-Wijngaarden, G.J. 2002: *Use and Appreciation of Mycenaean Pottery in the Levant, Cyprus and Italy (1600-1200 BC)* (series: Amsterdam Archaeological Studies, vol. 8), Amsterdam.
- Ventris, M./J. Chadwick, 1956: *Documents in Mycenaean Greek*, Cambridge [2nd ed. 1973, ed. by Chadwick, J.].
- Vermeule, E.D.T. 1964: *Greece in the Bronze Age*, Chicago: University of Chicago Press, [as it is cited in Wright 2006, 17].
- Vermeule, E.D.T. 1983: *Ελλάς: Εποχή του Χαλκού*, Athens [Greek translation of: Vermeule, E. 1964: *Greece in the Bronze Age*, Chicago, IL].
- Vermeule, E.D.T. 1986: Priam’s Castle Blazing: A Thousand Years of Trojan Memories, in: Mellink 1986, 77-92.
- Vermeule, E.D.T. 1987: Baby Aigisthos and the Bronze Age, *The Cambridge Classical Journal* 33, 122-152.
- Von Ruden, C. 2015: A Touch of Luxury from the Western Fringe of the Ancient World: The Aegean Impact on the Qatna Wall-Paintings, in: Pfälzner, P. M. Al-Maqdissi (eds), *Qatna and the Networks of Bronze Age Globalism. Proceedings of an International Conference in Stuttgart and Tübingen in October 2009* (series: Qatna Studien Supplementa. Übergreifende und vergleichende Forschungsaktivitäten des Qatna-Projekts der Universität Tübingen, herausgegeben von Peter Pfälzner, Band 2, Wiesbaden, 249-261.
- Voutsaki, S./J. Killen, (eds.), 2001: *Economy and Politics in the Mycenaean Palace States*. Proceedings of a Conference Held on 1-3 July 1999 in the Faculty of Classics, Cambridge (series: Cambridge Philological Society, Supplement 29), Cambridge.
- Voutsaki, S. 2001: Economic control, power and prestige in the Mycenaean World: The Archaeological Evidence, in: Voutsaki/Killen 2001, 195-213.
- Voutsaki, S. 2005: Social and Cultural Change in the Middle Helladic Period: Presentation of a New Project, in: Dakouri-Hild/Sherratt 2005, 134-143.

- Wachsmann, S. 1987: *Aegeans in Theban Tombs* (series: *Orientalia Lovaniensia Analecta*, vol. 20), Leuven.
- Wainwright, G.A. 1939: Some Sea-Peoples and Others Hittite Archives, *The Journal of Egyptian Archaeology* 25(2), 148-153.
- Wallis-Budge, E.A. 1920: *An Egyptian Hieroglyphic Dictionary*, London, vol. I.
- Warren, P./V. Hankey. 1989: *Aegean Bronze Age Chronology*, J.H. Betts, (Ed.) Bristol Classical Press.
- Watkins, C. 1986: The Language of the Trojans, in: Mellink 1986, 45-62.
- Watkins, C. 2008: "Hermit Crabs", or New Wine in Old Bottles: Anatolian and Hellenic Connections from Homer and before to Antiochus I of Commagene and after, in: Collins, B.J./M.R. Bachvarova/I.C. Rutherford, (eds.), *Anatolian Interfaces-Hittites, Greeks and their Neighbours .Proceedings of an International Conference on Cross-cultural Interaction*, September 17-19, 2004, Emory University, Atlanta, GA), Oxford, 134-141.
- Wiener, M.H. 2007: Homer and History: Old Questions, New Evidence, in: Morris/Laffineur 2007, 3-34.
- Wright, J.C. 2004a: A Survey of Evidence for Feasting in Mycenaean Society, in: Wright 2004b, 13-58.
- Wright, J.C. (ed.), 2004b: *The Mycenaean Feast: An Introduction*, Princeton, NJ [also published (as special issue) in *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, issue 73(2), 2004].
- Wright, J.C. 2006: Formation of the Mycenaean Palace, in: Deger-Jalkotzy, S./I.S. Lemos (eds), *Ancient Greece: From the Mycenaean Palaces to the Age of Homer* (series: *Edinburgh Leventis Studies*, vol. 3), Edinburgh, 7-52.
- Yakubovich, I. 2008: *Sociolinguistics of the Luvian Language*, PhD dissertation, Chicago, IL.

Κωνσταντίνος Σπ. Γιαννακός

Δρ. Πολιτικός Μηχανικός, Εταίρος ASCE

Γεν. Γραμ. της Εταιρείας Διερεύνησης της Αρχαιοελληνικής και Βυζαντινής Τεχνολογίας (ΕΔΑΒυΤ)

Νεωρίων 108, Πειραιάς 18534

kongiann@otenet.gr; kyannak@gmail.com

<http://giannakoskonstantinos.com/wp>